

HI-CALLEYEN
KRIGEN, SOM
JEG SÅ DEN

KRIGEN, SOM JEG SAA DEN

H. J. CALLESEN

KRIGEN, SOM JEG SAA DEN

I flere Aar har jeg tænkt paa at nedskrive mine Krigserindringer og Oplevelser, og da dette nu er blevet Alvor, vil jeg gerne meddele mine Læsere, at Bogen ikke er nogen Roman, men en sand Skildring af mine Krigsaar fra den første til den sidste Dag. Jeg vil oprigtigt ønske: „Ingen Krig mere.“

I KOMMISSION HOS JYDSKE TIDENDES BOGTRYKKERI, KOLDING
MCMXXXIV

Omslagstegning af Anton Schrøder.
2. Oplag, 1000 Eksemplarer.
Copyright by H. J. Callesen, Ullerup.

Lokalsamling

08.98919

ex 2

45/302

Jydske Tidendes Bogtrykkeri, Kolding.

(1914)

I.

Den 1. August 1914 var jeg cyklende til Aabenraa; Folk talte om, at der blev Krig, og at Tyskland som Østrigs Forbunds-fælle kom med i den. Da vi alle var spændte her i Sønderjylland, og Krigsbegejstringen ikke var særlig stor, gik vi med bange Anelser for, hvad der vilde ske. Folk samledes i store Klynger foran Raadhuset, og endelig Kl. 6 Eftermiddag opsloges Mobiliseringsordren.

Søndag den 2. August er første „Mobilmachungstag“. Der blev en Del Jubel, men de fleste vandrede tavse hjem, enhver vidste, naar han skulde melde sig. Jeg havde ikke været aktiv Soldat, men var, hvad de kaldte „Ersatzreservist“, og skulde møde den 6. Mobilmachungstag paa Junkerhohlweg-Kasernen i Flensborg.

Jeg tænkte dengang: Krigen varer ikke længe, og inden jeg bliver uddannet til Soldat, saa er Krigen nok forbi. Opfyldt af disse Tanker cyklede jeg fra Aabenraa til mine Svigerforældre i S.-H. Dør var min Kone ogsaa kommen til Stede, og alle til-sammen drøftede vi, hvordan det hele mon vilde forme sig for os. Hen paa Aftenen cyklede vi tilbage til vort fælles Hjem i U., hvor vi havde begyndt en Forretning den 1. April samme Aar.

Den 7. August oprandt og med den min „Stellungstag“. Ty-skerne var jo gaaet sejrriige frem i Belgien, den ene Fæstning var faldet efter den anden. Om Morgenen nævnte Dag dampede jeg af med Toget fra Hjemmet for at møde paa Kasernen i Flens-borg. Toget var fyldt til sidste Plads, der blev sunget og raabt, til vi omsider holdt paa Banegaarden i Flensborg, hvor en Under-

officer modtog os og førte os til Kasernen. Der var fuldt af indkaldt Mandskab alle Vegne. Vi stod hele Dagen paa Kasernepladsen; endelig til Aften blev vi beordret i Kvarter. Jeg boede den Nat hos en lille Købmand i Søndergade. Næste Morgen Kl. 6 skulde vi møde igen, og Kl. 7 rullede vi i Godsvogne med Toget til Harborg ved Hamborg, hvor jeg blev tildelt 9. Pionerregiment.

Undervejs gennem Holsten havde vi set store Troppetransporter af Infanteri og Artilleri. Begejstringen var tilsyneladende stor, de vinkede og sang ud af alle Vinduer. Paa alle Stationer stod der fuldt af Civile, der vinkede, og vi fik Brød og Cigarer. Alt smed de ind ad Vinduerne til os, saa vi ligefrem trampede i Chokolade, Cigarer og Cigaretter, da vi naaede Hovedbanegaarden i Hamborg. Vi kørte videre, og om Eftermiddagen Kl. 4 ankom vi til Harborg, en ret stor By, som næsten er sammenbygget med Hamborg. Vi kom over de store Broer ved Elben, som jeg aldrig havde set før; det var imponerende første Gang at se saadan en By og saadanne store Banegaarde, saa man havde saa meget i sine Tanker.

Man skulde jo ogsaa skrive hjem paa Postkort med Billeder af alt, hvad man saa. Tiden gik hurtigt. Vi blev ført hen til Kasernen, der var overfyldt. Hele Transporten, 500 Mand, blev indkvarteret i Hotel Kaiserhofs store Sal, hvor vi laa i Halm med Tøjet paa. Saadan laa vi i flere Nætter, inden vi fik Dækkener udleveret.

Dagen efter Ankomsten begyndte Tjenesten med „træd an“, Inddeling i Grupper, Korporalskab, Kompagni; vi blev indklædt, vort Civiltøj blev hjemsendt, nu var vi Soldater, jeg i 4. Pionerkompagni, Harborg.

Vi lærte at hilse og marchere, højre om, venstre om og Geværgrebene. Det mest interessante var Brobygningsarbejdet ved Elben. Vi tog det hele meget let. Krigen fik nok Ende, inden vi kom med, og dengang led vi jo endnu ingen Nød, da der var nok af Levnedsmidler. Foruden mig var der endnu en Sønderjyde, som jeg kendte, men han kom snart med en Transport til Frankrig.

Fjorten Dage efter min Ankomst til Harborg kom jeg til

Lægeundersøgelse, og Doktoren sagde: „Stor, kraftig, velbygget — væk.“ En Underofficer bemærkede, at jeg ikke havde læst paa Tavlen, hvor der stod Rækker af Bogstaver i forskellig Størrelse. „Ach was, der Kerl kann wohl lesen“, siger Lægen. „Komm her!“

Saa stod der en lille Mand bag ved mig og holdt Haanden for mit ene Øje, jeg skulde læse, hvad Underofficeren pegede paa; men det var alt galt, sagde han. Doktoren kom og satte mig et Instrument for Øjnene, dør puttete han forskellige Brilleglas i; men Manden derhenne sagde altid: „Falsch“, naar han pegede paa de mindre Bogstaver. Omsider kunde jeg gaa.

Et Par Dage senere kom der en og sagde til mig: „Du kommer hjem, du kan jo ikke se, og det kan jeg heller ikke.“ En af de følgende Dage kom saa samme Mand med mit Militærpas, og dør stod: Dauernd dienstunbrauchbar, entlassen; — Stemplet og underskrevet: Gurlitt, Hauptmann und Kompagniführer.

Saa fulgtes vi ad; han var Rejsende for Mohrs Margarine-Fabriker i Altona, jeg var saa med ham hjemme. Næste Dag rejste jeg glad i Sindet til Nordslesvig.

Der blev Glæde i Hjemmet, da jeg kom; nu var Krigen forbi for mig, der stod jo „Dauernd“.

Men det gik anderledes. I Januar 1915 fik jeg en „Stellungsbefehl“, at jeg skulde møde i Flensborg. Jeg maatte afsted igen; fra Flensborg sendte de mig til Slesvig, hvor jeg kom til at ligge paa Gottorp Slot — i Hestestalden.

Dagen efter kom vi til Lægen; idet jeg passerer nogen forbi, spørger han:

„Hvad fejler De?“

„Aareknuder, Hr. Stabslæge!“

„Naa, har De ellers noget?“

„Jeg kan ikke se, Hr. Stabslæge.“

„Saa faar De Brillen.“

„Jeg kan kun se 80 m, Hr. Stabslæge.“

Saa klapper han mig paa Skulderen og siger:

„Saa lader De roligt Russerne komme 80 m nær ind paa Dem, saa ser De dem nok. „K. V.“ — væk. Den næste.“

Byen var fyldt med Infanteri og Husarer. Vi var mange

Sønderjyder, fire af os slog os sammen og lejede et privat Logi hos nogle gamle Folk paa Hesterberg i Slesvig By.

Nu begyndte Eksercitsen igen fra Morgen til Aften, men det gik jo forholdsvis let. Alt gik næsten paa Dansk, blot Kommandoen ikke.

Da Byen var overfyldt af Militær, blev der sendt en Bataillon og et Rekrutdepot til Husum, ca. 2000 Mand. Vi fire laa først i Kvarter hos en Snedkermester, men efterhaanden kom der mere Orden i det, og hvert Kompagni blev samlet.

1. Kompagni, som jeg tilhørte, blev indkvarteret paa Hotel „Hansens Garten“. I den store Sal, vi kom ind i, var der rigeligt med Plads. Der var en Seng til hver Mand, bestaaende af: en Halmmadras, en Skraapude, et Dækket at ligge paa samt to Dækkener i et Dynebetæk. Dèr kunde vi jo ligge udmærket. Underofficererne laa oppe paa Scenen, derfra kunde de saa se alt, høre alt og melde alt.

Om Morgenen tog vi Opstilling langs Havegangen, og saa gik det til en Plads, som kaldtes „Grosse Freiheit“. Dèr lærte vi Krigskunsten; om Eftermiddagen havde vi Øvelser udenfor Byen. Vi levede fint, Maden var god, vi spillede Skat og fik et Glas Øl; og Tyskerne gik stadig frem derude. Krigen maa vel faa en Ende, vi kommer ikke med denne Gang, saadan tænkte vi dengang.

Nogle af vore Underofficerer havde været derude, de havde været saarede og skulde nu uddanne os; de fortalte nogle skrækkelige Historier.

Jeg stod ved Siden af en Hotelejer og en Bygningsarkitekt fra Kiel. Da vi gerne spillede Skat i Fritiden, hændte det jo ofte, at Knapperne ikke var blanke nok i den blaa Trøje.

En Dag havde jeg et lille Uheld; den tjenestegørende Feldwebel tabte et Papir ned paa Jorden, jeg vilde samle det op, men huskede ikke paa, at fem af mine Knapper kun var fæstnet i Knaphullerne med Tændstikker. Da jeg bøjede mig ned, aabnede Trøjen sig over Brystet, — og saa var 101 ude. Vi tre blev nu beordrede ned i 4. Korporalskab til en Hamborger-Murer-

svend. Det var den værste Underofficer i hele Kompagniet, en gal Karl.

Da vi kom hjem fra Marchturen Kl. 11 Formiddag, skulde vi saa have Halmsækkene ombyttede og flyttede. Jeg var vred, men det nyttede jo ikke noget, nu skulde jeg ud og ligge midt i Salen. Jeg smed Halmsækken derover, men saa kom Hamborgeren springende hen foran mig.

„Har du snart den Halmseng i Orden?“ siger han, men jeg havde allerede opdaget, at man ikke maatte være alt for klog.

„Javel, Hr. Underofficer“, svarer jeg. Han vilde allerede til at gaa, men saa tænkte jeg: Han maa hellere mærke, hvordan jeg er til Sinds.

Jeg stod ret og sagde: „Hr. Underofficer!“

Han vendte sig om.

„Jeg kan ikke bruge den Halmseng, Hr. Underofficer.“

„Hvorfor ikke?“

„Hr. Underofficer“, sagde jeg, „Aabningen paa Straasækken vender nedad, jeg kan ikke faa den rystet op.“

„Hvabeha'r“, siger han uforstaaende.

„Hr. Underofficer, denne her Aabning paa Straasækken vender nedad, jeg kan ikke faa Sækken rystet op.“

„Saa kan De jo vende Sækken om“, sagde han.

„Naa, saadan, Hr. Underofficer, det vidste jeg ikke!“

Saa kan man nok tænke sig til Resten, rød var han i Hovedet i Forvejen, men det blev værre, og saa gik han. Der blev Jubel i Salen, da de fleste havde hørt det.

Vi skulde træde an til Middag, det gav Ærter og Flæsk, og saa et Stykke Harmonikamusik, og saa igen „Antreten“. Den ene Dag gik som den anden.

Nu havde vi faaet lært at gaa, Geværgrab, Bajonettægning, at sigte efter Skive, og vi havde skudt med Platzpatroner. Men nu kom det, jeg var mest bange for, at skyde med skarpt.

Vi kom ned paa Skydebanen, 14 Mand ad Gangen, og om-sider laa jeg paa en skraa Bræddeplade og skulde sigte efter de Skiver, jeg kunde se 100 m borte nede i den anden Ende af Banen.

Bare jeg havde været færdig, tænkte jeg. Ved Siden af mig laa en Underofficer.

„Langsam abkrümme“, siger han.

Ja, tænker jeg, du maa jo se at faa den her Kanon affyret. Jeg lukkede begge Øjne og trykkede af.

„Wo abgekommen?“ spørger Underofficeren.

Jeg saa paa ham. „Det véd jeg ikke, Hr. Underofficer.“ Men det varede ikke længe, saa vinkede de dernede: „Forbi“. Det andet Skud blev en 10, og det tredje blev en 2. Næste Gang, vi skød, fik jeg 5, 4, 3. Da sagde Kompagniføreren, at det var meget daarligt, havde det endda været 3, 4, 5. Jeg svarede, at jeg kunde ikke se, og af den Grund havde jeg været kasseret en Gang. Saa sendte han mig til Sygestuen for at prøve Briller. Da jeg kom derhen, sagde de, at jeg kunde melde mig syg næste Dag og komme igen.

Saadan gik den ene Dag efter den anden, de sendte én fra Herodes til Pilatus.

Næste Gang, vi var til Skydning, sagde Kompagniføreren, at den, der skød ialt 21, maatte gaa hjem fra Skydebanen med det samme. Jeg laa ned og skød en 11 og en 10, og det tredje Skud var en 11.

„Naa, De skyder jo godt“, sagde Kompagniføreren.

„Hab' mal Schwein gehabt, Hr. Hauptmann“, svarer jeg.

„De kan gaa hjem.“

Om Aftenen ved Postuddelingen modtog jeg Brev hjemmefra; min Kone var nedkommet med en Datter, og alt var vel overstaaet. — Næste Dag, da vi kom hjem fra Øvelsen, var der Telegram til mig: „Kom straks hjem, Christine meget syg.“ — Jeg blev ude af mig selv og løb ind paa Skrivestuen og bad om Orlov. Jeg fortalte om Brevet, og at der var blevet født en lille Pige hjemme. Ved saadan en Lejlighed er Konen jo altid syg.

„Maa jeg læse Brevet?“ spurgte Hauptmanden.

„Det er skrevet paa Dansk.“

Saa var alt ude, han skældte mig ud for det værste, og omsider raabte han: „Raus!“

Jeg gik grædefærdig ind og lagde mig paa min Halmmadras. Der var ingen i Salen. De andre var gaaet efter Middagsmad.

Saa kom den tjenestgørende Feldwebel ind til mig, hvid i Hovedet som et Stykke hvidt Papir; det var en haard Karl. Han sagde:

„Hvor mange Dages Orlov ønsker De?“

„For to Dage er jeg meget taknemmelig, Hr. Feldwebel!“

„Saa rejser De straks paa mit Ansvar, men De kommer her tilbage igen. Forstaaet?“

„Javel, Hr. Feldwebel.“

Jeg fik min Orlovsseddel og var ikke sen til at komme paa Banegaarden, inden der kom Afbud igen. Jeg kom hjem Lørdag Eftermiddag. Vi fik sendt Bud efter Far og Mor og mine Svigerforældre. Søndag havde vi Barnedaab. Min Kone var ikke saa syg, som der stod i Telegrammet, det havde man kun skrevet for at faa mig hjem. Søndag Aften var jeg atter i Husum, og Tjenesten begyndte igen. Af og til havde jeg Besøg af Far eller Mor. De havde gerne en god Pakke og et Par Mark med; saa levede vi flot de første Par Dage igen.

Vi var jo ikke i Krig endnu, og den maatte da snart faa en Ende. Saa begyndte de at tage Folk ud til Transporter. Man blev saa underligt til Mode; kom man med? Eller var man maaske heldig og havde Lykken med sig, saa man fik Lov at vente til næste Gang?

Saa en Dag siger Feldwebelen, at Landmændene skulde træde frem, og de, der havde Ansøgninger indsendt, skulde ogsaa træde frem; og saa Resten: „Rechts rann“; der var jeg sammen med 40 Mand af Kompagniet blevet udtaget. Vi skulde nu indklædes til Fronten. Vi kom ned til Tøjmagasinet og fik udleveret: Benklæder, Trøje, to Par Støvler, Kappe, Gevær, Pikkelhue og graat Overtræk, Tornyster, Teltdug, Kogegrej, Kaffeflaske, to Par Underbenklæder, to Skjorter, Halsbind, to Par Sokker, Spade, Hakke og Felthue. — Der blev Travlhed, det hele skulde føjes sammen og pakkes. Den ene af os fire blev syg og kom paa Lazarettet; der var 34 Tyskere og 6 Sønderjyder med i Trans-

porten. Da vi saa var indklædte, blev vi møstret af Hauptmann'en og Majoren. Vi blev spurgt, om vi savnede noget endnu, om alt passede. Majoren holdt en lille Tale: Vi skulde gøre vor Pligt, og Krigen var snart til Ende. Og Mønstringen var forbi.

Saa kunde de 34, som havde hjemme Syd for Flensborg, rejse hjem paa tre Dages Orlov, men dør stod saa vi 6 her fra Nordslesvig, vi kunde ikke komme hjem. Kompagniføreren, som var en flink Mand, var to Gange hos Bataillonsføreren for os, men det lod sig nu engang ikke gøre. Der var deserteret et Par Stykker fra Rekrutdepotet, og derfor var al Orlov forbudt for dem fra Nordslesvig.

Vi var bedrøvede og ærgerlige over en saadan Behandling. Hvad er vi egentlig? Ingen af os har været straffet. De kan da ikke sende os i Skyttegravene, vi maa ikke engang komme hjem og tage Afsked med vore kære; — maaske var det sidste Gang! „Nej, det er dog forfærdeligt“, sagde vi til hinanden. Det er sandeligen uden Sidestykke. Vi fik saa sendt Bud hjem i en Fart, at de skulde komme og tage Afsked med os, da vi ikke kunde komme hjem.

Næste Dag, Ekskercitsen skulde begynde, skulde vi med. Det var noget kønt noget. De andre var paa Orlov, og vi skulde gøre Tjeneste. Nej, nu bliver det da for broget; vi blev enige om at blive liggende i Sengen. Men det varede ikke længe, før Sergenten raabte ind i Salen: „Vil I komme ud og træde an med de andre!“ Jeg sagde saa til de andre fem: „Kom nu!“ Vi fik de hvide Linned-Underbenklæder paa, og saa kun Skjorte og bare Ben i Tøflerne — saadan gik vi gennem Verandaen og ud i Haven, hvor Kompagniet stod. Jeg begyndte saa at skælde ud. Kompagniføreren var mødt til Hest. Jeg sagde, at det var en Uforsømmethed at jage os ud i Skyttegravene, uden at vi fik Lov til at komme hjem.

„De 34 rejser paa Orlov, og vi skal ekscersere, jo, det er kønt. I Dag faar vi Besøg af vor Familie — —.“ Jeg kom ikke videre med min Tale.

Hauptmann'en raabte: „Ind, ind, I ødelægger mig hele Kompagniet.“

Vi seks fik saa vort nye Tøj paa og de brune Støvler, og saa gik vi ned til Havnen til en Skibsknejpe, hvor vi spillede Kort og drak Øl. Hen paa Natten kom vi med hverandre under Armen syngende op ad Havestien til „Hansens Garten“: „Vift stolt paa Kodans Bølge —“. — — Der blev Jubel i Salen, men ikke een af de Overordnede sagde noget til os. Den næste Dag fik vi saa Besøg — og saa to Dage senere, om Eftermiddagen skulde vi til Stationen. Pigerne fra Byen kom for at pynte os med Blomster; det var jo en Storhed, den første Transport fra Husum, de andre, der var udtaget før os, gik nemlig endnu og ventede paa at komme ud. Vi blev samlede fra alle Kompagnier og var godt et Par Hundrede Mand, der drog gennem Byen med fuld Musik. Hele Byen var flagsmykket, Begejstringen var stor. Vi seks kunde ikke se glade ud. Vi var blevet forurettede, det nagede og pinte os. Blomsterne havde vi revet af os, vi gik sidst i Kompagniet som nogle „sorte Faar“.

Kompagniføreren var to Gange henne for at tage Afsked med os og sagde: „Forhaabentlig gaar det jer seks bedst.“

De fem af os er hjemme igen, den sjettes Skæbne véd jeg ikke noget om. Jeg tror, det er bedst, jeg kalder dem: Jens, Peter, Søren, Hans og Claus, og saa er der Hotelejeren, Arkitekten, Møller fra Kiel og Carstens fra Holsten; vi fulgtes ad ud mod det uvisse.

Vi er klar til at rejse, Lokomotivet damper og pruster ligesom en Hest, der er forspændt og vil afsted. Tornystrene ligger i Nettet i en tredje Klasses Kupé, Geværerne hænger op, hele Kupeen dufter af Læder og Tøj. Langsomt glider vi afsted. En sidste Hilsen til en Bekendt, og Banegaarden og Byen forsvinder.

Vi ser ud paa Landskabet; Tankerne er urolige, snart her, snart dør, — bare vi var hjemme igen. Vi naaede Slesvig, her blev Toget fyldt, medens et Musikkorps spillede, ca. 1000 Mand kørte saa bort under Hurraraab og Sang. Vi sad hele Tiden ved Vinduet for at se ud, alt fo'r forbi én som i en Biograf. Stadig noget nyt. Vi kom over den store Højbro ved Rendsborg og kørte videre efter Hamborg. Hver Gang, vi holdt ved en Banegaard, blev der Vagt kommanderet ud, saa ingen kunde forlade Toget.

De passede godt paa os, for at vi ikke skulde blive kede af det og desertere. Nede i Tyskland krydsede vi et Par Gange; blev det Østfront, eller blev det Vestfront? Ingen vidste hvorhen. Bare vi kom til Østfronten; dør, mente vi, var der mindst Fare. Vi naaede Berlin og derfra til Wittenberge — og saa Frankfurt am Main. Nu vidste vi, Vestfronten var Maalet.

Men saa vendte vi om og kom ind i Sachsen til Leipzig, Dresden, og snart var vi i Breslau i Slesien. Nu kommer vi alligevel til Østfronten, og endelig var vi ved den østrigske Grænse.

— K. u. K. —

K. — K. stod der alle Vegne, vi kaldte det Kaffe og Kage; men det var „Kaiserlich — Königlich“.

Det var Forplejningsstationer; vi kom ind og fik varme Pølser, Rundstykker og Kaffe, det smagte dejligt.

Det vrimlede med østrigsk Militær i alle Grader; vi stod og betragtede alt det nye. Men alt faar en Ende; vi maatte ind i Toget igen.

Vi „seks“ sad endnu sammen i Kupeen; Toget rullede nu videre i fremmed Land, vi var nu for første Gang rigtig udenlands. Stadig videre langs den russiske Grænse. Det første sammenskudte Hus opdagede vi; vi blev mere og mere tavse. Vi vidste jo Maalet med Rejsen, hvordan vilde det gaa os.

Saa kørte Toget langsomt, Jernbanebroen havde været sammenskudt eller sprængt. Men de tyske Pionerer og Jernbaneanpagnier havde bygget en ny. Man skulde undres over den Teknik, den Fart, de kunde bygge Broer i. Sikkert kørte vi over.

Længere henne paa et Sidespor holdt et Sygetog med haardt-saarede. Hvide Vinduer med et rødt Kors paa og ogsaa paa Taget et rødt Kors, det var Tegn til Flyverne, at de ikke maatte skyde paa dem. Sygeplejersker i hvide Kjoler og Læger i hvide Kittler løb fra den ene Vogn til den anden. Da vi er kommen over Broen, kører Toget videre med den sørgelige Last: lemlæstede Mennesker, Krøblinge for Livstid. Og hvorfor? Ja, hvorfor? — Vi spurgte hinanden, men intet Svar. Toget forsvandt, og et nyt dukkede op, det var svært Artilleri. Vi kørte videre, alt

omkring os var ødelagt, Banegaarde og Byer; der var enkelte Folk, som arbejdede paa Marken, de vinkede til os.

Russerne havde været her, men var slaaet tilbage. Da vi holdt i Fæstningen Krakau, saa vi for første Gang en stor, russisk Fangekolonne paa nogle Tusinde, som marcherede forbi Banegaarden, bevogtet af ungarsk Kavalleri paa smaa Heste.

„Gudskelov“, sagde Jens, „at de er taget til Fange, dem skal vi da ikke kæmpe mod.“

Paa det næste Stykke saa vi først rigtigt Krigens Rædsler. Endelig paa Stationen Jaroslau blev vi sat ud. Der var Leben, den ene talte i Munden paa den anden. Der var fuldt af Militær af alle Vaabenarter. Man fortalte os, hvor haardt det havde været her. Russerne havde siddet fast i otte Dage. I otte Dage havde Tyskerne og Østrigerne stormet i Fællesskab, havde tabt mange Folk. Men endelig var de brudt gennem de russiske Linier og havde taget mange Fanger, Resten havde taget Flugten.

Vi gik rundt og besaa Byen. Gaderne var opkørte af de mange Kanoner, Lastbiler og Vogne, saa det var godt at have lange Støvler paa. Den Nat sov jeg første Gang siddende i et Hjørne i et Hus, paa min Tornyster med Dækkenet over Hovedet. Døre og Vinduer var der ingen af, de var udrevne og brændte.

Vi havde en Feldwebel med fra Husum, vi kalder ham Winstrup, en rigtig Krigskar i Garnisonen — Magen til Underoffice-ren fra Hamborg. Han havde begyndt at faa Kanonfeber, som de kalder det, og begyndte at snakke til os.

„Naah, Peter, wat mehnst du?“ sagde han.

„Det ser lidt muggent ud her, Hr. Feldwebel“, siger Peter.

„Ja, ja, Peter, dat wär beder in Husum.“

Om Morgenen fik vi vor sorte Kaffe og et Stykke Brød, saa hed det: „Antreten“, og vi marcherede ud af Byen mod Fronten. Vi skulde nu bagefter Tropperne, som kæmpede foran os, og tildeles et Regiment, hvilket ét vidste vi jo ikke, det var jo ogsaa ligegyldigt nu, da vi nu engang var paa Vej. Da den første Dagsmarch var endt Kl. 5 Eftermiddag, byggede vi Telte til at sove i.

Vi fik Kaffe og Brød, Flæsk, Kartofler m. m. Nu skulde vi selv koge, da der intet Feltkøkken var med os.

Vi kogte i vort Kogekar til to Mand, det var jo interessant, det var et rigtigt Spejderliv. Vi laa i Teltet i lange Rækker og sov den sødeste Søvn; om Morgen lavede vi Kaffe, den smagte og varmede os godt efter den kolde Nat.

Der var Tykning og fugtig Luft, men hen paa Formiddagen brød Solen igennem, og vi fik Varme i Kroppen. Vi marcherede igen, der var kommen flere Tropper til, i lange Rækker gik vi hen ad de trøstesløse Landeveje med vor tunge Oppakning. Solen varmede, vi svedte, Skjorten var snart som fastlimet til Kroppen.

Saa blev Søren syg, høj Feber, han blev transporteret bort i en Lastbil. Dermed sluttede hans Krigsrejse. Han havde en stor Hjertefejl. De kunde godt have ladet ham blive hjemme, men det skulde han jo, og ingen kom hjem, før de var ødelagt.

Søren var Alsinger og kom, saa vidt jeg véd, ikke med i Krigen mere.

Den femte Dag om Eftermiddagen naaede vi Bestemmelsesstedet. Paa en stor Herregaard gjorde vi Holdt, og vi kunde hvile os. I en stor Lade, der var aaben til alle Sider, stod det ene Feltkøkken ved Siden af det andet. De var ved at koge Mad til Aften, den skulde jo være færdig, til de kom fra første Linie efter deres Forplejning.

II.

Vi blev tildelt første Kompagni til Regiment 207, de tre Kielere, Carstens, Claus og jeg; de andre tre kom til andet Kompagni.

Vi listede os rundt i Haven, det var saadan inden i os, ligesom alt vilde op; Kvalme, Træthed, Angst for, hvad der vilde ske. Uden om Haven var der et højt Stendige, paa den anden Side var Marken tilsaaet med Hestebønner, og der stod en hel Del Landbrugsmaskiner og Redskaber. Jeg sprang op paa Diget og over paa den anden Side og besaa de forskellige Maskiner.

Jeg vilde gaa op paa Bakken for at se, om der var noget at

se af Krigsskuepladsen. Vi troede jo, der var langt til Fronten, da vi ikke havde hørt et Skud endnu. Den store Herregaard og Ryen laa i en Dal, men fra Bakken kunde jeg ikke se saa langt, som jeg havde tænkt mig, da det var i Skumringen, og Mosekønnen bryggede. Hist og her laa en lille Bondegaard, men noget, der kunde ligne Fronten, kunde jeg ikke se.

Nede i Dalen løb én fra Jægerkompagniet, og med ét smed han sig ned, et Sus, og Jorden røg i Luften dernede; det var den første Granatekspllosion, jeg saa. Den anden kom lige over mig, saa jeg faldt om og blev helt overdænget med Jord. Jeg op, ned ad Bakken og over Diget, alle løb frem og tilbage i Haven. Jeg kastede mig ned bag Diget. Det næste Skud ned i Haven ramte i en Patronvogn, som splintredes fuldstændig. Atter et Skud — ned i Dammen, hvor en Husar var redet hen for at vande Hestene. Det var en rigtig Fuldræffer. Husaren og begge Hestene var døde med det samme, et skrækkeligt Syn. — Det første Offer, den første Død, vi saa. — Vi saa paa hverandre, men ingen sagde noget, enhver tænkte sit. — —

Ved Mørkets Frembrud kom en Underofficer for at føre os til det Kompagni, vi var blevet tildelt. Langs en ussel Vej blev vi ført, Mørket faldt paa, vi asede i Pløje og kunde næsten ikke faa Støvlerne med. Men alle var rolige, ingen Banden eller Skænden som i Garnisonen, enhver gik med sine Tanker: et Blik mod Stjernerne, en Bøn i det stille —; Sveden haglede ned ad Ansigtet, det sved i Øjnene. Vi trampede hinanden i Hælene, vi vilde være saa tæt sammen som muligt, ingen vilde være ene. Endelig en sagte Hvisken: „Nu er vi dør; rolig, ingen Lys.“

Jeg kom til første Gruppe sammen med Møller fra Kiel og Carstens fra Holsten. Kompagniet laa med 34 Mand bag Diget i Udkanten af en stor Skov. De havde ligget der i tre Dage og ventet paa Forstærkning. — Geværet skulde lægges op paa Diget. Jeg bad saa Underofficeren, om jeg ikke maatte lægge mig ned, jeg var saa træt.

„Jo“, sagde han, „men bliver der Alarm, saa spring hen til dit Gevær og skyd, alt hvad du kan, lige ud i Brysthøjde.“

Jeg krøb ned i Hullet, der var gravet ind i Diget, og sov straks. I Drømme var jeg hjemme hos mine kære. — Hjem, Hjem, mit kære Hjem. —

Saa bliver der sparket til mig, jeg bliver vaagen, véd ikke rigtig, hvor jeg er, ryster over hele Kroppen. Der er Alarm, de skyder herind i Skoven. Jeg finder Geværet og affyrer det første Skud mod Fjenden. Der kommer én kravlende bag os, det er Kompagniføreren. Han giver Befaling til Underofficeren om, at han skal gaa frem med to Mand og undersøge, hvad nyt der er. Møller og jeg skulde med; saa blev jeg rolig.

Vi kravlede langs med Diget hen til Vejen, der var spærret med Pigtraad. For at komme igennem maatte vi kravle i Grøften, hvor vi kunde komme under Traaden. Der var Vand; jeg støttede mig paa Hænder og Tæer og krøb fremad; jeg vilde jo ikke ned i Vandet, men blev saa hængende med Trøjen, der flængedes fra oven til langt ned paa Ryggen, saa jeg maatte ned i Vandet alligevel. Vi krøb videre langs Vejen, de skød endnu med Geværer og Maskingeværer, et enkelt Kanonskud ind imellem. Ved en Selvbinder, der laa i Grøften, blev der gjort Holdt.

„Bliv her“, siger Underofficeren sagte, „saa vil jeg kravle længere fremad og se, om jeg kan opdage noget.“

Møller og jeg søgte Dækning bag Binderen.

„Hvad er det?“ hvisker Møller, „her er en Død“ — en død Russer, han er vist bleven skudt paa en Patrouille.“

Vi krøb nærmere sammen.

Underofficeren kom igen, vi vendte den samme Vej tilbage, og Underofficeren aflagde Rapport hos Kompagniføreren.

Klokken 5 om Morgenen blev vi afløst af en anden Bataillon og kom i Regimentsreserve i anden Linie, og glade var vi. Nu havde vi den første Dag overstaaet. Nerverne var ved at komme lidt til Ro, den første Spænding var løst. Piben blev tændt, og der blev snakket løs igen. Et Hul fik vi gravet til at ligge i, der var saa Dækning for Geværkuglerne og Sprængstykker fra Granaterne. Vi rullede os ind i Kappen og vor Teltdug, saa laa vi lunt og sov godt, mens Kanonerne tordnede. Næste

Morgen begyndte det tyske Artilleri at beskyde de russiske Stillinger. Der var Gang i det. Der havde været forholdsvis roligt ved Fronten en Tid, da de manglede Folk, men nu havde de faaet Forstærkning, nye Regimenter i Reserven, saa nu kunde det gaa for sig igen. Beskydningen fra Artilleriet varede ved til Kl. 4 Eftermiddag, saa stormede første Linie frem, vi fulgte i anden tæt bagved og kom snart ind i de russiske Stillinger. De havde været godt byggede, helt overdækkede med Granpæle og Jord ovenpaa, saa man havde svært ved at faa Øje paa dem. Nu var de gennemskudte af det tyske Artilleri; de saarede plejede Russerne at tage med sig, naar de flygtede, men mange Døde laa der, og mange blev taget til Fange.

De kom løbende med Hænderne i Vejret; „Panje, Panje“, raabte de. Vi tog adskillige Tusind Fanger i vort Frontafsnit den Dag. De kom trækkende med deres Maskingeværer paa smaa Vogne, det saa helt fredeligt ud.

Vi fem talte med hverandre hver Dag. Claus var bleven Tjener hos en Feldwebelleutnant, otte Dage senere blev han Hestepasser ved Kompagniføreren, saa var Krigen forbi for ham, da han nu holdt til ved Bagagen. Claus blev — om jeg maa fortælle det — fanget ved Verdun med Hest og det hele og kom til den danske Fangelejr i Aurillac.

Hans kunde jeg heller ikke finde en Dag. Man fortalte mig saa i andet Kompagni, at han havde faaet daarlige Ben af at gaa saa meget. Jeg fik saa Kort fra ham fire Uger senere, han laa paa et Lazaret i Slesien. — Det var godt for hver én, der slap godt fra det.

Peter og Jens blev begge saarede i Armen, da de hentede Mad fra Køkkenvognen. Nu var de fem borte fra Kompagniet. Møller fra Kiel, Hotelejereren, Arkitekten og Carstens og jeg, vi var sammen endnu. Feldwebel Winstrup havde længe været borte, jeg tror ikke, han hørte mere Kanontorden end den, vi hørte paa Herregaarden.

Dagene gik: med Angreb, i Reserve; døde og saarede, Jammer og Klage, Kolera og Tyfus. Alt Vand var koleraforgiftet.

Staklerne laa i lange Barakker, de fleste laa med Tøjet paa; de laa og døde, den ene ved Siden af den anden. Det var skrækkeligt at se og tænke sig saadan noget uden at kunne hjælpe.

En Dag, vi stormede, blev Møller saaret, et Strejfskud i Panden, det var ikke farligt. Han krøb tilbage til Lægen, fik et Plaster paa — og tre Dage Ro ved Bagagen, — men allerede den anden Dag kom Møller igen, dør vilde han ikke være, der var slet ingen Ro, sagde han.

Vi er i Reserve og marcherer langs med Fronten, det var saa varmt, den ene faldt om efter den anden. Jeg smed mig ned til sidst i en Havremark. Dør laa jeg udmattet, tørstig og slap. Det ene Regiment gik forbi efter det andet. „Kom med, Kammerat“, sagde de alle. Der var saa nogle, der tog mit Gevær og Tornyster, og jeg kom saa med dem.

Inde i Byen blev der gjort Holdt, jeg takkede dem og tog Afsked med dem. Nede i Byen i et Apotek fik jeg mig to langhalsede Flasker Vin. Den ene drak jeg straks, den anden kom ned i Tasken, saa daskede jeg videre for at finde mit Kompagni. Vejen gik gennem en stor Skov. I Grøften laa der en Kammerat. Jeg gik hen og saa paa ham, han laa med Ansigtet i Græsset, tilsyneladende bevidstløs. Jeg fik ham vendt om, fik fat i den langhalsede og stak den i Halsen paa ham, saa han kom til sig selv igen. Og tænkt, det var en Skolekammerat fra S. H. Vi talte saa sammen en Times Tid og fulgtes ad et Stykke, til vore Veje skiltes. Han var ved Reserve Inf. Regt. Nr. 203.

Jeg fandt først mit Kompagni om Morgenen Kl. 4; jeg kravlede ind i Teltet til min Gruppe. Trætheden var næsten uudholdelig. Jeg havde gaaet hele Dagen og hele Natten, ikke faaet noget at spise, ikke faaet andet end den Flaske Vin. Om Morgenen fandt de mig udenfor Teltet; jeg havde faaet Diarrhoe. Mine Kammerater fik mig op og hjalp mig hen til Lægen. Mens jeg laa paa et Par Havreneg, undersøgte han mig, og Resultatet blev: Tre Dage Ro ved Bagagen. Der var mange syge. Vi maatte smide vore Tornystre paa Vognen, men Geværet og Livremmen med Patrontasker, Bajonet og Spade beholdt vi.

Hen paa Formiddagen skulde vi atter afsted. Vi var kommen i Gang, saa blev de to smaa Russerheste stædige og vilde ikke stramme et Reb; saa maatte vi ud i Vejgrøften

Det ene Regiment efter det andet med tilhørende Bagage og Artilleri samt Maskingeværkompagnier drog forbi os, først sent paa Eftermiddagen blev Vejen fri. Omsider kom vi i Gang igen, da vi havde ombyttet vore Heste paa en russisk Bondegård. Saa kørte vi hen ad den opkørte Landevej, fuld af Huller og store Sten; det blev mørkt, vi tabte det ene Baghjul, Hjulet gik i Stykker. Vi søgte efter Akselmøtringen paa Vejen ved Hjælp af et Tællelys og fandt den.

Saa var vi inde paa en Gaard, fik fat i et andet Hjul, det blev sat paa, vi kørte igen.

Med et slæbte Hjulet igen, vi fik tændt Lyset og opdagede, at det var Bøsningen, der var for lang. Hjulet tog Møtringen med, saa det skruede sig selv fast. Saa gik vi der hele Natten og maatte holde Møtringen med Vognnøglen, for at Hjulet ikke skulde slæbe igen.

Om Formiddagen Kl. 9 naaede vi Bataillonsbagagen, jeg fik min Tornyster, tog Afsked og meldte mig ved Kompagniet igen. Saadan en Nat skulde jeg ikke være med til mere. Den følgende Dag kom vi i første Linie igen. Vi gik i Gaasegang bag en Skov. I Udkanten af denne laa et stort Gods med tilhørende Park, der var omgivet af en to Meter høj Stenmur, som blev beskydt af Russerne. Oppe i den anden Ende af Parken var Muren gennembrudt, dør skulde vi allesammen igennem. Ud for Hullet laa et lille Hus med Have. Bag Havediget blev hele Kompagniet liggende.

Da jeg kommer, siger Feldwebelen:

„Tag nu og løb noget længere ned, det nytter jo ikke, vi skal besætte det Stykke herfra og ned til Skovkanten.“

Jeg løb med Geværet i den ene Haand og Spaden i den anden. Russerne skød som gale ind imod Muren, det ordentlig peb forbi én. Jeg fik Øje paa et Granathul og sprang ned i det. Carstens var lige efter mig og kastede sig ned tre Meter længere

nede. Møller kom ogsaa løbende og smed sig ned, inden han naaede os, saa jeg kom til at ligge i Midten.

Jeg havde lidt Dækning i Hullet og kunde puste lidt, inden jeg begyndte at kaste Sand op til at lægge mit Gevær paa. Carstens havde faaet Dækning for Hovedet i et Hul og arbejdede ihærdigt med Spaden. Jeg saa engang igen efter dem. Carstens var helt forsvundet. Møller laa saa roligt, syntes jeg. Saa raaber Carstens: „Se til Møller, der er da vel aldrig passeret ham noget.“ Vi ser efter ham, men han rører sig ikke.

Foran os laa en By, bag denne hævede Terrainet sig jævnt til et Højdedrag. Der kunde man se, hvor Russerne bar deres saarede bort; Civilbefolkningen flygtede, slæbende af Sted med nogle Ejendele. Der blev blæst Signal: „Sæt Bajonet paa“ og „Grib an!“. Vi rejste os og stormede af Sted. 30 Meter foran os kom Russerne op af deres Skyttegrave med Hænderne i Vejret. — „Panje, Panje!“ —

Jeg løb saa tilbage til Møller — en Kugle gennem Hovedet, død. Carstens og jeg bar ham ind i Haven. Bag Muren gravede vi en Grav, lagde ham ned deri, dækkede ham til med hans Kappe og Teltdug og kastede Jord paa.

Vi bad en Bøn, hver paa sit Modersmaal. Hans Hjelm lagde vi paa Gravhøjen. Vi gik, et sidste Blik tilbage, og vi skyndte os bort.

Mine Tanker var hjemme hos hans lille Kone; her ligger Møller nu, død og begravet, langt ind i Rusland. Derhjemme i Kiel sidder hun og beder for ham; faar endnu Brev fra ham i Morgen, at han har det godt, — og det næste — at han er død: Heltedøden for Fædrelandet —.

Ja, saadan er Heltedøden. Jeg afleverede hans Dødsmærke, Pung og Papirer til Feldwebelen, og jeg skrev hjem til hans Kone, saa godt jeg formaaede. Vi havde jo hverandres Adresse, saa vi altid kunde meddele dem derhjemme det, der var passeret.

Der var mange Fanger igen. Kompagniet blev sammenblæst og Tabet opgjort: 8 døde og 22 saarede — forfærdeligt.

Vi marcherede videre efter Russerne. Om Aftenen blev vi

afløst og kom i Divisionsreserve. Der blev tændt et stort Baal, og vi sad alle omkring det, baade Menige og Officerer. Der var én, der havde en Violin; han spillede, og vi sang alle med. Der var saa mange kønne Sange: „Nach der Heimat möcht' ich wieder“ — „Am Brunnen vor dem Tore“, — ja, der var saa mange.

Jeg listede mig ofte fra dem, jeg kunde ikke holde Taarerne tilbage. Det var saa svært, syntes jeg, og alligevel saa opbyggende, naar de sang:

Wir treten zum Beten
vor Gott, den Gerechten,
er schaltet und waltet
ein strenges Gericht,
er lässt von den schlechten
die Guten nicht knechten.
Sein Name sei gelobt, er vergisst unser nicht.

Naar man saa vendte sig om og saa efter Fronten, saa kunde man se, at Byerne rundt om brændte. Saa vidste vi, at Russerne rykkede tilbage. Saa brændte de nemlig alt af. Senere, da Kornet stod i Skokker paa Marken, var der kun en lille Hob Aske tilbage, hvor det havde staaet. Husene var bygget af Træ og med Straatag, saa de brændte godt.

Da Baalet var brændt ned, krøb vi ind i Teltene og sov — bare sove. Om Morgenen fik vi Suppe og et Stykke Flæsk, Brød havde vi ikke, det kunde aldrig naa ud til os. Post fik vi heller ikke. Naar den store Bagage kom, var vi jo længere fremme. Saadan gik det hele Tiden.

Vi er i første Linie igen. Vi gik Side om Side fremad. Naar de skød paa os, kastede vi os ned og gravede os i Jorden. Vi lavede mange Huller Dagen igennem.

Nu ligger vi i en Kartoffelmark imellem Rækkerne. Dér var jo Dækning, og Fjenden kunde ikke se os. Saa kommer der Melding igennem Rækkerne, at vi skal grave os ned i Jorden. Vi vilde faa Artilleriild. Vi laa godt nok, syntes vi, men det varede ikke længe, saa kom Granater og Shrapnells susende ned til os.

Til venstre for os laa en Kirke med et højt Stendige omkring Kirkegaarden. Dør løb vi hen og søgte Dækning. Russerne skød som besatte, men alt for langt. Omsider kom der en Fuldræffer ned i Kirken, saa flere blev saaret af Sprængstykker og Sten, der fløj over hele Kirkegaarden. Saa skulde vi besætte Byen, som laa foran os. Man sagde, at Byen var fri for Russere. Jeg løb fra Kirkegaarden over i en Hampmark, hvor jeg kunde kaste mig ned, naar de skød. Den ene Feldwebel gik lige foran mig. Da vi kom om bag det første Hus og vilde ud paa Gaden, fik han to Skud i Maven. Da jeg løb ham til Hjælp, stod jeg pludselig over for fire Russere, store Karle og med Bajonetter. De vilde slaa mig ned. Jeg havde ogsaa Bajonet paa. Der var fem Skud i Magasinet, men jeg havde ikke sikret. Da jeg slog Vaabnet ud af Haanden paa den ene, gik et Skud af og saarede en anden i Skulderen. Geværet var nær faldet ud af Haanden paa mig, men da jeg havde Krampe i Fingrene, holdt jeg det. De to andre saarede jeg i Arm og Ben. Hvordan det er gaaet for sig, véd jeg ikke selv, Fraaden stod mig om Munden af Ophidselse, da Kammeraterne kom.

Vi forbandt de saarede. Russerne flygtede — jeg løb over Gaden, ind imellem et Par Huse, som der var et Træstakit imellem. En Kammerat og jeg laa i hver sit Hjørne og skød efter Skoven til. Med ét faar vi en Fuldræffer ned mellem Husene, der splintrede et stort Træ og lavede et stort Hul. Jeg blev helt tildækket med Jord.

Da jeg fik Hovedet fri, kaldte jeg paa ham i det andet Hjørne. Han svarede ganske svagt. Jeg kom paa Knæene og krøb over til ham. Luften var tyk af Røg og Krudt, det sved i Øjnene. Han var saaret. En stor Gren havde tilføjet ham et stort Saar i Nakken. Jeg forbandt ham og fik ham paa Benene.

Da vi vilde tilbage, brændte Byen, Russerne beskød den med Brandbomber. Vi kunde ikke komme igennem.

„Her under det væltede Træ er en Brønd“, siger min Kammerat, „dør kan vi faa vore Kapper gennemvædede, saa tager vi dem over os.“

Som sagt, saa gjort. Vi løb og kom godt igennem.

Paa den anden Side var der Travlhed. I store Kassevogne og paa Fladvogne kørte de de saarede til Kirken, der var indrettet til Forbindingsplads, og de døde kørtes til Massegraven paa Kirkegaarden.

Der var mange, men man var blevet trænet til at se paa det.

Vi gik igennem en Skov i en Linje ligesom paa Klapjagt. Paa den anden Side af Skoven gravede vi os ned; det var Aften. Vi sov, kun enkelte stod Vagt. Om Morgenen hentede vi Suppe og et Par Ribben, Kartofflerne kunde vi jo tage paa Marken og selv koge, det blev ogsaa flittigt gjort. Vi gik alle med Kogekarret i Haanden eller havde det hængende paa Haandtaget af vort Sidegevær. Saa snart vi gjorde Holdt, kogte vi; det var sjældent, vi fik dem helkogte paa én Gang, da vi stadig blev afbrudt og maatte gaa frem. Vi gnavede saa den kogte Del af Kartofflerne, Resten kom i Kogekarret igen til næste Gang.

Hvert Kompagni gik nu samlet fremad. Naar der viste sig noget mistænkeligt, sværmede vi ud og dannede en sammenhængende Kæde med de tilstødende Kompagnier. Mens vi marcherede, kommanderede Kompagniføreren første Gruppe til at fortsætte ned til en By, som laa foran os, for at se, om Luften var ren. Resten af Kompagniet kastede sig ned i Kornmarken. Ind til Byen laa der en stor Eng, og foran denne var der nogle fritstaaende Træer; vi opdagede gennem Kikkerten, at der var Folk dernede, og gik i den Retning. Det var en russisk Familie, som havde slaaet sig ned dør; de havde gravet store Huller i Jorden, hvor de gemte deres Svin, Høns og Gæs. Hullerne var overdækket med Grene.

Geværerne blev sat sammen, Underofficererne udspurgte dem angaaende Fjendens Bevægelser, og vi forstod, at der vistnok kun var en lille Bagtrop af Kosakker tilbage i Byen. Vi fik Mælk, Sukker og et Par Stykker Brød hos dem og glædede os over, at det var os, der havde faaet Ordre til at gaa forud; ellers var det ikke saa rart at gaa paa Patrouille.

Jeg tog mig en Skraa. Russeren stod og saa paa det. Jeg gav

ham et Stykke og forklarede med Tegn, hvordan han skulde have den i Munden. Han gjorde store Øjne, gumlede paa den og sank den. Straks blev han bleg, kastede op og vred sig som en Orm. Han løb saa over bag Diget med hængende Bukser, mens Konen skændte, da hun troede, vi havde forgivet ham. Der var ikke mere for os at vente efter, og vi gik. Manden kom sig jo nok igen.

Mens vi gik over Engen mod Byen, kom en tysk Artillerist løbende i Skjorteærmer:

„Har I set Svin?“ raabte han.

Vi rystede paa Hovedet. Da Manden nu var syg, og Konen vred, vilde vi ikke fortælle ham, at de havde Svin nedgravet bag Træerne. Men beholdt dem har de sikkert ikke, da der kom flere efter os, og sultne var de jo allesammen.

Der gik Melding tilbage, at Byen var fri. Kompagnierne kom marcherende. Videre gik det. Da vi havde faaet Føling med Fjenden igen, arbejdede vi os langsomt ind paa ham. Vi løb, faldt ned, op igen, ned og op. Saadan gik det, indtil vi var saa nær, at vi kunde storme Skyttegraven med et raskt Hurra. Nu gravede vi os ned; hele Natten laa vi vaagne med spændt Hane, i Fald de skulde gøre Modangreb.

Næste Morgen begyndte det tyske Artilleri at sætte ind igen. Vi var jo nu saa vante til den Musik. Om Eftermiddagen stormede vi et Skovkrat. Der blev kæmpet haardt paa begge Sider. Igen mange Fanger og Krigsmateriel.

Vi stormede videre, døde og saarede laa spredt; dør ligger en saaret Russer bag en Busk, han kan lige hæve sig fra Jorden — med foldede Hænder beder han: „Panje, Panje!“ Der kommer én farende og jager Bajonetten i Maven paa ham, men saa kommer Hotelejeren fra Kiel løbende og slaar Tyskeren i Nakken med sin Kolbe, saa han styrter om med et Brøl. Hotelejeren meldte ham til Kompagnichefen, og Manden kom bort med det samme. Russeren fik vi samlet op, og nogle Fanger fik ham med tilbage. Om han kom fra det med Livet, véd jeg ikke.

Vi gik fremad hver Dag, saa vi syntes, at blev det saadan ved med Fremrykningen, saa maatte Krigen da snart faa Ende. Rus-

serne kunde absolut ikke blive ved med at miste saa mange Folk og Krigsmateriel. Om der ogsaa var Millioner, saa maatte det mærkes, naar det ene Tusind Fanger blev taget efter det andet.

Omsider naaede vi Bug-Floden. Den skulde vi over. Russerne havde deres Stillinger paa den anden Side Floden, dør laa de godt sikrede. Foran dem var Floden og bag dem den stærke Fæstning Brest-Litowsk med de svære Forter og alle de mange Kanoner; det fik vi ogsaa at mærke. Men Tyskerne fik deres svære Artilleri frem, ogsaa de store, svære, østrigske Motorbatterier, 30,5 cm. De drøned Nat og Dag. Alt imens blev Overgangen over Bug forberedt. Pionererne tømrede hele Natten i Skoven. Vi laa i tre Dage bag den høje Dæmning over Landevejen, som førte ind til Brest-Litowsk. Russerne skød med alt deres Artilleri Dag og Nat; de kunde nok tænke sig, hvor vi opholdt os. Paa den anden Side af Landevejen var der en stor Frugtplantage med mange dejlige Æbler; naar vi laa oppe paa Kanten af Dæmningen, kunde vi se dem. De saa saa fristende ud, at vore Tænder løb i Vand. Men Russerne sendte saa mange Shrapnells hen over Plantagen, det var det værste. Alligevel var der mange derovre, skønt det ikke var tilladt, og blev saarede. — Jeg tænkte paa Eva i Paradisets Have; hun tog af den forbudne Frugt, Fristelsen havde været for stor, og her var det ligesaa. Jeg var ogsaa derovre. Nede ved den anden Ende af Plantagen laa der et stort Slot. Dør var vi ogsaa inde; her var der fint, flotte Møbler alle Vegne. Et nyt Flygel stod der ogsaa, det blev straks taget i Brug. Vi var ogsaa inde i Soveværelset; der var pragtfulde Senge, Skabe med store Spejle i, alt var som af Guld og Sølv. Man kunde se paa det hele, at de var flygtet i Hast. — Er det ikke sørgeligt at tænke sig — fra Hus og Hjem, fra alt, hvad man har kært. Vi er kun godt borte fra Slottet, da en Fuldræffer ødelægger det hele. — Det er godt, at Ejeren og hans Folk er horte, godt, de ikke skulde se dette.

Saa endelig var alt færdigt og tilrettelagt, vi skulde nu over Floden. Det er sort Nat, intet Lys maa benyttes, alt var roligt;

kun Kanonerne kunde vi høre — af og til et Nedslag i Floden. Baadene blev sat i Vandet, vi kom i dem, alt, hvad der kunde hænge paa. De ved Aarerne arbejdede lydløst — nu er vi paa den anden Side, alle er spændte, ikke et Ord — vi lytter kun. Igen en Ladning Tropper. Hvis nu Russerne dukkede frem over Brinken og jagede os ned i Vandet? Men alting gik godt, den stærkt skraanende Flodbred maa nu være tæt pakket med Infanteri.

I Morgendæmringen, mens Taagen laa tæt, stormede vi. De russiske Stillinger blev indtaget. Udbyttet var stort, mange Fanger igen, meget Krigsmateriel. Fra alle Forter beskød de os, men vi kom dem stadig nærmere. De østrigske Motorbatterier havde skudt de fleste i Grus. Den ene Fuldræffer efter den anden susede ned til de arme Russere, — de kan ikke holde dem, de maa tilbage.

Det største Fort sprængte de selv, hele Omegnen blev oversaaet med Sten og Beton, store Stykker paa flere Hundrede Pund slyngedes højt op i Luften, et stolt Syn paa Afstand. Det er den største Eksplosion, jeg nogensinde har set. Befæstningerne uden om Forterne var sindrigt konstruerede: yderst en Række fældede Graner paa 20 til 25 Meters Længde, Grenene paa den ene Side var afbuggede, saa Stammen laa fladt paa Jorden; Toppen vendte udad. Stammerne laa Side om Side, og Grenene var gennemflettede med Pigtraad. Det var en vanskelig Forhindring at arbejde sig igennem. Det var et Virvar af Pigtraad og Grangrene. Paa den anden Side mødte vi det, der var værre: Et Bassin i Beton, 80 cm dybt og 100 m bredt. Omvendte keglede Gruber med istøbte spidse Jernstænger i en Meters Dybde udfyldte Bassinets Bund. Et Fletværk af Pigtraad omspændte disse „Ulvegrave“ i Bassinets Højde. Derefter fulgte en almindelig Pigtraadsforhindring. Det var et stort Stykke Befæstningsarbejde, der var gjort til liden Nytte. Den udgravede Jord fra Bassinet var anvendt til et Brystværn omkring Fortet. Bag Brystværnet kunde Infanteriet staa i Dækning blandt Panzerplader og beskyde hele Terrænet. Fæstningen var desuden udstyret med moderne Pansertaarne, hvor

man ved elektrisk Kraft kunde hæve og sænke Kanonerne, saaledes at Mandskabet altid kunde staa i Dækning.

Vi kunde uhindret tage det hele i Besiddelse, Russerne flygtede, hvor Pikkelhuerne viste sig. Med Regimentsmusikken i Spidsen drog vi ind i Byen. Den saa noget medtaget ud. Alt det, der havde militærisk Betydning, var sprængt og ødelagt. Resten af Byens Beboere, som ikke var flygtede, kom nu frem i Vinduer og Døre for at se os drage ind. Hvad de arme Folk tænkte, er ikke godt at vide, med ængstelige Blikke saa de efter os. Det har været svært for dem al den Tid, Beskydningen har staaet paa, hvor de har maattet ligge sammenkrøbne nede i deres Kældere og vente paa, at det værste kunde ske. Nu kunde de komme op og trække frisk Luft, men hvad Skæbne, der ventede dem, anede ingen.

For Artilleriet og Ammunitionsvognene var det ikke saa let at komme frem, da det var sumpet. Der maatte tilføres en Mængde Træ, som blev lagt ned paa de værste Steder. Med fire eller fem Spænd Heste for hver Kanon gik det i fuld Fart hen over det; de stakkels Heste!

Paa den anden Side af Fæstningen gik det langs med Banelagemet, altid fremad. Hele Banegaardsterrænet stod fyldt med Godsvogne. Russerne kunde ikke naa at faa dem alle med. Langs den dobbeltsporede Jernbanelinje stod der flere Togstammer fyldte med Krigsmateriel og Heste og Køer.

Omsider naaede vi Kobrin. Russerne flygtede stadig. Til sidst naaede vi Rokitnosumpene, saa var Offensiven forbi, vi kunde ikke komme videre. Der gik en Landevej igennem Sumpene; den blev besat, og vi blev liggende bag en Skov. Der skulde nu Skyttegrave graves og godt befæstes. Der kom flere højere-staaende Officerer i den Anledning og udarbejdede en Plan for Befæstningsanlægget.

Køkkenvognene var kommen ind i en Lade, Hjulene var taget af dem, saa de stod fast. Vi belavede os paa en dejlig Vinter herinde i Rusland. Skov var der nok af, saa der var nok at brænde; men det kom helt anderledes.

En skønne Dag kom der et Landstormsregiment og overtog vore Stillinger, saa vi kunde pakke igen. Der blev afholdt en Parade, og om Aftenen ved Parolen kom Meddelelsen: I Morgen Formiddag Kl. 9 Afmarch tilbage.

Vi var tidligt i Gang om Morgen og fik pakket; af Sted gik det igen tilbage til Brest-Litowsk. Vi gik i tre Dage, inden vi naaede Byen. Vejene var i en ubeskrivelig Tilstand. I Byen gjorde vi Holdt og blev der Natten over. Livet i Byen gik snart i den gamle Gænge igen. Alle de smaa Boder var aabnede samt alle de mange Kaffe- og Thehaller. De smaa Jødedrengene løb rundt paa Gaderne og falbød Cigaretter, Tændstikker og Franskbrød.

Næste Dags Formiddag gik det videre. Vi havde vore Lønninger fra hele Sommeren i Femmarksedler, der var blevet os udbetalt hver tiende Dag, opbevaret i Pungen, vi havde hængende om Halsen. Naar vi marcherede gennem en By, stod Jødedrengene ved Vejen med deres Varer. Et Franskbrød kostede 40 Pfennig, Drengene fik en Femmarkseddell, da vi ikke havde Smaapenge. Vi skulde følge med, men Drengene blev staaende, saa kloge var de; vi raabte og skændte, men de forsvandt. Saa gjorde de selvfølgelig det samme ved det næste Kompagni, de forstod at tjene Penge.

Hver Aften, naar Dagsmarchen var endt, byggede vi Telte til at sove i. Alle var vi trætte efter Marchen paa de elendige Veje. Saa skulde Støvlerne af og Benene vaskes til Fodeftersyn. Der gik en Saniteter langs og besaa Benene. Han havde store Ruller Hæftplaster med, som han klinede paa, naar der var Hul; til sidst var der næsten ikke andet at se af Foden end Plaster. Vi gik med fuld Oppakning.

Carstens og jeg og de to Kielere gik endnu ved hinandens Side, skønt Kompagniet var blevet lidt broget af al den megen „Ersatz“, vi havde faaet paa Fremmarchen gennem Polen. Claus var stadig Hestepasser, nu kunde han ikke ride, det gjorde Kompagniføreren jo selv. Men han har sikkert nok forstaaet det bag ved Bagagen, saa han ikke er kommet til at gaa alt for meget.

Den femte Dags Aften, vi gjorde Holdt uden for en lille By,

var der blevet kørt Post frem til os. Hele Bjerge af Postsække, da de fleste af de mange Regimente, som havde kæmpet i 1915 gennem Polen, hele Sommeren ingen Post havde faaet. Hotel-ejeren fra Kiel slog Rekorden med 247 Feltpostpakker den første Aften. Jeg fik 127, som alle var fordærvede, da alt var Spisevarer — lige undtaget et Par med Cigarer. De bød mig to Mark for en Cigar den Aften, da Duften af en Cigar kunde faa Tænderne til at løbe i Vand. Breve fik vi i Snesevis; vi læste, vi røg, og vi drak — da Indholdet af Hotelejerens Pakker mest var Rom, Likør og Kognak.

En Kantinevogn var ogsaa kommet til Stede, der kunde vi købe Marmelade, Chokolade, Fisk i Daaser og Vin. Vi aad og drak og sang den Aften, saa det varede længe, inden vi sov ind.

Næste Morgen var Lystigheden forbi, vi maatte jo pakke igen. Alle de smaa Pakker, vi skulde have med, havde vi hængende udenpaa Tornystret, Bajonetten og hvor der ellers var Plads. Vi saa alle ud som Julemænd. Om Aftenen fik vi Post igen og mange Pakker, saadan gik det hver Aften, indtil vi havde faaet alt det, der var blevet holdt tilbage.

Den tolvte Dags Morgen spurgte Kompagniføreren, hvem der mente ikke at kunne bære sit Tornyster. Jeg meldte mig. Jeg havde saa ondt i Fodleddene, at det var svært at komme i Gang. Men Kompagniføreren sagde Nej, der var saa mange smaa, som først kom i Betragtning. Carstens tog saa mit Gevær, de to andre noget af Tornystrets Indhold, og saa haltede vi afsted efter Musikens æggende Toner. Det gik ogsaa temmelig godt, naar vi først var kommet i Gang. Ud paa Eftermiddagen naaede vi vort Bestemmelsessted, en lille, pæn By i en Dal mellem høje Bakker. Som sædvanlig var der Fodeftersyn igen; jeg skulde med hen til Lægen, sagde Saniteteren, da han saa det tykke Ben, der var ganske blaat. Lægen beordrede mig straks paa et Lazaret. Jeg spurgte, om jeg ikke maatte blive ved Kompagniet, og om jeg ikke kunde køre med én af Vognene i Morgen. Men Lægen sagde Nej, det kunde man ikke have at besvære sig med. Han gav mig en Seddel, hvorpaa der stod, at jeg skulde indlægges paa et Laza-

ret i Warschau. Jeg pakkede mit Kluns og tog Afsked med mine Venner og Foresatte. Claus var jeg ogsaa henne at tage Afsked med. Jeg byttede to Femmarkssedler hos ham og fik ti Mark i Guld. Claus mente, jeg kunde skaffe mig otte Dages Orlov for dem, naar jeg kom ind i Tyskland.

„Nu er jeg alene af os seks“, sagde han, „men jeg har det jo godt.“

Han fulgte mig ned til Vejen, som førte til Warschau, ønskede mig Lykke paa Rejsen og gik.

Der var langt for mig endnu, Klokken var 6 Aften, jeg var ikke meget glad for det hele. Carstens bar min Oppakning op ad Bakken, dør vilde vi saa standse en Bil og se, om jeg ikke kunde komme med; gaa derind var umuligt. Det varede heller ikke længe, for der kom en stor, tom Lastbil. Vi omfavnede hinanden til Farvel, og med en gensidig Tak for, hvad vi havde været for hinanden, og med Haab om snarlig Fred og Gensyn med vore Kære derhjemme, skiltes vi.

III.

Jeg fik Plads i Førerhuset, og vi kørte afsted. Det var en rigtig gammel „Benz“-Vogn; paa Hjulene var der massive Gummiringe. Det ene Hjul havde tabt et stort Stykke, det stødte, hver Gang Hjulet gik rundt; det gjorde saa ondt i Benet, saa jeg næsten ikke kunde holde det ud, men der var intet at gøre ved det. Vi kørte og kørte, og omsider kom vi til en stor Stad. Store Huse, Husgavlne var dækkede med Reklamer. „Det maa være Warschau“, sagde vi til hinanden. Jeg steg ud, takkede for Køreturen og humpede videre til Fods. Paa Gaden traf jeg en Feldwebel, som jeg spurgte, om han ikke kunde sige mig, hvor der var et Lazaret. Han saa paa min Seddel.

„Ja, men De skal jo til Warschau, dette her er jo Pragau. De kan gaa ned til Weichselfloden og komme med en Færge over til den anden Side til Warschau. for alle Broer er sprængte; saa finder De nok et Lazaret.“

Jeg gik ned til Floden. Færgen var gaaet, men jeg kom med

en lille Baad for 25 Pfennig. Paa den anden Side kom vi op ad stejle Trapper til en oplyst Hovedgade. I den Sporvogn, som jeg tog med, spurgte jeg efter et Lazaret. Saa blev jeg sat af ved en stor Bygning, hvor jeg gik ind. Der stod Vagt ved Døren, han vilde se min Seddel, men den var ham ikke god nok. Jeg skulde melde mig paa et Samlingssted: „Pankaugade 1“. Jeg fandt derhen; paa Døren hang der en Plakat, hvorpaa der stod: „Maa ikke aabne Døren, bank paa højre Vindue.“ Jeg bankede paa, og straks gled Vinduet til Side. Jeg lagde min Seddel ind og fik straks en anden, hvorpaa der stod: Fæstningslazaret I.

Omsider naaede jeg Maalet. Jeg blev venligt modtaget af en Søster, der havde Nattjeneste. Nu var Kl. 1 Nat. Hun bad mig om at smide hele min Oppakning og mit Gevær i et Hjørne. Jeg var træt og glad paa én Gang, og satte mig ved et Bord, hvor Søsteren havde sat en stor Kop varm Kaffe med Fløde i og to Stykker Franskbrød. Da hun kom igen, spurgte hun mig, om jeg var sulten.

„Jo, er det til mig, Søster? Tusind Tak.“

Hun anviste mig saa en Plads paa Gulvet i Gangen, hvor hun pakkede mig til med nogle Dækkener.

Næste Morgen fik jeg igen Kaffe og Brød med Smør paa. Saa blev jeg badet, fik rent Linned paa og kom saa i Seng. Det var et russisk Gymnasium, og vi laa i store Sale. Sengene stod ved Siden af hinanden, fine, røde, lakerede Jernsengesteder med et lakeret Nathord ved hver Seng, og saa alt det fine Linned, vi laa i, det var en ordentlig Forandring at tænke tilbage paa Jordhullerne. Det er det pæneste Lazaret, jeg har set.

Hen paa Eftermiddagen kom Lægen. Han beordrede mig varme Omslag hver tredje Time. Jeg laa som i den syvende Himmel. Ved den ene Side af mig laa en Bayrer, ved den anden Side en Berliner. Der var ingen haardtsaaede og svært syge paa den Stue, saa vi kunde ordentlig fortælle Historier. Berlinereren vilde melde sig frivilligt for anden Gang; han var saaret i Benene og var snart helbredet. Bayreren drillede ham og sagde: „Du hast 'nen Vogel.“ Den tredje Dags Aften kom der Besked, at alle,

som tilhørte 44. Reservedivision, skulde op af Sengen og transporteres med Feltlazarettet til Serbien. Dem var jeg ogsaa iblandt.

Vi fik vor Uniform paa, og saa kørte de os ned gennem Byen til Banegaarden. Men da vi kom til Banegaarden, var Toget med Feltlazarettet afgaaet, og vi kom tilbage i vore Senge igen.

Jeg havde faaet et langt Skæg, da jeg ikke var blevet barberet paa hele Fremmarchen i Rusland, saa jeg lignede en gammel Mand, skønt jeg kun var 23 Aar. Næste Dag kom der en russisk Barber, som ragede mig Skægget af Kinderne, men det lange beholdt jeg; det laa saa ovenpaa Dynen, saa jeg lignede rigtig en Jøde. Fem Dage senere kom jeg saa med et Tog til Sachsen, hvor vi kom til at ligge i Barakker i en Øvelseslejr i Zeithem. Dér skulde vi ligge fjorten Dage i Karantæne. Vi fik ikke tilstrækkelig Føde, men vi købte, hvad vi kunde faa. Der kom nogle gamle Koner kørende med deres Barnevogne fulde af Pærer, dem købte vi og aad som glubske Hunde. En Gang imellem havde de en Hvedekage eller et halvt Rugbrød med; der blev saa holdt Auktion, det blev dyrt, men kunde en Mand ikke betale, slog flere sig sammen. Det ene Bud faldt efter det andet, saa saadant et lille Fransnbrød kunde komme op paa en Pris af ti Mark. Mine Penge var opbrugt, jeg skrev derfor hjem og bad dem om at sende mig tyve Mark og en stor Pakke. Men det tog jo sin Tid, inden det kom. Vi fik kun en lille Klat Margarine eller Talg udleveret, fire Mand om et Brød pr. Dag, og saa den tynde Suppe til Middag, sort Kaffe; det var ikke meget til en, der kun havde et daarligt Ben.

Henne i Anlægget mellem de Snese af Barakker var der en lille Café. Dér kunde man faa en lille Kage og Kaffe eller Kakao. Dér gik vi rundt og snusede og kiggede ind ad Vinduerne; der sidder de inde med Kager paa Bordet og slikker sig om Munden. Men de, som ingen Penge havde, kunde naturligvis intet faa. Saa en Dag blev det alligevel for fristende. Jeg siger til min Sovekammerat, en stor, kraftig Bayrer:

„Kom, Kammerat, nu vil vi ogsaa ind og have Kager og Kakao.“

„Hvad, Menneske, har du vundet i Lotteriet?“

„Nej“, siger jeg, „kom kun med.“

Vi gik, og undervejs fik jeg opknappet og fik min Brystbeutel frem. Dér laa den skinnende Guld-Timark i et Hjørne helt alene. Vi fik den halet frem og gik ind ad Døren. Vi satte os ved et lille Bord og bestilte: „To Gange Kakao med Kage.“ Den lille Frøken løb i en Fart ud i Køkkenet og hentede det bestilte. Jeg betalte flot med min Timark i Guld. Frøkenen blev helt forhavset. Det er jo Guld, sagde hun og løb ud i Køkkenet med den. Hun kom igen og gav mig atten Mark tilbage. Nu blev jeg forhavset, atten Mark tilbage for ti Mark og oven i Købet to Gange Kakao med Kage, det var sandelig godt. Vi listede os stiltiende ud ad Døren og forsvandt. Saa købte vi for to Mark Pærer og lagde os i Græsset med en Pibe Tobak og et Spil Dam, og saadan gik Dagene. Jeg gik og længtes efter en god Pakke hjemmefra. Vi skrev jo alle hver Dag. Den fjortende Dags Eftermiddag fik jeg Besked sammen med nogle flere, at vi skulde til et „Erholungsheim“ i Stauchitz. Om Aftenen fik jeg min Pakke: Et otte Punds Rugbrød, et godt Stykke Skinke og Smør og Æg — og tyve Mark, og glad var jeg. Bayreren og jeg spiste os en god Mellemmad, da vi alle var gaaet i Seng. Vi havde alting tilrettelagt, saa vi kunde sidde op i Sengen og spise det, uden at de andre saa det. Det var saa forfærdelig kedeligt at sidde og spise sit Brød og Flæsk, naar de alle stod og saa derpaa. De Øjne, man glemmer dem aldrig.

Næste Morgen blev vi ført hen til Stationen, nogle forfærdelige Individder at se paa, naar man tænkte sig tilbage til Garnisonen. Den lille „Feltmütze“ paa Siden, nedfalden og slap, Kokarden hænger løs og dingler i en Traad, Overfrakken overhængt med en Knap i Halsen, en Sandsæk under Armen med de faa Ejendele, Brødposen hængende ved Siden samt Feltflasken. De udtørrede, stive Skaftestøvler med de dybe Folder. Tærerne sidder fastklemt inden i dem, man tænker uvilkaarligt tilbage paa en Støvleappel. Naar Feldwebelen kom gaaende langs Rækkerne og pustede paa Støvlerne, saa skulde Læderet være saa

blødt, at det gav efter. Her stod vi alle paa Jernbanestationen, med langt Skæg, blege og udtørrede i Ansigtet, vi trængte nu ogsaa til at komme paa et „Erholungsheim“. Toget kørte os til Bestemmelsesstedet, en lille, venlig Landsby. Et stort Slot laa midt i Byen, omgivet af en stor Park. En Fører hentede os, vi var ti Mand, paa Stationen og førte os forbi den store Herregaard, der hørte til Slottet, som vi skulde være paa.

En Sygeplejerske hilste os velkommen, og vi fik en Stue anvist; der var fine Senge, Hjørnegarderobe, Vaskestel, Haandklæde og Sæbe, alt var i den skønneste Orden. Man kunde mærke, at her vilde de gøre noget godt for os.

Der blev kaldt til Middag med en stor Klokke. Vi blev bænkedede nede i en stor Spisestue, ca. 50 Mand. Det var velgørende at faa Maden serveret ved et dækket Bord og komme til at spise med Ske og Gaffel af en Tallerken. Den første Middag bestod af Frikadeller med kogte Kartoffler og Bønner og Suppe ovenpaa.

Om Eftermiddagen blev der stiftet nye Bekendtskaber ved en Tur i Parken. Der var store Græsplæner, lange, bugtede Stier med store og sjældne Træer og Buske ved Siden; der var store, prægtige, brede Trapper, mægtige Granitsøjler ved Indgangen, jo, det var et Sted, man følte sig godt tilpas.

Klokken tre fik vi Kaffe, klokken seks Aftensmad. Derefter var der Parole i den store Forstue. Henne paa den ene Væg var der anbragt en stor Tavle, der blev Navnene paa dem, som havde Tjeneste den næste Dag, skrevet op. Jeg fik Køkkenarbejde. Klokken ni i Seng. Jeg havde faaet mig en ny Stuekammerat, Clasen fra Thüringen; vi snakkede lidt om vore Krigsoplevelser, og inden ret længe laa vi i den sødeste Søvn. Om Morgenen vaagnede vi begge med et glad Smil og et hjerteligt „God Morgen, Kammerat“. Vi sad op i Sengen og hørte Vindens Susen i Træerne. Hønen galede ovre paa Gaarden, nede i Byen kunde man høre Smeden og Svenden slaa i Takt paa Ambolten; alt var saa hjemligt. Med ét hørte vi klokken nede i Forstuen, vi skulde op. Vi fik os vaskede i en Fart og kom ned i Spisestuen, fik Kaffe og Brød med Smør paa, og saa begyndte Tjenesten. Jeg bar Vand til Køk-

kenet, skrællede Kartoffler, drejede rundt ved Kødhakkemaskinen og vaskede op efter Maaltiderne, og Dagen gik hurtigt. Næste Dag var jeg fri, og hele Formiddagen gik med Brevskrivning. Om Eftermiddagen gik Clasen og jeg en Tur i Byen. Vi var nede paa Kroen og faa et Glas Øl og henne i Smedien; der var de ved at beslaa Stude. Studene stod stille som gamle Heste, de maa have været vant til det. Om Aftenen var vi til Teater paa Kroen; vi blev ført derhen som nogle Skoledrenge, og hjem igen, da Forestillingen var forbi. Hver Eftermiddag maatte vi gaa Tur fra tre til seks. Vi gik ofte udenfor Byen og lagde os i Landevejsgroften, hvor vi saa ud over de store Sukkerroemarken, hvor polske Arbejdere var ved at tage Roerne op. To stærke Stude trak de tungtbelæssede Vogne ned paa Landevejen, hvor Hestene saa blev spændt for og trak dem videre til Jernbanestationen.

Da vi havde været der en otte Dages Tid, blev Eftermiddagens Orlov frataget os. Et Par af Kammeraterne var ikke kommet hjem før om Morgenen; de blev straks sendt til Ersatzbataillonen og derfra til Fronten som Straf.

Da fire Uger var gaaet i Ro, fik jeg mit Pas og et Kørekort til Jernbanen, og Rejsen gik til Ersatzbataillonen i Prenslau, hvor mit Regiment, 207, havde Hjemsted. Prenslau ligger i en ret mager Egn i Provinsen Brandenburg. Dertil naaede jeg en Eftermiddag sidst i November 1915.

Det var koldt, og det regnede, da jeg kom ud fra Banegaarden. Det var en rigtig gammel By at se til. Det var taaget, Gaslysene var allerede tændte og kastede et svagt Skær over de topede Brosten. Jeg spurgte en Kammerat efter Kasernen og listede saa af henad det smalle Fortov med Sandsækken under Armen.

Det varede ikke længe, før jeg mødte en Underofficer, som jeg gik forbi uden at se. Saa raaber han som forrykt:

„Hvorfor hilser De ikke?“

„Det har jeg helt glemt“, svarede jeg.

Ja, han vilde anbefale mig at hilse og se mig godt om, for nu var jeg i Garnisonen.

„Javel, Hr. Underofficer!“ svarede jeg og daskede videre.

Ved Indgangen til Kasernen, hvem træffer jeg dør? Feldwebel Winstrup!

„Hallo, Hallo“, siger han, „det er jo én af mine Husum'er, naah, er De sluppet fra dem? Hvordan gaar det?“

„Godt“, siger jeg.

„Det var godt, du kom“, siger han. Han var blevet overmaade flink. Det Par Skud, han havde hørt derinde i Rusland paa Herregaarden, havde nok kureret ham.

Jeg meldte mig paa Skrivestuen. Dør fik jeg en Indkvarteringsseddel til Gæstgivergaarden „Tre Løver“, hvor jeg saa var indkvarteret for Natten. Næste Morgen kunde jeg komme igen og faa fjorten Dagens „Erholungsurlaub“. Da jeg kommer ned i Gaarden, træffer jeg Hans.

„Nej, er du ogsaa kommen?“ siger han, „Per og Jens er her ogsaa.“

Der var 80 Danskere her. Vi snakkede frem og tilbage, han var med mig henne paa Kroen, vi røg en Cigar til et Glas Øl og snakkede videre og var glade over, at vi var her i Garnisonen. Og i Morgen rejser jeg hjem. Hans havde haft sin Orlov. Jeg sov uselt den Nat, der var ingen Ro over én, Natten var saa lang. Endelig brød Dagen frem. Jeg meldte mig paa Kasernen og blev tildelt Letsygekompagniet. Først om Eftermiddagen Kl. 4 kunde jeg rejse hjem til Sønderjylland.

Over Berlin—Hamborg naaede jeg Flensborg, hvorfra jeg sendte Telegram hjem, at jeg kom. Derefter med Banen til Sønderborg, og saa stod jeg paa Stationen, hvor min Kone var for at tage imod mig med min lille Pige, der nu var 7 Maaneder gammel. Alle Folk kom og hilste paa én, det var rart saadan at komme hjem. Vi rejste lidt rundt og saa til Familien, og omsider var de fjorten Dage gaaet, og jeg maatte afsted igen.

Jeg meldte mig ved Kompagniet i Prenslau; den næste Morgen begyndte Tjenesten med en Marchtur i Omegnen. Om Middagen blev der udtaget Mandskab til Vagttjeneste. Jeg var imellem de udtagne og stod ude ved Badehusene det Døgn. Jeg var heldig og blev hver Gang udtaget til Vagttjeneste. En Dag spurgte

Hans Feldwebelen, om han ikke kunde komme med paa Vagt. „Nej, kun de Gamle“, svarede Feldwebelen og gav ham et Skub. Det var det store Skæg, han takserede os efter. Hans var ti Aar ældre end jeg.

Om Aftenen samledes vi Sønderjyder i en Café, hvor vi havde lejet en Stue. En Bankassistent fra Aabenraa forstod Kunsten at behandle et Klaver, og vi andre sang dertil de gamle, kendte Sange: „Vort Modersmaal er dejligt“, „Af Østerhavets Vover“ og mange flere af den blaa. Det var nogle hyggelige Aftener.

En Dag blev jeg udkommanderet til at arbejde hos en Smedemester Vogler, Schubygade. Det var noget, jeg længe havde ønsket mig, og jeg blev glad. Jeg fandt straks den omtalte Smedemester og kom i Arbejde med det samme. Det var en lille, skummel Smedie i en Baggaard.

Arbejdstiden var fra 7 Morgen til 7 Aften, Kosten fik jeg hos Mesteren, men jeg sov paa Kasernen.

Smedemesterens Kone var vistnok i Familie med den etatsmæssige Feldwebel. Hun sagde til mig, at nu kunde jeg blive hos dem, hun skulde nok tale med Feldwebelen om det. Jeg skrev hjem, at de ikke maatte søge om Orlov til mig, for jeg havde det godt. Kanske kunde jeg holde Stillingen dør hos Smedemesteren.

Der var to Regimentsmusikere indlogeret dør hos Smedefolkene, en Feldwebel og en Underofficer — nogle dejlige Folk, men de gjorde jo heller ikke andet end spille hele Krigen igenem, og den Bestilling var ikke saa farlig.

Vi var som før nævnt næsten hver Aften sammen i Cafeen. Man kunde mærke, at der var noget i Gære, den ene Transport gik efter den anden, Kammeraterne svandt bort rundt om os. Man forstod udmærket at sætte Folk sammen til en Transport; kun enkelte eller et Par Stykker fra hver Egn i Tyskland kommer sammen og med væk. Transporterne gaar mest om Natten, saa vækker de ingen Opsigt. De fleste af Sønderjyderne var snart borte. Hans var tilbage endnu paa Grund af hans daarlige Fødder, han kommer vistnok til et Trainkompagni i Rensborg.

Resten af de 80 Sønderjyder sidder nede hos Bageren, ialt

kun 15 Mand. Musiken er holdt op, ingen har Lyst mere. Af de 15 Mand er de 8 indklædte og kan gaa væk hvad Tid, det skal være. Vi skilles tidligt, Humøret er alligevel borte, Krigen vil ikke faa Ende, det er forfærdeligt.

Kan jeg mon blive hos Smeden, tænker jeg, medens jeg gaar hjemad til Kasernen; man gik og tænkte sig helt syg, og dog vidste man ingenting. Næste Dag spurgte jeg Smedens Kone, om hun havde talt med Feldwebelen. Ja, det havde hun da, jeg kom ikke væk, de kunde ikke undvære mig. Haab er der endnu, tænkte jeg. Per og Claus kom den Aften fra Orlov, og næste Morgen blev de straks indklædte. Jeg var hos dem hele Aftenen, da de pakkede; jeg vilde absolut have meldt mig frivilligt, for nu var de alle sammen borte, men de raadede mig fra det.

„Ja“, siger jeg, „naar jeg nu bliver indklædt i Morgen, saa kan jeg lige saa godt drage med jer.“

Om Morgenen var de borte. Min Forudelse blev til Virkelighed. Lørdag Aften Kl. 7 kom Feldwebelen ned i Smedien.

„Ja“, siger han til mig“, nu har jeg holdt Haanden over Dem til det sidste, men nu kan jeg ikke længere. Jeg skal stille 70 Mand af mit Kompagni, og jeg har dem ikke. De maa med hjem straks og indklædes, Transporten skal afgaa i Nat.“

„Nej, Hr. Feldwebel“, siger jeg, „saa kommer jeg jo ikke hjem. De andre har alle haft Orlov.“

„Ja“, siger han, „det er kedeligt, men Nød bryder alle Love. Der er Krig, De maa komme med straks.“

Smedemesterens Kone var ude at forhandle med ham, men det nyttede ikke noget. Jeg maatte saa med paa Kasernen og tog derfor Afsked med dem alle. Konen gav mig en lille Pakke, og Mesteren gav mig ti Mark, og saa i en Fart til Kammeret, hvor de alle var behjælpelige med at faa Tøj og Støvler til at passe.

I Nattens Mørke den 30. Januar 1916 blev vi indladet i Godsvogne. Det var haard Frost og Snevejr. Der var en Sønderjyde med foruden mig, som havde ligget paa den anden Kaserne. Vi sluttede os sammen og drog for anden Gang ud til Krigsskuepladsen. Hansen havde været saaret i Benet, men var jo nu udskrevet igen som rask.

„Hvor kommer vi mon hen?“ spørger Hansen.

„Vi kommer til Vestfronten“, siger jeg, „det er der ikke to Meninger om.“

I andre Garnisonsbyer, hvor vi holdt, blev Toget efterhaanden fyldt. Vi kørte over Berlin, gennem Vesttyskland til Köln.

Ved Herbstal kom vi ind i Belgien og saa over Maubeuge ind i Frankrig. Paa en Etappestation, Billi, blev vi udladet, lige foran Verdun den 1. Februar 1916.

IV.

Vi blev tildelt Infanteriregiment 64, Hansen og jeg i tredie Kompagni, og med det samme gik det videre.

Vi havde mødt saa mange, mange Transporter; Infanteri, Artilleri, Lazarettog, Flyvere, alt dette samlede sig her. Der var Pres paa, man kunde deraf slutte, at der skulde foregaa noget. Vi marcherede hele Natten, ofte laa vi i Grøften eller stod ved Siden af Vejen, naar Ammunitionskolonnerne kom forbi os i stærk Trav i lange Rækker. Men forude var alt roligt, kun et enkelt Kanonskud kunde vi høre.

Skulde vi nu ind i det Helvede igen. Angsten begyndte at melde sig.

Der kom lidt fin Sne fra oven, og lidt Frost var det ogsaa, men Vejene blev alligevel ét Ælte af alle de mange, der færdedes.

I Byen Arzannes gjorde vi Holdt. Dør fik vi Forplejning udleveret, Patroner, Haandgranter m. m. Nogle Underofficerer fra de Kompagnier i de første Linier, som vi skulde afløse, førte os ud i Stillingen.

Uden for Byen gik det videre i Gruppekolonne. En enkelt Lyskugle kunde vi se; den dalede langsomt ned derude og blev hængende i Pigtraaden. Nu gaar det i Gaasegang i Løbegravene, dem havde jeg ikke set før, kun dem, som Russerne havde.

Omsider var vi i første Kampstilling, en stærkt udbygget Skyttegrav med mange dybe „Unterstände“ med smaa Rum, hvor vi kunde opholde os, naar de skød, og vi ikke havde Vagttjeneste.

Det varede ikke længe, før vi følte os godt tilpas i dem. Den 11. Februar skulde Angrebet paa Verdun begynde. Alt, hvad

Tyskerne kunde skrabe sammen af Folk og Krigsmateriel, var kommet hertil. Men Overløbere fra det Kompagni, vi havde afløst, havde vistnok forraadt Planen.

Den 11. Februar Klokkeren ti Formiddag begyndte Franskmandene at skyde fra alle de Forter og Fæstningsanlæg, de havde, saa det hele gik i Vasken for Tyskerne den Gang. Angrebet blev udsat den ene Dag efter den anden.

Men endelig den 21. Februar Kl. 4 om Morgenen begyndte det tyske Artilleri at sætte ind med Skydning fra Tusinder af Kanoner. Alt, hvad der kunde blive proppet ind i Kanonerne, kom derind. Det var første Gang, der stod i Aviserne, „Trommeild ved Verdun“.

Kun enkelte Vagtposter stod i Gravene, det øvrige Mandskab opholdt sig i de underjordiske Gange. Urene blev indstillede. Vi skulde storme Kl. 10, og ved den Tid skulde det tyske Artilleri skyde længere fremad, saa vi ikke blev beskudt bagfra.

Tyskerne skød uafbrudt. I Begyndelsen skød Franskmandene ogsaa, men det hørte helt op til sidst. Da Klokkeren var ti Minutter i ti, stod vi alle Mand ved Mand i Gravene, rede til at springe op og storme løs. Præcis Klokkeren ti kommanderede Hauptmann'en: „Los!“

Og vi stormede frem, først gennem det tyske Pigtraadshegn og saa gennem det franske Pigtraadshegn. Et enkelt Maskingevær skød endnu; de første Saarede paa vor Side. Saa ned i den franske Skyttegrav; alt var sammenskudt, det ene Granathul ved Siden af det andet. Planker og Pæle laa væltede, døde og saarede laa ved hinandens Side; det saa skrækkeligt ud, men altid videre fremad. Alt blev Skov nu, Franskmandene skød med de svære Kanoner ned i Skoven. Træerne væltede, og den sorte Røg gjorde næsten Skoven helt mørk. Vi naaede Ørneslugten. Saa løb vi enkeltvis over et fladt Stykke, smed os ned og op igen. Vi naaede Køkken-Slugten og sværmede ud igen.

„Til Højre!“ skreg Hauptmann'en.

Jeg var Fløjmand i anden Række, saa jeg kom længst til Højre og løb, alt hvad jeg kunde. Hauptmann'en blev saaret i

Benet. To Mand støttede ham for at faa ham bort. Løjtnant Zimmermann overtog Kommandoen over Kompagniet. Jeg løb længere til højre og kastede mig ned bag et Træ, hvor jeg blev liggende som lammet af Lufttrykket fra en af de svære Granater af de langrørede Skibskanoner, som Franskmandene havde opstillet der. Omsider kom jeg op igen. Jeg var ene, kunde ingen se og vidste ikke, hvilken Vej de var gaaet. Jeg valgte Vejen til venstre. Henne ved Siden af et stort, væltet Træ laa en af vore Feldwebeler. Han var vist død. Jeg var angst, løb, alt hvad jeg kunde, faldt hele Tiden. Endelig var der nogle, der raabte: „Her hen, her er vi, tredje Kompagni!“ Henne bag et fransk Stenbrud, som havde været benyttet til Forbindingsplads, laa Kompagniet paa Skraaning. Franskmandene skød som forrykte; men Tyskerne meget værre endnu. Det var som i det værste Tordenvejr. Vi laa der til henimod Aften, saa fik vi Ordre til at gaa tilbage bag Skoven. Paa en flad Mark gravede vi os ned, vi rykkede frem igen, men kunde ikke komme videre for Artilleriild; vi maatte tilbage i Graven igen.

Den 24. Februar stormede Infanteriregiment Nr. 24 det stærke Fort Douamont, efter at det var blevet beskudt med de store 42 cm-Kanoner. Tre Skud havde man ofret paa det. Det ene Skud gik midt ned i Kassematterne, saa rykkede Franskmandene ud, og I. R. 24 stormede ned i Fortet. Vi laa i Reserve i Skoven dengang og blev beordrede til at slæbe Proviant til Fortet. I lange Rækker listede vi afsted. Hansen og jeg bar sammen. En Kasse med Kødåser indpakket i Teltdugen bar vi paa en lang Stang imellem os. En Fører viste Vej.

Vi kom langs med Dødsslugten og maatte gaa paa Skrænten, da Franskmandene havde fældet Træerne, saa det næsten ikke var til at komme frem. Snart gaar vi, og snart staar vi. Vi lægger os ned engang imellem, men vi maa have god Føling med vor „Vordermann“. Det er mørkt, og kun enkelte Stjerner blinker ned til os paa vor natlige Vandring. Omsider bevæger de sig slet ikke, vi ligger en hel Time med vore Kødåser og bliver urolige, vi vilde jo tilbage, inden det blev lyst. Saa meddeles det

ned gennem Rækken: Føreren og to Mand af vort Kompagni er faldet, én er haardt saaret, ham kommer de slæbende med forbi os. Saa gaar det videre. Fra Slugten kommer vi ud paa en Vej. Foran os ser vi en Høj; de siger, at det er Douamont.

Hansen og jeg listede os opad. Alt er Pigtraad, men vi vinder langsomt frem; med ét glider vi begge to ned i et mørkt Krater. Hansen forslog sig lidt, idet Kassen faldt ned i Hovedet paa ham. Vi kom paa Benene igen og blev enige om, at det maatte være her, en Granat fra „tykke Bertha“ havde gjort sin Virkning. Vi kravlede op igen af Dybet og kom hen til en Murkant; saa raabte de nedefra:

„Smid bare Kassen herved og se, I kommer væk deroppe, det er farligt.“

Vi smed Kassen derned, og saa skulde vi jo se at komme tilbage. De andre var blevet borte for os, mens vi kravlede i Hullet. Vi gik og løftede Benene over det ene Pigtraad efter det andet — det vilde ingen Ende tage. Saa fandt vi en Telefonledning; den fulgte vi og kom saa ud paa Vejen igen. Vi søgte saa efter Slugten; den fandt vi, og saa gik det i Galop det første Stykke, hvor der ingen fældede Træer var. Hansen, som løber foran, gør med ét Holdt.

„Her er en opbrudt Kasse“, siger han.

Vi finder flere, men Indholdet er borte.

„Der kan du se“, siger Hansen, „vi er for ærlige og for dumme. Vi slæber det hele ud til dem, mens de andre fordufter paa Halvvejen.“

Vi fandt da ogsaa en Kasse med fem Daaser i, dem tog vi med. Hen paa Morgenstunden naaede vi tilbage til det Hul, vi havde gravet. De andre var forlængst kommet tilbage. I Hast blev en Daase brudt op, et Stykke Brød og Daasens Indhold smagte godt ovenpaa en saadan Nattevandring. Saa slumrede vi lidt. Om Morgenen begyndte Arbejdet med at fælde Træer. Af Stammerne lavede vi Blokhuse til Officererne, saa de var splint-sikre. Ellers bestod Arbejdet i at grave, grave, Nat og Dag.

En Aften ventede vi nyt Mandskab, da det var svundet godt

ind i Kompagniets Rækker. Hansen og jeg laa i vort Hul i Skovkanten.

„Vi skal hen og se, om der ikke skulde være nogle Sønderjyder iblandt dem“, sagde jeg.

„Tænk ikke paa det“, sagde Hansen, „det skulde da være et forfærdeligt Slump, om der skulde være Sønderjyder iblandt de 30 Mand, vi faar.“

Men nysgerrige var vi ogsaa. Henne ved Skovdiget laa hele Transporten. Da vi kom derhen, raabte vi paa Tysk, om der var nogen, der kunde tale Dansk. Straks kom der to Mand springende: Feilmann fra Haderslev Amt og Møller fra Aabenraa Amt. Vi vilde jo gerne være sammen, og vi fik dem begge i vort Kompagni. Saa kravlede vi allesammen ned i vort Hul og laa godt varmt sammenpakkede, skønt det baade var Frost og Sne. Om Morgenen sagde Hansen til mig:

„Det gaar ikke, at vi allesammen ligger i ét Hul; faar vi en Fuldræffer, er vi allesammen borte. Nu tager jeg Møller til mig, og du beholder Terkel, og saa trækker vi Lod om, hvem der skal flytte.“

Hansen og Møller skulde ud, idet Hansen trak den korteste Tændstik. De kom i Arbejde med Hakke og Spade.

Hansen gik altid og røg paa en lille Træpibe. Tobak var der nok af, saa han dampede stadigt; da de saa omsider var færdige med deres Hul og havde faaet Teltdugen overspændt til Dækning for den Sne, der faldt, og Terkel og jeg lige havde kigget ned til dem, sagde Hansen, medens han stoppede sin Pibe: „Nu sidder vi godt.“ Møller var ved at faa sig et Stykke Brød. Vi dækkede saa Teltdugen tæt til og krøb tilbage.

Lige da vi var kommet ned i Hullet, mærkede vi et mægtigt Luftryk, og Jorden raslede ned over vor udspændte Teltdug. Jeg kom op i en Fart. Det værste var sket. En Fuldræffer var gaaet lige midt ned i Hullet til dem. En af de smaa 7,5 havde truffet Hansen ved Knæene og slaet begge hans Ben af. — — Sprængstykker i Underlivet og Hoved. Møller var haardt saaret. Oppe paa Jorden laa Hansens Pibe og hans røde Lommebog.

Jeg siger til Terkel: „Kryb godt ind i Hjørnet og bliv liggende dør, dette her skal du ikke have at se den første Dag, du kommer herud, det kan blive drøjt nok for dig herefter.“

Vi fik dem halet ud og de afrevne Lemmer fundet. Møller blev forbundet og kom straks bort; han kom ikke med i Krigen mere og lever endnu. Men vor lille Ven Hansen udaandede henne ved Skovdiget. — Vi gravede en Grav til ham henne bag Diget, han blev lagt deri, og saa kastede vi Jord paa. Et Kors fik vi lavet, og hans Hjelm lagde vi ovenpaa hans Grav. Her laa han lunt og godt. En Time efter var hans Grav hvid af Sne.

Vi kravlede i vore Huller igen.

Hvem mon der bliver den næste?

Om Aftenen stod jeg Vagt henne ved Diget og spejdede ud over det bakkede Landskab. Jeg var henne ved Hansens Grav. Der var saadan en underlig Ro over én ved at staa der ved den hvide Grav. I Morges var min Ven sund og rask, nu ligger han dør død og lemlæstet. Maanen skinnede smilende ned mellem Grenene til os, ned paa den hvide Sne, som om den vilde sige til mig: I havde ikke noget hvidt Lagen at svøbe jeres Ven i, nu har vi dækket ham til med det hvide Klædebon.

Mens jeg stod der halvt i Drømme med mine egne Tanker, kommer der én og raaber: „Kom, kom, fertigmachen!“ — Vi skal af Sted.

Hele Skoven blev levende paa én Gang, og fremad gik det gennem Slugten til Douamont. Terkel gik lige i Hælene paa mig, og hvor vi kunde gaa Side om Side, holdt vi hinanden i Haanden. Der blev ikke sagt et Ord. Granaterne susede og hvinede i Luften, og man maatte undres over, at de kunde faa os til at gaa frem. Vi kaster os ned; en Fuldræffer i Rækken — flere dræbtes, og de saarede skriger om Hjælp. Vi gaar videre, Saniteteren er ved at forbinde, da vi gaar forbi. Een sidder paa Kanten af Granathullet med hele Hovedet forbundet, flere er der, som venter. Nu kommer vi gennem Pigtraadshegnet. Saa ned i Fortet.

Det er et rigtigt Fæstningskompleks. En stor, firkantet Byg-

ning med tykke Kampestenmure med kun faa Indgange og smaa og store Opholdsrum og et stærkt Pansertaarn. Man forfalte, at Dækket bestod af 6 m Jord og 6 m Beton, saa det var jo temmelig bombesikkert. Foran Murene var Fæstningsgraven: 3 m bred, 2 m ned til Vandet og 2 m Vand. Saa det var uhyggeligt at falde ned i den. Hovedindgangen vendte mod Kampsidens, saa den kunde ikke benyttes, da Franskmændene uafbrudt beskød Indgangen med de store Kanoner. Saa var der smaa Ind- eller Udgange, dør havde man smaa Broer, som de kunde skyde over Gravene indefra; denne Vej kom vi ud og ind. Uden for Vandgraven var der en Kørevej, derefter gik det stejlt op ad en Lerkant; dør krøb vi op og naaede en Betonmur, som dannede Fundament til et stærkt og tæt Jerngitter. Dette havde Granaterne bøjet, saa vi kunde komme igennem ud til Fortets Skyttegrav, der var forsynet med Panserplade og Skydeskaar. Uden for det hele, rundt om Fortet, var der Pigtraadsforhindring. Udefra lignede hele Fortet en Bakkerunding.

Terkel og jeg stod sammen og gik sammen. Den Nat gravede vi Skyttegrave, da der skulde skabes Forbindelse mellem Regimenterne. Da det begyndte at dages, trak vi os tilbage til Fortet gennem Gitteret, satte os paa Halen og lod os glide ned ad Leret til Kørebanen. Saa over Broen og ind; her mente vi os sikre.

Da Klokkeren var fem, satte det tyske Artilleri ind igen. Vi skulde storme igen Klokkeren ti.

Verdun skulde tages, hvad det saa end maatte koste. Ordren blev Stormpakning: kun Kappe, Teltdug og Kogegrejer samt Jernportionen, som bestod af to Poser med Kiks og en Daase Kød. —

Vi sad paa Tornystret med Dækkenet over Hovedet og sov; der blev ikke sagt meget. Franskmændene svarede med Artilleriild fra Damlobatteriet og Fleury og satte deres svære Ammunition ned i Indgangen, der blev større for hver Gang og saa forfærdelig ud: Jord, Sten, Vognrester, Vaaben, Panserplader blev til én stor Gravhøj over lemlæstede franske og tyske Soldater.

Da Klokkeren nærmede sig ti, havde Officererne tømt adskil-

lige Flasker, og nu gav de hinanden Hånden og udtalte det sidste Farvel.

Vi er nu allesammen kommet op ad de fedtede Skrænter, igennem Jerngitteret og ud i Skyttegraven. Saa raaber Kompagniføreren:

„Traadsaksen frem!“

Men der er jo ingen, der har en saadan, og ingen vilde op over Kanten. Klokken er ti, der skal stormes Klokken ti, der skal stormes; han finder to, som maatte op at klippe. De kommer kun lige med Hovedet over Kanten, saa falder de tilbage, døde, skudt gennem Hovedet.

Franskmændene havde deres Maskingeværer saa nøjagtigt indstillet, at holdt man en Spade op over Kanten, blev den straks gennemhullet, saa den Vej kunde vi ikke komme. Saa gaar vi til venstre, længere henne er Graven kun en god Alen dyb; dèr maatte vi krybe i al den Ler, Geværet var fuldt af Ler, Lommerne, Brødposen, Støvlerne, man var fuldstændig en Lerklump. Vi kravlede videre. Hvordan mon det dog skulde gaa os?

Saa løb min Formand op, i en Fart gennem Pigtraadshagnet og ned igen ved den anden Side af Graven. Jeg siger til Terkel:

„Naar jeg er ovre i den anden Grav, saa kommer du, men i en Fart.“

Jeg op — og løb. Der laa saarede i Pigtraaden. Franskmændene skyder med deres Maskingeværer, det er en ækel Lyd at høre paa. Jeg kom godt over og spejder tilbage efter Terkel — han snubler og falder, men er straks oppe igen.

Jeg raaber: „Kryb, ikke op igen, men hurtigt!“

Han slap godt hen og ned. Atter springer min Formand op af Graven. Vi ser over Kanten. Et Hundrede Meter nede ligger et nyt femfags Hus med røde Tagsten paa og en lille Lade ved Siden. dèr ligger de sammenstuede i Dækning. Vi talte sammen igen.

„Naar du er halvvejs, saa kommer jeg“, siger Terkel.

Jeg op og af Sted. Nede ved Laden kommer jeg gennem Hønsegaarden. Hanen galer, alt hvad den kan, og Hønsene er

uroilige. Jeg falder og kravler saa paa alle fire over bag Huset. Terkel er paa Vej, og jeg ser efter ham — pludselig gaar han bagover og bliver liggende. Nej, tænker jeg, hvad skal det hele dog blive til; er han nu ogsaa borte? Jeg kryber hen ad Jorden, liggende saa fladt som muligt, faar fat i Benene paa ham, trækker ham med mig hen bag Huset. Nej, Gud ske Lov, han er ikke død, men saaret i Skulderen af en Geværkugle. Vi forbinder ham og sætter ham op imod Muren.

Kompagniføreren ligger oppe i Graven og raaber: „Vil I se at komme fremad.“

Men Løjtnant Frisecke raaber tilbage: „Vi kan ikke, vi maa have Forstærkning.“

„Ja, jeg kommer derned“, raaber Kompagniføreren. Han naaede ogsaa uskadt derned.

Officererne drøfter Situationen, men kommer ikke til noget Resultat. En Del af vore Kammerater krøb ind ad Vinduerne og fyrede løs efter Fjenden, idet de stak Bøssepiberne gennem Vinduerne paa den anden Side. Vi raaber, at de skal lade være, men for sent, et Øjeblik efter havde vi den første Fuldræffer ned i Huset. Da Teglstenene rullede ned over os, befriede jeg mig for de Kammerater, som laa halvvejs paa mig, og løb tilbage efter Skyttegraven til.

Midtvejs mellem Huset og Graven springer jeg ned i et firkantet Hul. Det var ret dybt, jeg kunde høre, hvorledes de andre løb forbi mig og tilbage. Franskmændene skød med Shrapnells, mange blev saarede. Med ét springer der mig én ned paa Ryggen — det er Løjtnant Frisecke.

„Hvad“, siger han, „er du dèr? Her er ikke Plads til to, jeg maa videre. De sorte Djævle ligger dernede; kom med i en Fart — de kommer!“

Væk er han igen.

Jeg prøver paa at komme op, men det lader sig ikke gøre. Jeg ryster over hele Kroppen, jeg tør ikke. Og hvad skal der blive af Terkel, han ligger nede bag Huset. Der er nok mange flere, men saadan var det, man tænker mest paa sine nærmeste.

Der ligger én og klager: „Saniteter, Saniteter!“

Jeg rejser mig og ser over Kanten; Blodet løber ud af hans ene Frakkeærme. Han raaber: „Vand, Vand!“ Det er forfærdeligt at ligge i Nærheden og høre paa den Jamren.

Franskmændene skyder som vilde, jeg holder min Geværkolbe op, de skyder med Maskingeværer efter den. Artilleriet skyder kun med Shrapnels, de spredes over et stort Stykke, naar de eksploderer i Luften.

Jeg kan ikke holde det ud længere og tramper med Benene, da de sover. Min Spade havde jeg klemmt ind i et Hjørne, saa jeg kunde bruge den til at staa paa, naar jeg vilde op. Jeg kryber hen til den saarede og slæber ham hen til Hullet, kaster noget Jord op til Dækning for ham og faar ham eftersat. Hans Hage og den ene Skulder var revet af af en Granatsplint. Det var en Berliner fra 3. Jægerregiment. Det saa farligt ud. Jeg fik hans Forbindingspakke svøbt om tillige med min egen. Det hjalp kun lidt. Han fik saa lidt Kaffe og blev saa rolig og tilfreds og glad, fordi han ikke mere var ene. „Tak, Kammerat, tak, Kammerat“ sagde han hele Tiden. Blodet havde vi ikke faaet helt standset, men bedre var det da; bare vi kunde faa Hjælp. Klokken var jo kun to om Eftermiddagen.

Jeg ventede hvert Øjeblik at se de sorte og saa blive taget til Fange af dem. Min Beslutning var at flygte tilbage, naar de kom. Terkel kunde jeg jo ikke hjælpe alligevel, men jeg vidste saa, hvor han var blevet af. Men der kom ingen. Hele Eftermiddagen gik hen. Jeg vilde op og tilbage til Skyttegraven — først ned til Terkel, men jeg turde ikke.

Endelig Klokken otte om Aftenen besluttede jeg at tage af Sted. Jeg forklarede den saarede, at jeg vilde tilbage til Fortet efter Hjælp og hente dem alle, men saa græd han. „Tag mig med“, bad han.

Det var en lang Eftermiddag at ligge i et Hul og høre Kanontordenen og de saaredes Jamren og Raaben efter Vand.

Jeg river mig løs fra ham, jeg kan ikke tage ham med, det er umuligt. Først vil jeg ned til Terkel og trøste ham og sige, at

jeg nok skal hente ham, for at han kunde vide, at han ikke var glemmt. De skyder endnu med disse Shrapnels, da jeg løber ned til Hønsogaarden og ind i et nyt WC., der er bygget ved Laden.

Derinde sidder der to Mand fra 3. Pionerregiment; deres Benklæder er nedknappede og er faldet helt ned over Støvlerne. Trojen er revet op og de bare Knæ stikker frem. Hovedet støtter de paa Hænderne.

„Aah, Kammerat, hjælp os at komme bort — vi har siddet her hele Dagen, lige siden Klokken 11 i Formiddag. Vi har begge Underlivsskud. Vi troede, at alle var borte, selv kunde vi ikke komme af Sted. Blodet gaar fra os hele Tiden, det er forfærdeligt. Vi har siddet her og trøstet hinanden hele Dagen; vi kan ikke mere. Vi er helt udmattede.“

„Ja“, svarer jeg, „nu løber jeg tilbage efter Hjælp, saa skal I nok komme bort.“

„Gudskelov, du kom herind“, siger den ene, „ellers var vi nok blevet glemmt. Der maa ligge én her bag ved Huset. Vi har siddet her hele Dagen og hørt paa hans Stønnen, men nu har han nok udstridt, der har været roligt i nogen Tid.“

Jeg gaar, Klokken er halvni.

Jeg tør ikke gaa over til Terkel og forstyrre ham. Er det nu ikke mærkeligt, tænker jeg, medens jeg løber op imod Skyttegraven. Her løber jeg endnu frisk og rask, Møller er haardt saaret, Hansen ligger i Fred bag Skovdiget, mens Kanonerne tordner, Terkel ligger dernede bag Huset, Gud véd i hvilken Tilstand, Berlinereren ligger nede ved det Hul, jeg løb fra — jeg kan høre ham raabe endnu, da jeg springer ned i Graven. De to med Underlivssaar sidder nede i det lille Hus, — hvorfor kom jeg egentlig derind, jeg vilde jo da ned til Terkel. Kommer jeg ikke derind, bliver de sikkert ikke fundne.

Ja, det er mærkeligt, men der maa være en højere Magt, der leder én.

Jeg løber langs Graven, nu kravler jeg ikke mere, det er mørkt. Pludselig fo'r en Tanke igennem mig: det gaar ikke mere, du maa se at komme bort herfra. — Du maa saare dig selv. Jeg

bliver staaende: Skyd dig i Benet. Jeg slaar Sikringen fra og af-
fyrrer et Skud ned i Leret; nej, det gaar ikke, løber igen.

Saa naar jeg Pigtraaden, løber op, kommer igennem og ned
i Graven igen. Den bliver bredere.

„Holdt! Hvem dør!“ raaber der én.

„Skyd ikke“, raaber jeg, „det er en fra 3. Kompagni, I.-R. 64“.
Jeg kommer nærmere.

„Aah, det er dig“, siger han, „hvor kommer du fra?“

„Jeg kommer derfra, hvorfra I løb bort i Formiddags.“

Videre — hen til Jerngitteret, glider ned paa Kørevejen. Saa
kommer Broen ud, og jeg var inde i Fortet igen.

Der blev stor Opstandelse, da de alle havde troet, at jeg var
blevet taget til Fange. Posten var blevet uddelt, men mine Breve
var gaaet Retur med Paaskriften: „Vermisst“. Jeg meldte mig
hos Kompagniføreren, fortalte ham om Dagens Oplevelser og
meddelte, at der laa mange saarede dernede. En Underofficer
med tyve Mand fik Ordre til at hente dem, og jeg maatte selv-
følgelig med, men de, som blev tilbage, maatte ud at grave. Vi
fik nogle Stænger og vore Teltduge med til at bære de saarede i
og gik saa den Vej, jeg var kommet. Berlinereren laa stadig og kla-
gede sig, og han blev glad, da Hjælpen kom. De to i det lille Hus
blev baaret bort i den Stilling, hvori de sad. Vi tog det Brædt
med, som de sad paa. Tre Stænger blev stukket under dette, og
seks Mand bar dem saa bort. De skulde transporteres saa skaan-
somt som muligt.

Med bange Anelser løb jeg hen til Terkel. Han laa sammen-
sunket ved Muren. Jeg følte hans Puls, der slog ganske svagt;
han sov. Maanen skinnede ned paa det blege Ansigt. Forbindin-
gen var gennemvædet af Blod; jeg lyste med min Lommelygte og
saa, at Blodet var løbet ned ad Brystet, ad Siden og ad Ryggen
paa ham ned i Benklæderne, saa han sad i sit eget Blod. Stakkels
Terkel, tænkte jeg og kaldte paa ham. Han bevægede sig. „Mor“,
siger han ganske svagt; han kender mig ikke. Vi lægger ham i
Teltdugen, binder til, en Stang igennem og bærer ham saa tilbage.

Nu er hele Skyttegraven levende, Hakker og Spader er i
Gang, da vi passerer dem. I Fortet tager Sanitetsmandskabet sig

af de saarede og transporterer dem videre paa Baarer hen til
Vognene, der saa bringer dem til Feltlazareetterne. Nu kunde vi
ikke gøre mere for dem.

Jeg sætter mig ned i Gangen paa min Tornyster, jeg skulde
egentlig have noget at spise, men jeg er saa træt, føler mig saa
slap og er saa ked af det hele. Jeg føler, at jeg ingen Appetit har.
Hvad skal den Krig dog til? Vi kender jo ikke engang dem, vi
kæmper imod. Jeg tænker de sidste Dage igennem igen, det var
haarde og tunge Dage, og dog sidder jeg her endnu. Der er Folk
nok endnu — hvor kommer de dog alle fra? Nej, ikke tænke
mere paa det, jeg maa se, om jeg ikke kan finde et Hjørne, hvor
jeg kan sove, bare sove, sove. — —

Alle Rum er fulde af Soldater. Jeg finder dog et Hjørne, hvor
jeg sætter mig. Jeg vaagner Klokken 4, vi skal ud at grave og
besætte Stillingen. Gudskelov, det var ikke mit Kompagni. Jeg
bliver siddende, Benene sover, det stikker i dem, jeg sover igen.

Hen paa Formiddagen vaagner jeg, og saa faar jeg Kaffe og
Brød. De Pakker, der var kommet til mig Dagen i Forvejen, havde
Kammeraterne delt imellem sig, de troede jo, at jeg var taget til
Fange. Jeg fik en Dram henne hos Løjtnant Frisecke; den var-
mede. Saa satte jeg mig hen og skrev hjem, og jeg skrev ogsaa til
Terkels Forældre for at meddele dem, at Terkel var saaret. Jeg
trøstede dem med, at han var kommet godt ud af det Helvede
her ved Verdun og nu sikkert var paa Vej til Tyskland; dør
skulde det jo nok gaa ham godt, det hele var jo ikke saa farligt,
men han havde jo tabt temmelig meget Blod. Fire Dage efter fik
jeg Brev fra Terkels Far og Mor. Det havde været svært for dem
at aabne mit Brev, da de ventede det værste, men nu var de glade,
at det var gaaet saadan, bare han var kommet godt tilbage. Dagen
efter var der Brev igen, nu havde de faaet Brev fra Terkel. Han
havde det godt og laa i St. Marienhaus i Nürnberg. Samtidig
sendte de mig en Pakke Smør og endnu en hjertelig Tak for,
hvad jeg havde været for deres Søn.

Jeg fik min Smørpakke fra dem ugentlig i lang Tid. Den var
jeg glad for, da vi ikke havde saa rigeligt med Fedtstoffer.

Vi er i Reserve igen og ligger i fornævnte Skyttegrav bag

Skoven. Den er blevet dybere og bedre, men til Gengæld skyder Franskmændene ogsaa bedre og oftere, thi hver Time, der gaar, faar Franskmændene mere Materiel og flere og flere Folk til Verdun, saa det bliver en haard Nød at knække for Tyskerne — de fik den heller aldrig, men det var der jo ingen, der kunde sige dengang; de gjorde deres største Anstrengelser for at faa den.

Vi fik igen Udfyldningsmandskab, men der var ingen Sønderjyder iblandt dem, saa jeg var stadig ene. Det var mest Folk, som havde været ude før. Vi skiftedes til at staa Post for at holde Forbindelse med første Linie; der laa en Mand i et Hul for hver 40 Meter, saaledes at vi kunde raabe til hinanden, naar der skulde en Melding igennem.

Da der ingen Melding var kommet en Dags Tid, beordrede Løjtnant Zimmermann første Gruppe med Underofficer til at gaa frem og se, hvordan det forholdt sig forude. Vi listede af Sted i Mørkningen. Skoven er blevet tyndere, og der er mange væltede Træer, det bliver værre for hver Dag. Saa naar vi hen bag det franske Stenbrud, der hviler vi os; der er ikke nogen Stemning for det hele imellem os, men vi skal jo videre. Længere inde i Skoven ligger der et Jernbanespor, det følger vi. Vi løber, vi kaster os ned, én forslaar sin Albue, da han snublede og faldt over Jernbanesvellerne.

Vi kommer til en stor, fransk Skibskanon, som er monteret i Skoven paa store Cementblokke. Der ligger en „Telefonunterstand“ ved Siden af, der kryber vi ind, her er Dækning.

„Nu kan I blive her“, siger Underofficeren, „saa vil jeg se at finde dem, der er foran os.“

En Times Tid efter kommer han tilbage og melder os:

„Tredie Jægerregiment ligger bag Skovdiget, det har haft svære Tab, men ellers intet nyt.“

Vi blev Natten over i den „Unterstand“, og om Morgenen skulde to Mand gaa tilbage og meddele Kompagniføreren, hvad vi vidste, og have Besked paa, hvad vi videre skulde foretage os. Hen paa Formiddagen vendte de tilbage til os og meddelte, at de ikke kunde finde Kompagniet. Der laa slet ingen Tropper mere i

Skyttegravene. Vi besluttede saa, at vi vilde blive, hvor vi var, noget at spise havde vi ikke, men der var jo heller ingen, der havde Appetit. Det værste var med Drikkevandet. Vi skrabadet saa Sne ind til os i Kogekarrene, fik den smeltet over et Tællelys, det gav et halvt Bæger Vand for hvert Kogekar fuldt af Sne. Med Fare for hvert Øjeblik at kunne blive ramt af en Granatsplint og Sprængstykker krøb vi længere ud for at skrabe Sne ind til os. Den var blandet med visne Blade og Snavs fra Skovbunden.

„Unterstanden“ havde faaet flere Indbyggere, idet der var kommet en Del saarede ind til os, saa den var nu fuldt optaget. Timerne skred saa langsomt af Sted, og Dagene sneglede sig ogsaa hen, mens vi laa og ventede paa en Fuldræffer, der kunde gøre det af med os alle, men vi blev ogsaa forskaaenede denne Gang.

Den store Skibskanon var blevet ramt paa Røret, saa det var knækket af en Meter nede. Den tredie Dags Aften siger vi til hinanden:

„Det gaar ikke at blive her længere, vi maa se at finde Feltkøkkenet og faa at vide, hvor Kompagniet er; vi maa jo ogsaa snart blive afløst.“

„Jeg gaar med“, siger Underofficeren, „to Frivillige frem.“

En Potsdammer og jeg melder os. Vi gaar langs med Banelegemet til Stenbrudet, herfra løber vi enkeltvis over det aabne Stykke, der uafbrudt var under Artilleriild, og naaede ned i Slugten. Nede for Enden af Køkkenslugten træffer vi vort Feltkøkken. Vi faar os noget at spise: Ærter og Flæsk. Det styrker os efter tre Dages Sult; derefter faar vi Forplejning med til hundrede Mand: 10 Pund Smør, 15 lange Pølser, 2 Kasser Cigarer, 200 Cigaretter, 6 Flasker Rom; ti Brød tager vi kun med.

Køkkenunderofficeren meddelte os, at vor Bataillon var sat ind ved Fort Vaux. Vi lister stiltiende af igen. De 6 Flasker Rom, Smørret og Pølserne fik jeg i en Sæk paa Ryggen, de andre fordelte det andet, Underofficeren tog Cigarerne. Vi fik Ild paa én, da vi var kommet et Stykke bort. Vi gik den samme Vej tilbage, bare vi var godt derude igen. Op ad Skraaningen var der lidt glat.

„Pas paa, du ikke falder med Flaskerne“, siger Underofficeren.

„Skal vi ikke have Proppen af den ene?“ spørger Potsdammeren.

Det blev frestemmigt vedtaget. Vi satte os ned paa Skrænten. Nede i Slugten var et Batteri ved at tage Opstilling. Ammunitions-kolonnen kommer kørende i fuldt Firspring med Føde til Kanonerne, mens Franskændene sender den ene Granat efter den anden ned til dem. Hestene stejler, de er saarede af en Granatsplint og falder til Jorden.

„Kom, lad os gaa“, siger jeg, „det er ikke noget at sidde og se paa.“

„Vil I ikke smage“ spørger Potsdammeren. Han havde allerede sin Part drukket af Flasken.

„Nej, ikke nu“, siger vi begge.

Vi kom godt over det flade Stykke og ind i Skoven. Henne ved det store Stenbrud gjorde vi Holdt for at hvile os. Potsdammeren faar Flasken frem igen, vi smager paa den, den kradsler i Halsen, saa vi faar Vand i Øjnene. Potsdammeren tømmer Flasken og kaster den bort. Han begynder at fløjte.

„Vær rolig“, siger vi til ham, „vi er da ikke til Maskerade.“

Vi fortsætter; mens de to andre løber foran hen ad Banelegemet, haster jeg bagefter med lange Skridt med min kostbare Oppakning.

Der blev Jubel, da de saa alle Pølserne, Smørret, Flaskerne og Cigarerne. Vi fik det delt, de fem saarede Jægere fik ogsaa en Part. Det blev et solidt Maaltid, og vi fik nogle Dramme dertil, saa lod vi dem skyde derude.

Da vi nu alle var godt mætte, blev der holdt Krigsraad. Stemningen var høj, Drammene havde gjort deres Virkning. Det blev vedtaget at gaa tilbage næsten Morgen ved 3-Tiden og melde os ved Bataillonsstaben. Vi sov snart ind allesammen undtagen ham, der laa ved Indgangen og holdt Udkig.

Klokken godt tre havde vi pakket og sagde Farvel til vor gode „Unterstand“. Kanonen stod der endnu og ragede op i Vejret,

den afknækkede Stump laa udenfor. den var rød af Rust — den var ogsaa saaret. Jægerne vilde ikke med, de vilde vente lidt endnu. Vi travede saa alle ni den førnævnte Vej tilbage.

Vi faar hurtigt opspurgt, hvor Bataillonsstaben opholder sig. Nede i Slugten i et firkantet Hul, der er godt tildækket med svære Træstammer, bor de. En lille Stige fører ned til dem. Det er, som stod man ved en Bikube, Ordonnanser og Telefonister løber omkap med hinanden.

„De kan blive her“, siger Bataillonschefen, „vi er ved at flytte, vi bliver afløst med det samme. Og hvis I kan huske, hvor Arzannes er henne, kan I gaa tilbage til Byen, da hele Regimentet skal samles dør.“

Det lod vi os ikke sige to Gange. I Løb fortsatte vi ned ad Slugten; længere nede sprang jeg op paa en Ammunitionsvogn og kørte med et Stykke, men jeg sprang ned igen, for jeg kunde ikke høre Granaterne, naar de kom susende. Naar man gik, kunde man da altid smide sig ned. Fra Aines fulgtes vi saa ad tilbage. Hele Byen var én stor Grushob, alt var sammenskudt. Kirken stod endnu, men med afskudt Spir.

Klokken ti var vi i Arzannes. Paa Vejen tilbage kom vi forbi Divisionsstaben. Den var ogsaa ved at bryde op. Af og til kom der nogle af de svære Granater susende, borede sig ned i Jorden og kastede en Masse Jord op. Et prægtigt Syn, naar man var godt paa Afstand. Divisionsstaben var altsaa heller ikke uden for Fare.

Kirken i Arzannes var fyldt med saarede; Sygebiler og Sygevogne kørte hele Tiden med fuldt Læs Nat og Dag, friske Tropper marcherede fremad, Tusinder og atter Tusinder.

Lange Rækker af Vogne med alt muligt: Ammunition, Forplejning, Pionermateriel m. m., alt i fuld Fart til Fronten. Ogsaa de smaa Motorlokomotiver pustede frem og tilbage med fem til seks Vogne med Ammunition til det svære Artilleri. Der var travlt bag Fronten, kunde man se, saadan havde man slet ikke forestillet sig det, da man laa forude.

Vi fandt ingen endnu fra vor Bataillon eller Regiment, men henimod Middag begyndte de at komme i smaa Flokke.

„Gudskelov“, sagde de alle, „at vi er ude af det Skidt. Hvor kommer vi mon nu hen?“

Det var altid det samme Spørgsmaal. Vi havde hørt, at vi skulde i Ro, men der gik saa mange Paroler, og som oftest passede de ikke. Hen paa Eftermiddagen, omkring Klokkeren fire, satte hele Regimentet sig i Bevægelse efter Billy til. Der var ikke mere end én Bataillon tilbage, vi havde endda flere Gange faaet nyt Mandskab tildelt.

Middagsmaden havde vi faaet, før vi marcherede af, saa Stemningen steg for hvert Skridt, det gik tilbage. Til Sangens Toner gjorde vi Holdt i Billy, hvor vi blev indkvarteret i store Lader. Vi pakkede os straks hen i noget Halm og fik os en god Søvn, som vi alle trængte til. Om Morgenen fik vi vor Kaffe, og da det Ler, som vi havde paa vort Tøj, var tørret i Nattens Løb, kunde vi nu børste det meste af. Støvlerne fik vi vasket, saa vi begyndte lidt efter lidt igen at ligne os selv.

V.

Næste Dags Eftermiddag blev vi indladet paa Stationen, og vi kørte bort fra denne ulykkelige Krigsskueplads ind i Elsass-Lothringen, hvor vi blev udladet helt nede ved den schweiziske Grænse. Vi marcherede saa til langt ud paa Natten og kom til en lille By bag Altkirch. Der kom vort Kompagni til at ligge. Byen var omgivet af høje Bjerge, Gaderne snode sig ud og ind. Ved den høje Fjældvæg stod et lille Kapel. Langs med den Gade laa Husene tilbagetrukket med en lille Have med et Træstakit for ud til Fortovet.

Gamle Mænd og Kvinder og Børn stod paa Fortovet, da vi sent om Aftenen kom syngende ind i Byen, saa det gjaldede rundt i Bjergene.

Den nye Kompagnifører, vi havde faaet, red til Hest foran os. Med ét raaber han: „Kompagni, holdt!“ Vi staar. „Hvil!“

Der gik nogen Tid med at ordne Indkvarteringen. Tre Berlinere og jeg kom til at ligge i en lille Bondegaard. Vi fik anvist

et lille Værelse paa Loftet, hvor der stod to Senge. Da der kun var Sengetøj i den ene, fik vi fat i noget Halm, og ved Hjælp af det og vore Dækkener fik vi lavet en dejlig Seng. Saa trak vi Lod om, hvem der skulde i Fjersengen, og for Eftertiden skiftede vi saa — hveranden Nat under Dynen.

Der var ingen Tjeneste ansat til næste Dag, saa vi kunde rigtig hvile os. Vi krøb i Seng, jeg kom under Dynen den første Nat. Vi laa og snakkede lidt, men det varede ikke længe, før Søvnens havde faaet Tag i os. Om Morgenen laa vi længe og godtede os under Dynen. Der kom Bud til os: Kaffen uddeles Klokkeren ni.

I en Fart kom vi i Klæderne og ned ad Trapperne. Fra Gaardspladsen gik vi ind i Kostalden og talte med Manden. Han var lige fyldt 45 Aar, inden Krigen brød ud, fortalte han os, men maaske bliver Krigen ved saa længe, at vi ældre ogsaa kommer med.

Der var fem Køer og et Par Stude. Hest brugte han ikke. Møddingen laa paa Gaardspladsen. Det var ikke saa pænt i Orden dernede som herhjemme hos os, men det var nu ogsaa Krig, og maaske havde de altid Indkvartering, saa af den Grund havde vi dem undskyldt.

Alle fire gik vi saa ned til Køkkenet efter Kaffe, vi skulde se og høre, hvordan de andre havde det. De fleste af Kompagniet var mødt. De var ved godt Humør allesammen, de haarde Træk i Ansigtet var ved at forsvinde, de var ved at blive Mennesker igen. Køkkenvognen var sat ind i en Lade, og paa et givet Signal begyndte Kaffeuddelingen. Vi gik hjem igen til vort Loftsværelse. Vi havde et godt Stykke af de lange Pølser endnu, saa det blev et godt Maaltid.

Om Eftermiddagen Klokkeren tre skulde vi stille op paa Gaden foran Huset, hvor Feldwebelen boede, og hvor Skrivestuen fandtes. Der var meget at ordne efter de store Tab, som Kompagniet havde haft.

Vi blev saa udspurgt om, hvad vi vidste om den eller den, om de var faldne eller taget til Fange; der var saa mange savnede. Det var ikke nemt at sige noget om, hvor de var blevet af. Der

var jo saa mange, som var blevet lemlæstede derude, uden at deres Kammerater vidste det. Saa blev vi fri den Dag.

Næste Morgen skulde vi møde Klokken ni angaaende det samme.

Lidt længere nede, hvor Gaden bøjede i en ret Vinkel, laa en lille Købmandshandel. Dør var vi inde for at købe Smørelse til Støvlerne og noget Sukker til den sorte Kaffe. Prospektkort købte vi ogsaa, da vi nu havde god Tid til at skrive hjem.

Om Aftenen blev vi budt ned til Aftensmad hos vor Vært. Vi kom ind i en rigtig gammeldags Bondestue. Et stort Egetræs-bord stod ved Vinduet med en Bænk ved hver Side. For Enden af Bordet en rigtig solid Skrave. Et gammelt Ur tikkede paa Væggen, et Par Skriftsprog hang over Dørene, og et Par Billeder af Jomfru Maria hang hist og her. I det ene Hjørne var der en stor Kamin med en Bænk omkring, som kunde benyttes til at sidde og ligge paa. Familien bestod af en gammel Bedstefader, Mand og Kone og to Børn paa otte og ti Aar. Værtens Søster var der ogsaa, hendes Mand var i russisk Fangenskab.

Vi fire staar andægtige ved Døren med Soldaterhuen i Haanden, medens Familien staar op ved Bordet og beder deres Aftenbøn. Da de er færdige, beder Konen os tage Plads. Vi kommer alle om paa Bænken bag Bordet, hvor vi faar hver en stor Kumme med Kaffe med megen Mælk i og saa en Ske. De indtager deres Kaffe med en Ske, det kunde vi jo ogsaa, da vi bare havde set det. Der kom saa et stort Fadfuld Pillekartofler og Salt, og saa kunde vi begynde. Brød havde vi selv med, det havde de ikke for meget af, da det blev udleveret paa Kort ligesom derhjemme. Da vi var færdige, sagde vi Tak for Mad og gik saa ud i Byen. Oppe for Enden af Gaden laa der en Kro med et stort Jernskilt hængende over Døren, hvor Navnet prangede med store, forgyldte Bogstaver: „Zur Kanone“. Længere nede laa en „Zum goldenen Anker“, dør var vi inde og fik et Glas Øl. Hele Skænkestuen var fuld af Militær. Alle skulde de smage paa Øllet. Et Par af Byens Borgere var der ogsaa og sad ved et Glas Øl, sandsynligvis et Par Stamgæster. Vi fik endelig et Bord og bestilte os fire Glas Øl og

en Pakke Cigaretter; saa kom Kortene frem, og vi spillede Skat til Lukketid, hvorefter vi listede hjem i Seng. Den Nat skulde de to andre under Dynen, men vi laa lige saa godt i den anden Seng, og vi var glade og tilfredse alle fire.

Den ene af de tre Berlinere var 38 Aar gammel, gift og Murersvend af Profession. De andre var unge og ugifte.

Dagen efter mødte vi ved Titiden: der blev os en Lade anvist, hvor vi skulde rense Geværer. De saa ogsaa forfærdelige ud, røde af Rust og fulde af Ler. En Underofficer havde Opsyn med os, og vi skulde aflevere de skarpe Patroner, saa vi ikke lavede Ulykker med dem. Det blev Middag, og om Eftermiddagen havde vi Geværappel og Støvleappel. De fleste havde bragt deres Støvler til Skomageren. Geværerne blev alle kasserede, og en ny Appel blev ansat til næste Formiddag Kl. 10. Det var ogsaa Lønningsdag, det var den bedste af dem alle, naar vi fik de fem Mark trykket i Haanden.

Til Aften blev vi budt ned til Pillekartofler igen; vi ventede med at gaa ned, til de var færdige med deres Ceremonier.

Næste Dag mødte vi med Geværerne igen, og Kompagniføreren gik langs Rækken og besaa dem. Helt tilfredsstillende var de ikke, men der kunde jo arbejdes videre paa dem. Der blev spurgt, om der var nogen, der vilde melde sig til Sygebærere ved Kompagniet, da vi havde mistet hele Sanitetspersonalet ved Verdun. Da der ingen meldte sig frivilligt, tog Feldwebelen de fire første i Kompagniet, saa det blev os fire, som boede sammen. Vi havde ogsaa ligget sammen i „Telefonunterstanden“ derude ved den saarede Skibskanon. Vi meldte os nu hver Formiddag i Nabo-byen, hvor Lægen boede, og lærte at forbinde og transportere de saarede. Det var en farlig og ubehagelig Bestilling, vi skulde uddannes til, men der var ikke noget at gøre. Til Gengæld var vi fri for Tjeneste i Kompagniet, naar vi laa i Ro eller i Reserve. Den første Morgen tog vi af Sted fra vort Logi Klokken otte; vi havde en Skrivelse med fra Kompagniet. Der var mødt flere fra de andre Kompagnier, og Undervisningen begyndte. Lægen var meget flink, det gik ikke saa militærisk til, men helt kammeratligt. Vi

lærte at forbinde alle tænkelige Steder over hele Kroppen. Een forestillede den saarede:

„Han har Hovedskud“, siger Lægen, „forbind ham — nu har han Skulderskud, forbind det.“

Paa den Maade gik det videre, det var jo helt interessant. Han lærte os at lægge Skinner paa, naar en Fod var brækket eller et Ben skudt over, og at lægge elastisk Bind om, naar Blod-aarer var gennemskudt, og vi ikke kunde faa Blodet stilnet, og han forklarede, hvor længe den maatte blive siddende, inden den maatte løsnes. Undervisningen varede fra 9—11 hver Formiddag, saa vi kunde være hjemme til Middag igen.

En Eftermiddag, jeg sidder oppe paa Loftsværelset og skriver, kommer den lange Fændrik op til mig, det var en ny, vi havde faaet; han var første Delingsfører.

„Hvad skriver De egentlig for et Sprog?“

„Det er Dansk, Hr. Fændrik“, svarer jeg.

„Det maa De ikke skrive, for det kan jeg ikke læse.“

„Ja, Hr. Fændrik, naar jeg skriver Tysk, kan de ikke læse det derhjemme, uden at de skal hen til Præsten eller Skolelæreren med det.“

„Ja, siger han, „De kan spare Dem at skrive paa det Sprog, for enhver Delingsfører skal gennemlæse al Post fra sin Deling, og naar de ikke kan læse det, kommer det i Papirkurven. Der maa ikke skrives noget hjem fra Verdun, ejheller hvor vi opholder os.“

„Hr. Fændrik“, siger jeg, „det er tilladt at skrive Dansk i den tyske Armé.“

„Ja, ja, saa maa De tale med Feldwebelen eller Kompagniføreren om det, jeg kan ikke give Dem Lov til det.“ Væk var han.

Dagen efter, da jeg gaar ned til Købmanden og kommer derned, hvor Gaden højer, staar der tre Herrer og taler sammen. Jeg hilser og gaar forbi, men Fændriken siger saa til Hauptmann'en:

„Det er ham dèr, der skriver hjem paa Dansk.“

„Ha, ha“, siger han og raaber efter mig. „Hvor tør De understaa Dem i at skrive Dansk?“

„Fordi det er tilladt, Hr. Hauptmann“, svarer jeg.

„Hvad siger De?“ brøler han ud i Verdensrummet. „Hvem har tilladt det?“

„Hr. Hauptmann“, svarer jeg, „vi har en dansk Rigsdagsmand i Berlin, hans Navn er H. P. Hanssen. Han har faaet gennemført i Rigsdagen, at det danske Sprog i Tale og Skrift er tilladt i den tyske Armé.“

„So, so“, siger Kompagniføreren, „vi kan jo ogsaa lidt Dansk, saa skriv De kun videre, det skal nok blive gennemlæst.“

Saa kunde jeg gaa, og jeg gik saa ind i Butiken. Jeg hentede Pen og Blæk, for nu skulde der for Alvor skrives hjem.

„Naa“, siger Konen, „havde De forset Dem? Det var jo forfærdeligt, som Hauptmann'en skreg op.“

„Nej“, svarer jeg, „men jeg hører hjemme oppe ved den danske Grænse, ligesom De har hjemme her ved den franske, saa kan De vel nok forstaa Resten; vi er ikke Mennesker, de kan stole paa. Jeg havde skrevet hjem paa Dansk, som er mit Modersmaal. Det vilde han forbyde mig, men det kan han Gudske-lov ikke.“

„Kom med indenfor“, siger Konen, „man skal jo passe paa sin Mund.“

Jeg fik Kaffe hos hende i hendes lille Bagværelse. Hun viste mig Billedet af hendes Fader, som havde været fransk Kaptajn for mange Aar siden. Hun spurgte mig om mit Syn paa Krigen, og hvem jeg mente, der vandt.

„Franskmændene skulde gerne vinde, saa vi kunde komme tilbage igen“, sagde hun.

„Ja“, siger jeg, „vi vilde ogsaa gerne hjem til Moderlandet. Danmark tabte os i 1864.“

„Og Frankrig os i 1871“, siger hun med det samme.

Jeg faar en Cigar og gaar.

„Kom ned en anden Gang, naar De har Tid“, siger hun til Afsked.

Da vi havde faaet det sædvanlige Aftensmaaltid, gik vi op paa Kroen „Zur Kanone“ og spillede Kort igen. Det var den

eneste Tidsfordriv: spise, skrive og spille Kort; den ene Dag gik som den anden, ikke noget særligt nyt. Vi var ved Lægen hver Formiddag og blev snart rene Eksperter til at forbinde, men det var jo ogsaa nødvendigt, naar vi skulde give os af med det.

En Eftermiddag kom der nyt Mandskab til Kompagniet, 25 Mand, det lavede op, da de kunde fortælle noget nyt. Oppe i „Kanonnen“ og „Zum goldenen Anker“ gik Bølgerne højt den Aften.

De fortalte fra Berlin, at der, hvor General v. Locho boede, var Murene ud til Gaden overmalede med Blod. Der stod: „Masse-morder! Vil du belægge Vejen til Verdun med Berlinere? Hold op med det, I faar den aldrig.“ General v. Locho var Fører for det tredie brandenborgske Armékorps, som vi tilhørte. Vi skulde ogsaa have taget Verdun dengang, men vi fik den bare ikke.

Det bliver bekendtgjort, at for Eftertiden bliver der kun ét Brød udleveret til hver tre Mand. Nogle Dage senere den samme Parole, dog med den Forskel, at nu er det ét Brød daglig til fire Mand.

„Nej, nu bliver det sandelig for galt“, siger Max, „nu maa vi blive liggende i Sengen. Med den Portion kan vi ikke staa op, saa kan de se, om de kan vinde Krigen paa den Manér.“

En Dag er der Bataillonsopstilling, og nogle Dage senere er der Regimentsparade; det var meget interessant. Officererne rystede over hele Kroppen, saa nervøse var de. I stiveste Puds møder vi. Opstillingen tog Tid, det skulde være som efter en Snor.

Regimentskommandøren ankommer med sin Stab til Hest, rider langs Fronten og holder en Tordentale til os, og væk er de igen. Vi gaar hjem, syngende de mange kendte Soldatersange: „Hamburg ist ein schönes Städtchen“, „Tirolerland, wie bist du schön“, „Es war einmal eine Müllerin“ og mange andre. Ungdommen var igen paa Gaden, da vi kom. Der blev gjort Holdt, og vi var fri.

Paasken nærmede sig. Klokkerne i den lille Kirke kimedede ofte i den Tid og kaldte Beboerne i den lille Bjergby sammen. De var

der om Morgen, om Middagen og om Aftenen, ja, de var der næsten hele Dagen nu til Paaske. Kvinderne gik med deres lange, sorte Kjoler, en Kappe paa Hovedet med lange Baand ned ad Ryggen. Det saa helt højtideligt ud, naar de kom gaaende, de saa alle saa høje ud i de lange Kjoler og med de hvide Ansigter.

Første Paaskedag oprandt med straalende Solskin. Vi var til Feltgudstjeneste i Nabobyen. Præsten talte saa smukt om Jesu Opstandelse, og vi sang nogle Paaskesalmer efter vor Feltsalmebog. Vi blev ført tilbage igen; til Middag fik vi Flæskesteg med kogte Kartoffler og Sovs. Det var noget andet end den sædvanlige Suppe. 3. Paaskedag blev alle saa urolige. Der blev talt om, at vi skulde afsted. Vi havde jo ogsaa faaet mere Mandskab, saa Kompagniet var krigsstærkt igen.

Fjerde Paaskedag hed det: „Fertigmachen“. Vi pakkede og tog Afsked med vor Vært og takkede ham for de gode Dage, vi havde haft hos ham. Jeg var nede hos den gamle Høkerkone for at tage Afsked med hende. Jeg takkede hende for hendes Venlighed og udtalte Ønsket om, at hendes Bøn maatte gaa i Opfyldelse, at hun igen maatte blive forenet med Moderlandet, Frankrig. Hun var helt rørt, den Gamle, og sagde: „Tak, i lige Maade.“ Jeg fik en halv Kasse Cigarer med og lovede at skrive et Kort engang, men det glemte jeg. Saadan gik det altid: man lovede godt, men holdt det ikke.

Med Musik i Spidsen marcherede vi ud af Byen, ud i det uvisse igen; taktfast og let gik det til Musikens Toner. Vi var udhvilede nu, vi var stærke, vi var overmodige, men det varede ikke længe, før det igen var taget fra os. Vi fire gik bag ved Kompagniet, før havde vi været de første. Paa venstre Arm havde vi faaet et hvidt Bind med et stort, rødt Kors. En stor Læskeflaske havde vi hængende i en Læderrem ved Siden. Forbindingssagerne var i en stor Taske, som vi skiftedes til at bære, en Revolver i et Læderetui var fastspændt paa Kolben af Geværet, saa alt var i den strengeste Orden. Et Legitimationskort havde vi ogsaa faaet, i Fald vi skulde komme i Fangenskab, for saa blev vi udleveret.

Byen er forsvunden, Børnene fulgte os et langt Stykke paa Vejen. De vinker endnu, naar vi ser os tilbage. Solen skinner, det bliver varmt at gaa. De andre Kompagnier er kommen til, saa hele Bataillonon gaar samlet. Der synges over hele Linien. Vi har gaaet i tre Timer, vi marcherer endnu, men Sangen er holdt op, alle Kraver er løsnede, vi puster og stønner allesammen. Tornystret trykker, Geværet er snart paa den ene Skulder og snart paa den anden, i næste Øjeblik hænger det om Halsen. Vi er alle fulde af Støv. Der er Uro i Rækkerne, de ser efter Kompagniføreren, som sidder nedbøjet paa Hesten. „Vi kan ikke mere!“ raaber de, men det gaar støt videre.

Een styrter om og forslaar sit Hoved; de slæber ham ud i Vejgrøften. Han er blaa i Hovedet. Tøjet bliver løsnet paa ham, Saniteterne hælder en Snaps i ham, han aabner Øjnene og kommer til sig selv igen. Vi følger Kompagniet, men Max bliver tilbage for at tage sig af ham. Der falder flere, og alle bliver de liggende i Vejgrøften. Saa raaber Kompagniføreren:

„Kompagni! Halt! Sæt Geværene sammen og hvil jer!“

Vi kaster os alle ned ved Vejkanten, enkelte faar Piben tændt, de fleste er dødtrætte, det var en stram Begyndelse. Det bliver mørkt, alle dem, som var falden af undervejs, er kommen igen. Med ét sætter Musiken i, og vi gaar; der er ikke langt tilbage, siger Kompagniføreren. Officererne raaber: „Singen!“ Men det bliver ikke til noget.

Endelig kan vi se Stationens mange Lys. Paa Banegaarden stopper vi op, og her holder et Tog parat til at tage os med. Bagagen bliver i en Fart indladet, Soldaterne fordeles i Vognene, 45 Mand i hver. Et Fløjt, og Lokomotivet damper afsted med os. Dørene i Godsvognene lukker vi, for det er blevet koldt. Kappen tager vi paa og svøber et Dækket om Benene og ét over Brystet og Hovedet, og saa klemmer vi os ned mellem hverandre paa Bænken for at sove, medens Toget i Nattens Mulm og Mørke kører med os. Ingen af os véd, hvor det gaar hen; men ét véd vi da og taler om: Til Verdun kommer vi ikke igen, for det blev da sagt af selve Divisionskommandøren den Dag, vi var til Divisionsparade.

„Ja, Børn“, sagde han, „I skal have Tak for det Arbejde ved Verdun, den modige Fremstormen, den Udholdenhed, I har vist, og Tak for den Tillid, I har haft til Ledelsen. Uden det gode Samarbejde og den Tillid til hverandre kunde vi ikke have naaet det, vi naaede. Hvis de andre Tropper gør den samme Indsats og har den samme Pligtfølelse, saa skal Krigen nok snart faa en Ende. Og I, mine Kammerater, I skal ikke komme til Verdun mere.“

Se, det var en Divisionsgeneral, der sagde det, saa kunde vi roligt køre samme Vej tilbage, for ét Sted skulde vi jo hen, men til Verdun vilde vi ikke gerne.

Hele Natten kørte vi, og næste Morgen holdt vi paa en Forplejningsstation, hvor der blev uddelt Kaffe, som varmede vore stive Lemmer. Vi kørte straks videre, stadig den samme Vej. Om Aftenen holdt vi paa samme Station bag Verdun, hvor vi før var blevet indladet, før vi kom i Ro, og nu skulde vi stige ud.

„Nej, nu bliver det dog for galt“, siger vi alle, „har de nu ingen andre end os at sende ind i det Helvede igen.“

Kanonerne tordner derude, den samme Musik som før i Tiden. Tunge Drøn ind imellem, Jorden ryster, det er „Tykke Bertha“, naar den af al sin Kraft slynger Projektilerne, som er paa flere hundrede Pund, over til Franskmændene og volder Død og Ødelæggelse.

Vi saa paa hinanden. Det gode Humør var borte, forbitrede var vi alle, Officererne ogsaa. De havde heller ikke megen Appetit; de tog til Flasken og var røde i Kammen, men det var nu ogsaa godt med en Dram, lidt Bedøvelse skulde der til for atter at gaa i Stilling. Vi kunde nok regne med, at det var meget værre end før. Jeg kunde ikke forstaa det, jeg saa mod Himlen: Vil du hjælpe mig og føre mig godt herfra igen? Nød lærer at bede. Mange Bønner er der steget til Himlen i disse Krigsaar, baade derude og hjemme. Den Tanke, at der er én, der er med os, og som beskytter os, det var den, som gav os Mod, det var den, der gav os Haab; det var jo paa den Tanke, vi levede og byggede vor Fremtid.

Alle Bagagevognene var udladede, og vi kunde saa begive os paa Vej. Vi blev kaldt sammen, og saa marcherede vi efter en

Skov. I denne Skov var der Snese af Barakker, vi kaldte dem Jægerbarakker og slog Lejr i dem.

Den følgende Morgen, da vi havde faaet vor Kaffe, skulde vi ud og kigge Omegnen efter. I Skoven var russiske Krigsfanger ved at rydde Træer og anlægge Jernbaner. Disse var af stor Betydning; bare der var gode Transportmuligheder, saa kunde Tropper og Materiel hurtigt omflyttes, snart til den ene og snart til den anden Side af Krigsskuepladsen. De arme Russere maatte arbejde haardt, meget at spise fik de heller ikke, men kanske de endda var glade ved det. Længere inde var der en Smedie. Amboltens Klang, naar de slog paa den, kunde man høre viden om; det var Jernbanekompagniet, som arbejdede dør.

Der var fuldt af Folk alle Vegne, og travlt havde de ogsaa allesammen undtagen Infanteriet, da alle Infanterister, som laa her, var i Reserve eller i Ro. Mange Munitionskolonner laa der ogsaa her om Dagen; om Natten kørte de frem til Batteriet med Granater. Blandt dem fandt jeg to Mand fra Frøslev, som jeg kendte, vi fik os fotograferede foran deres Barakke. Mens vi stod paa Vejen, kom en Feldwebel gaaende.

„Naa“, siger han, „her tales nok Dansk. Hvor er I fra?“

Vi fortalte ham det.

„Jeg er fra Tønder“, siger han, „min Far er Smed.“ Han nævnte hans Navn. Jo, vi kendte ham godt.

Feldwebelen var ved samme Regiment som jeg, men han var ved niende Kompagni. Som Civil var han Skolelærer, vi kalder ham Sørensen. Vi lovede hinanden at træffes igen, naar der var Tid og Lejlighed dertil, og vi skiltes saa

Om Aftenen sad vi bænkedede inde i Barakken og spillede Kort, skrev hjem eller læste i „Kölnische Zeitung“, som der var mange, der holdt. For Vinduerne var der sort Tagpap om Aftenen, saa intet Lys kunde skinne igennem. Flyverne maatte ikke opdage os. Imellem Barakkerne var der anlagt Stier af Træ, saa Forbindelsen altid var god, selv om det regnede, og Skovbunden var gennemblødt.

Latriner var der ogsaa i ethvert Barakkeafsnit, et langt, dybt

Hul i Jorden med en kraftig Pæl ved hver Side, hvorpaa der kunde hvile en Stang. Stangen skulde være stærk, da der ofte sad to, tre og fire Mand og somme Tider fra ti til tolv Mand paa den ad Gangen. For at Luften ikke skulde forpestes, blev der daglig udstrøet Kalk i dem. Hele Skoven var underordnet en Lejrkommandant, som med sine Undergivne ordnede det hele.

Udenfor Skoven var der Gartnere, som anlagde Kirkegaarde, plantede Hegn om, lavede Stier, saa de Døde kunde ligge lidt mere samlet. Ethvert Regiment havde sin Kirkegaard, men de kunde jo langt fra alle komme derhen, men kun, saa vidt det kunde lade sig gøre.

En Uges Tid laa vi her i Skoven, saa skulde vi videre og kom til Arzannes igen. Kirken staar endnu, det er alt uforandret, den samme Travlhed, Sygebiler og Sygevoerne kører stadig frem og tilbage, Ammunitionsvogne i fuld Galop, det lille Tog puster og stønner stadig frem og tilbage med sin tunge Last.

Nede bag Kirken staar en stor Møbelflyttevogn, den skal vi ogsaa hen at se. Der er Brevduer i den; de smaa, vingede Skabninger komrre flyvende ind i Vognen med deres Meldinger. Her er Liv og Travlhed, forude lurer Døden paa dem, der vover sig derud.

Vi gaar videre og kommer til Ørneslugten. Nu er Kirken i Byen ogsaa falden. Der var blevet bygget „Unterstände“ i Slugten, dem kommer vi ned i. Der skydes heftigt fra begge Sider, der er ingen Ro, intet Ophold Nat eller Dag.

Vi sidder sammenkrøbne paa Tornystrene nede under Jorden. Hernede er der fuldstændig Ro, ingen Diskuteren; man siger knap nok Av, naar man bliver trampet paa Tærne. Der er mørkt hernede. Vi kan sidde og høre, naar de trækker Proppen af en Flaske derhenne ved Officererne, de drikker uden at skaale, alt gaar saa lydløst; enkelte begynder dog at snorke og forstyrrer os i vore Tanker. Men snart tager Sønnen os alle.

Næste Dag skal vi videre og kommer ned i Køkkenslugten, hvor vi graver os ind i Bjergets Side. Hele Slugtens ene Side er besat med Feltkøkkener fra alle de Kompagnier, som ligger i

dette Afsnit. De er ogsaa indgravede i Bjerget og rundt omkring dækket med Sandsække.

Vi kunde se en fransk Lænkeballon i Luften for Enden af Slugten. Jagttageren kunde derfra se og kontrollere hele Færdse- len og dirigere Artilleriet. De tyske Flyvere vovede mange Angreb paa den, skød ogsaa mange i Brand, men der kom jo straks en anden i Stedet for. Det betød meget for Franskmændene at holde dette Punkt besat, selv om det ogsaa var forbundet med store Ofre. Det var et strategisk Punkt, som ikke maatte opgives i For svaret af Verdun.

Vi er kun lige færdige med at grave os i Dækning, før vi skal i Arbejde igen, rydde Buske og smaa Træer og grave Kanaler til at lægge Telefonledninger ned i, da de bliver overskudte hele Tiden. De var ogsaa ved at grave en 2 Meter dyb Kanal, hvori der blev nedlagt Jernrør. De havde indbygget en 100 Hestes Motor oppe i Bjerget, som skulde pumpe Vand til Fortet Doau- mont, da Vandet i Fortet var ødelagt af Franskmændene. Vandet skulde saa løbe i de Rør. Da alt var færdigt, og de begyndte at pumpe, var Rørledningerne overskudt flere Steder. Et Par Dage senere fik Motoren en Fuldræffer, saa der kun var gammelt Jern tilbage af den. Jeg forstod ikke, at de ikke blev kede af det, men der blev bygget igen.

Skoven var snart borte, der var ikke ét helt Træ tilbage mere. Den blev skudt til Pindebrænde, saa man ikke kunde kende det hele igen. En Aften var jeg henne at se til Hansens Grav, men den var umulig at finde, og det var kun en Maaned siden. Det franske Stenbrud laa der endnu, men det var helt ødelagt. Vi skal videre fremad ind i Dødsslugten, vi gaar i Gaasegang i den Skyttegrav, der er blevet opkastet. Vi Sygebærere er blevet for- delt, der gaar én med hver Deling, Sanitetsofficeren og jeg gaar til sidst i Rækken. Vi kaster os ned, Franskmændene overfalder os med Artilleri. En ung Berliner ligger lige foran mig. Han var med den sidste Transport, vi fik; han ligger ovenpaa én og snak- ker med ham. „Kan du ikke rykke dig lidt, Kammerat“, siger han hele Tiden, medens han selv vrider sig som en Orm for at aflaste

ham lidt, men den anden svarer ikke. Han lyser saa med sin Lommelygte, som han har hængende paa Brystet, og opdager, at han ligger med Albuen ned i alle Tarmene paa en død Mand.

Tænk Dem om, ærede Læser, er det ikke forfærdeligt at tænke sig? Den ene ligger med oprevet Mave i Graven, den an- den kaster sig ned paa ham. Gud véd, hvor mange der har trampet paa ham; ingen faar at vide derhjemme, hvordan han er død, kun den korte Meddelelse: „Heltedøden“. Der staar saa smukt i én af vore Sange til de Faldne:

Ensom, thi det brustne Blik
ingen kærlig Haand har lukket,
ingen Ven jert Haandtryk fik,
ingen hørte Afskedssukket.

Den passer hertil, men det andet passer ikke:

Skøn er Døden, som I fik,
ingen skønnere der findes.

Dér kan jeg ikke give Forfatteren Ret, jeg kan ikke tænke mig, han har set nogle af Krigens Rædsler og saa har kunnet synges: Skøn er Døden, som I fik.

Den arme Dreng, som laa der i den Stilling. Man kan godt kalde ham en Dreng, da han ikke var fyldt 19 Aar endnu. Han skreg først, saa saa op og slog ud med Armene; saa tog han sine Haandgranater og begyndte at trække i Snorene. Den ene fik han afrevet, kastede den fremefter og saarede tre Mand med den. Jeg fik fat paa ham og holdt ham nede, indtil der kom flere til Hjælp. Vi fik ham saa bundet og transporteret tilbage. Det var mit første Arbejde som Saniteter. Det Indtryk, jeg fik her, glemmer jeg aldrig.

VI.

— Jeg haaber, De har fulgt godt med i min Skildring af Krigen siden dengang, jeg cyklede hjem fra Aabenraa; nu ligger jeg her og har lige været med til at binde en sindsforvirret ung

Mand. Jeg vil anbefale, at Ungdommen læser Bogen, for at Krigsbegejstringen i Fremtiden ikke skal blive for stor. Krig er forfærdelig for dem, som skal med, og den er dyr for dem, som skal betale. Derfor: Hvad er det bedste Middel mod Krigen: Et godt Forsvar eller hel Afrustning? — — —

Vi kaster den døde op over Skyttegravens Kant, løber videre og kommer ud af Slugten og ind i de dybe Løbegrave i Skoven. Træerne ligger væltede over dem flere Steder; de ryddes bort i en Fart. Andre Steder er de sammenskudte, men de bliver udbedret paany. Der er mange „Unterstände“ indbygget i Siden og ned i Jorden; dernede er der Lys, det kan vi se, naar vi haster forbi Nedgangene til „Unterständene“. Et vældigt Lufttryk kaster os til Jorden. Det er en Fuldræffer ned i Graven til os. Jeg ligger foran Nedgangen til en „Unterstand“. Duften af stegt Flæsk stiger op dernede fra. Under Lufttrykket gik Lyset ud. Det bliver atter tændt, og et Par Mænd kommer op ad Trappen for at se, hvad der er passeret. Vi er allerede i Gang med at grave dem ud, som er blevet tildækket af Jordmasserne. Det tager lang Tid, da det jo skal gaa meget varsomt til. Vi haler omsider den første ud; han er levende, men haardt saaret, den ene Arm er borte. Vi bærer ham ned i en „Unterstand“, hvor Saniteteren lægger det elastiske Bind om Armstumpen for at faa Blodet standset. Da vi kommer op igen, er der flere fremdraget, men de er alle døde. Dødsmerket tages af dem, og Kompagniet graver i Hast en Grav til dem og lægger dem derned. Graven kastes til; imens er Skyttegravene blevet ryddet, og vi gaar videre. Vi har ikke naaet første Stilling endnu, og dog har vi lidt et Tab af 5 døde, 4 saarede og én sindssyg.

Der gøres Holdt. Enkeltvis løber vi fremad mellem væltede Træer, vi dækker os bag de væltede Træstammer, op igen og videre frem; vi kommer igennem Kasematteslugten og op ad Skraaningen, dør er vi i Sikkerhed. En vældig, stejl Afsats er vi paa, men vi skal i en Fart længere op, for henede flyver det rundt med Sprængstykker af Granater. Vi kan kun kravle op ad den. Hen ad Siden er der Stier gravet til at gaa paa. Man

skal holde sig helt ind til Siden, saa Lufttrykket ikke tager os med ned. Lufttrykket kommer af alle de smaa og store Granater, som kommer susende i meget hurtigt Tempo.

Vi lægger os ned, hvor der er Plads; der er overfyldt med Militær her. De raaber fra alle Hjørner. Naar en Lyskugle af-fyres og hænger svævende oppe i Luften, kan man kun danne sig et svagt Billede af, hvordan der ser ud her. Vi kryber længere op og lægger os ned for at afvente Dagens Frembrud. Det gav ingen Søvn den Nat, men et storslaaet Syn var det at sidde her i Sikkerhed og se de mange tusinde Eksplosioner over Terrænet bag os. Om Morgenen kommer vore Kompagnier i Stilling paa Kanten af Bjerget, korte, dybe Løbegrave paa Skraaningen, og vi er i første Kampgrav; den er ikke særlig dyb, da der ikke skydes paa den af Artilleriet. Franskændene er kun 20 m borte. Der er Pigtraad mellem Skyttegravene, og foran Skyttegravene er der opsat et 2 m højt Hønsevæv, ellers kunde de kaste Haandgranaterne ned i Gravene til hinanden. Nu derimod flyver de imod dette høje Hønsevæv og tilbage ud i Pigtraaden, og dør kan de ingen Skade gøre.

Paa Skrænten er der indrettet en Forbindingsplads; der er endda ogsaa en Læge til Stede her. Naar de saarede saa er forbundet, skal vi bære dem over i en stor, fransk Stenhule bag Douamont. Fortet ligger lige til højre for os, og det er blevet besat af 5. Division. Vi er i den Stilling, hvor 5. Division laa, sidst vi var ved Verdun.

Alle Sygebærere fra hele Regimentet ligger her ved Forbindingspladsen. Kompagnierne skal selv bære alle deres saarede hened til Lægen. De første er allerede ankommen, saa vi skal til at begynde den vanskelige og farefulde Gang over til Regimentsforbindingspladsen. Vi bærer efter Kompagninummer, tre Baarer ad Gangen; vi fra tredje Kompagni skal med i første Omgang. Baarerne staar parat, de saarede venter paa at komme af Sted. De er godt tildækkede og fastspændt, saa de ikke kan falde ned. Vi gaar, alle følger os med Øjnene, og med Spænding venter de paa, hvordan det skal gaa os.

Vi skal ned i Slugten, gennem den og gennem den franske Spærreild, det er det værste. Vi gaar først til højre langs med Skrænten, og ved Enden af den hviler vi os. Saa gaar det i én Tur til Stenhulen, vi kan se den, idet det røde Flag med det hvide Kors i vajer over Indgangen. Vi kom godt igennem Slugten, men nu kan Franskmændene se os. Og det maa man sige: De har haft en god Iagttaget ved Artilleriet, for nu, da de kunde se os, blev Artilleriilden forlagt til Siden, de skød ikke efter os.

Vi blev lidt mere rolige, vi kunde jo heller ikke løbe, kun gaa, og vi kunde jo ikke engang kaste os ned. Vi kunde kun gaa op og ned i de store Granathuller. Det var en tung Gang; først Angsten, saa Spændingen og den tunge Last. Baarens Haandtag trykkede paa Skulderen, skønt vi havde en Sandpose til Underlag. Ved Hjørnet af Skoven laa et stort, væltet Træ, dør gjorde vi Holdt og skiftede Plads. Nu var der ikke saa langt at gaa mere, kun et fladt Stykke, men der var det ene Hul ved Siden af det andet.

Endelig er vi ved Indgangen og sætter Baarerne ned, og to Mænd bærer dem ind i Hulen. Der er mange saarede derinde. Baarerne sættes Side om Side, og Overlægen gaar i Gang med at se dem efter. Een ligger paa Operationsbordet, der er flere Læger, som arbejder med ham. Naar de saarede er eftersete, og Forbindingen er forsvarligt lagt om, bærer Sanitetskompagniet dem længere tilbage til Vognene eller Sygebilerne. Vi sætter os lidt, vi ryster over hele Kroppen, denne Tur har taget haardt paa os, men vi kan alligevel ikke sidde roligt. Regimentslægen kommer hen til os.

„Børn“, siger han, „I maa derned igen, der er mange, der venter efter jer.“ To Mand tager en tom Baare, og i Løb gaar det tilbage til Kasematteslugten. Paa Vejen tilbage møder vi seks andre Kompagnier med deres Baarer, vi er snart paa Tur igen, kan vi nok regne ud.

Kasematteslugten kom vi godt igennem. Ved Forbindingspladsen kaster vi os ned for at hvile os lidt. En Kødåase blev opbrudt, vi tager et Stykke Brød til, og saa tømmer vi Daasen. Vi sidder saa paa langs ad Stien og ser ned i Slugten, som Fransk-

mændene stadig har under Ild. Hver Gang der kommer en Granat susende, bøjes vore Hoveder af Lufttrykket ned paa Brystet, vi kan ikke staa imod. Der staar flere franske Batterier dernede, snart kan man se dem, men et Øjeblik efter er de begravede, de bliver skudt i Stumper og Stykker. Vi var anden Gang ovre i Hulen med saarede; det gik som første Gang.

Hen paa Eftermiddagen træffer jeg Feldwebel Sørensen. Han er ogsaa her paa Skrænten med niende Kompagni. Da vi nu har fundet hinanden, er vi sammen, saa snart vi har Tid. Han skal skrive op, hvem der er faldet, og de saarede, som er kommen bort, og saa dele Forplejningen. Paa den Maade fik jeg saa sommetider et ekstra Stykke hos ham

Ved Forbindingspladsen havde vi faaet et stort Hul gravet, hvor vi kunde sætte de saarede, naar de var forbundet. Om Natten kunde vi ikke gaa med dem, saa Hullet var altid overfyldt om Morgenen. Saa gik vi alle paa én Gang. Det var forbudt Mandskabet i Kompagniet at gaa den Vej tilbage, som vi gik paa, da Franskmændene ikke skød paa os, naar vi gik alene, men det gik kun godt nogle Dage.

Ordonnanser og Telefonister, som skulde tilbage, laa og lurede nede ved Skrænten, hvor vi satte alle Baarer og hvilede os, inden vi tog den sidste Tørn. Naar vi saa var igennem Slugten og saa højt oppe, at de kunde se os, benyttede de Lejligheden til at følge efter os. Vi raabte til dem, at de skulde vende om, men det vilde de ikke. Da Franskmændene mærkede det, tog de ingen Hensyn mere. De skød hele Tiden for fuld Kraft. Det var kedeligt for os og for de saarede, men hvad skulde man sige til det, de vilde alle gerne helskindet tilbage.

En Eftermiddag, da vi lige var kommet tilbage, og jeg var henne at hjælpe Lægen, fordi der var Travlhed, idet alle Kompagniernes Sygebærere var paa Vej med saarede, kommer der én humpende. Han har faaet et Ben forstuvet. Det saa heller ikke godt ud, da vi havde faaet Støvlen og Sokken af, Benet var helt blaat. Lægen afstivede Forbindingen med en Skinne og sagde til ham:

„Nu kan du løbe tilbage til Stenhulen, derfra kan du saa slaa Følge med andre, der skal samme Vej.“

„Nej“, siger han, „jeg kan ikke gaa, jeg vil bæres.“

„Nej, holdt“, siger Lægen, „jeg kan ikke sætte fire Mand paa Spil. Du kan sagtens gaa, du kommer meget bedre over alene. Du kan jo dække dig i Granathullerne.“

Da smed han sig ned og græd, han kunde ikke gaa derover. Vi maatte saa afsted med ham.

Oppe ved Træet, hvor vi skiftede Plads, havde en fransk Pinkerpost indskudt sig. Dør skulde vi alle over. Det var én med en Kikkert paa sit Gevær; han skød bestemt og havde allerede saaret en Del. Da vi kommer dertil og vil sætte Baaren fra os, kommer der en Geværkugle, som træffer min Formand ved Baaren i Ryggen og i Hjertet. Det gav et Sæt i ham, og han faldt død om ved Baaren. Baaren faldt ogsaa ned. Manden paa Baaren havde allerede løsnet sig selv og stak i Løb, som om Trolden sad i Hælene paa ham. Vi raabte efter ham, Max tog en Støvle og kastede efter ham, men han var borte. Nu kunde han nok løbe.

Vi fik Dødsmærket af den dræbte i en Fart, tog noget af det, han havde paa sig, og saa gik det igen tilbage. Ham kunde vi ikke begrave. Der laa fuldt af døde hele Vejen, hvor vi gik, Granaterne gravede dem og kastede dem op igen. Arme, Ben og Kroppe laa over det hele, det var det rene Slagteri her, umuligt at beskrive.

Vi kom godt derved igen og meddelte Kompagniføreren, hvad der var sket, og at vi skulde have en anden til at hjælpe os, da vi ikke kunde bære med tre Mand. En Times Tid senere havde vi faaet en anden Medhjælper, han var forfærdelig stolt af det. Det var ogsaa en Berliner.

Næste Dags Eftermiddag skulde vi af Sted igen. Vi havde været i Skyttegraven hele Natten og hjulpet til med at slæbe saarede bort og forbinde dem. Det havde været en haard Nat. Franskmændene angreb hele Natten, og de havde flere Gange været nede i vore Grave, men blev slaaet tilbage igen. Humøret stod paa Nul. Haandgranater fløj frem og tilbage hele Tiden,

enkelte naaede helt ned til os og saarede en Del. Der var Hundreder af saarede og døde den Nat. Om Morgenen maatte Kompagnierne bære de saarede over til Hulen; vi var fri den Formiddag. Men nu skulde vi jo af Sted med den sørgelige Last. En Feldwebel laa paa Baaren med begge Ben afskudt.

Slugten kom vi godt igennem, men vi kunde næsten ikke undgaa at trampe paa Menneskelemmer. Den ny, vi havde faaet til at hjælpe, bandede og skældte ud hele Vejen, saadan noget skulde han ikke med til mere, det var da et forfærdeligt Arbejde, han vilde i Kompagniet igen, naar han kom tilbage; dette her var jo værre end at være i Skyttegraven.

Ved Træet skiftede vi Plads i en Fart. Geværkuglerne fløjtede forbi os. I en Fart var vi henne ved Hulens Indgang, alt var fuldt. Tyskerne havde faaet en hel Del Maskingeværer opstillet for at beskyde de franske Flyvemaskiner, der kredsede over os hele Tiden.

I den ene Halvdel af den store Stenhule laa der Infanteri i Reserve. Det var derfor, de franske Flyvere kredsede dør omkring hele Tiden for at opdage, om det røde Kors ikke blev misbrugt.

Vi var alle ærgerlige derover, for naar Pladsen var beregnet til saarede, og Franskmændene derfor ikke beskød den, saa skulde de lade det andet fare. Det vilde ikke vare længe, før Indgangen til Hulen vilde blive beskudt, i Særdeleshed nu, da de skød med Maskingeværer paa Flyverne.

Da vi sad derinde og hvilede os lidt, sagde Max:

„Jeg vil tilbage til Feltkøkkenet og se, om der er Post, faa mig noget at spise og have min Flaske fyldt med Kaffe. Vil du med?“ sagde han til mig.

Jeg vilde ikke gerne med, men jeg kunde ikke godt bede ham om at tage min Flaske med. Det var en farlig Gang tilbage til Køkkenslugten. Franskmændene holdt jo stadig alt under Ild.

„Ja“, siger jeg, „jeg gaar med.“

De to andre vilde blive der og vente paa os, til vi kom tilbage, saa kunde vi følges ad til Slugten igen.

Max og jeg løb ind igennem Skoven.

„Tilbage, Max“, siger jeg, „kom med hen og se til Kanonen og vor „Unterstand“, som beskyttede os saa godt, sidst vi laa i den.“

Vi fandt ogsaa Stedet, men af „Unterstanden“ var der intet tilbage. Kanonen stod endnu, men den havde faaet adskillige Træffere. Vi løb igen. Paa Jernbanesporet laa der hist og her en forbojet Stump, det var alt. Omsider naaede vi Køkkenslugten og fandt Køkkenvognen. Den var godt befæstet mod Sprængstykker.

De var glade ved at se os; vi fik Mad, Kaffe og Post. Der var fem Pakker til mig, det var dejligt; det var den bedste Opmuntring, et kærligt Brev og en god Pakke, saa var alt godt igen.

Det gik haardt til i alle de Slugter. Franskmandene satte Spærreild ind hele Dagen og Natten med, og det var forbundet med store Tab for Tyskerne med al den Transport, de havde til alle disse Regimenter, der laa her ved Verdun, men Franskmandene har vel ogsaa lidt store Tab.

Da vi er ved at fortælle Køkkenfolkene om vore Oplevelser derude, kommer der nogle store Granater susende, saa vi synker i Knæ. Det ene Feltkøkken faar en Fuldræffer midt i Suppegryden, alt er splintret; der er fem døde. De skyder nærmere ind paa Køkkenet for hver Dag. Med det nye Stejlskyts kan de næsten skyde lige ned fra oven, saa vi er ikke mere sikre paa Skrænten. De bliver ved med at skyde.

„Kom“, siger Max, „lad os løbe tilbage, her er jo det rene Helvede.“

Mine Pakker har jeg faaet sammenbundet, men vi naar ikke langt, vi kan ikke komme fremad, det er forfærdeligt, som de skyder. Til venstre for os staar der nogle tyske Batterier. De blev gjort tavse paa faa Minutter, det ser forfærdeligt ud dernede. Kanonerne er sammenskudte, døde og saarede ligger spredt imellem hinanden, Resten løber.

Vi ligger en Times Tid. Derefter siger jeg til Max:

„Vi maa videre, de skal nok savne os, kanske de angriber, der maa være sket noget nyt.“

Vi løber igen, vi kaster os ned og sveder begge to af Angst.

„Hvad er det?“ siger vi til hinanden. En sort løber forbi os med tysk Hauptmannsuniform paa; det maa være en Tyrk, mener vi. Vi gaar videre; der kommer en Del Officerer løbende, de er ogsaa sorte. Har vi da Tyrkere her, spørger vi hinanden. Men de var alle i tyske Uniformer. Vi kan ikke forstaa det hele. Vi gaar langsomt videre. Nu kommer der Flokke paa ti til tyve Mand ad Gangen. Alle er de sorte paa Hænderne og i Ansigtet. Vi spørger: „Hvad er der sket, Kammerat?“ Men de ryster kun paa Hovedet. „Skrækkeligt, skrækkeligt“, siger de, „Douamont er sprængt i Luften; der er saa mange døde, og vi er forgiftede.“ Væk er de.

Vi maa begge to tilbage til Stenhulen. Men hvad er der dog sket? Indgangen er spærret, der er dybe Granathuller foran Indgangen. De arbejder indefra og kaster Jord ud. Mange af vore Kammerater er faldne, fire Baarer fra vort Regiment er lige naaet herop til Indgangen, da det frygtelige skete: Franskmandene skød ned i Stenbruddet, ind i Indhegningen, saa alle Baarer med saarede og alle Sygebærere blev sprængt i Tusinde Stumper og Stykker. De to Mænd af vort Kompagni, som ikke vilde med ned til Feltkøkkenet, var ogsaa døde; den ene begravede vi omme bag Stenhulen, den anden kunde vi ikke finde.

„Tak, Max“, sagde jeg, „Tak, fordi du tog mig med derned. Havde jeg nu ventet efter dig her, hvad saa?“

Vi saa paa hinanden, og en Taare trillede ned paa den blodige Jord. Saa tog vi hinanden i Haanden og løb ned til Kasematteslugten, dør savnede de os sikkert. Da vi naaede derned, var det næsten mørkt.

„Gudskelov, at I kom tilbage“, siger Lægen. „Der er næsten ikke flere. Det kan ikke gaa an, at I skal gaa og slæbe hele Tiden, jeg maa have talt med Bataillonskommandøren. Der maa stilles et Kompagni til Raadighed, saa kan I komme med som Førere, og saa maa vi se at faa dem bort om Natten. Hør“, siger Lægen til mig, „du kan nok finde ned til Douamont? Tag et Par Mand med, som du synes om, og se at finde derhen. I skal hjælpe derinde, der er sket en frygtelig Eksplosion, vi maa hjælpe at

forbinde de saarede og hjælpe til med at transportere de døde bort.“ — — —

Vi kom derhen, men det saa forfærdeligt ud. Det var saa skrækkeligt, at jeg ikke kan beskrive det; kun den vil forstaa det, som selv har været med og har set det. Kun den kan danne sig et Billede af alt det forfærdelige. — — —

Jeg kan se det endnu, naar jeg lukker Øjnene og tænker tilbage. Ogsaa i Drømme kan jeg se det, men kun saa meget om dette. Alle Stumper og Stykker blev samlet sammen og kastet hen i et Hjørne af Fæstningen, og saa blev der tilmuret for dem. Der var en 1500 Stykker. Hvordan det var sket, var der ingen, der vidste.

Næste Dags Aften meldte vi os ved Lægen igen, og en Time senere blev vi afløst og kom tilbage til Ørneslugten, hvor vi kom ned i „Unterständene“, som vi havde været i før. Dør skulde vi ligge i Reserve, og hver Nat skulde vi slæbe Pionermateriel frem til Kasematteslugten, det var det kedeligste ved det. Vi kunde ikke forstaa, at vi skulde straffes saadan.

Næste Nat skulde Kompagniet af Sted, kun én Sygebærer skulde der med. Alle Mand skulde bære to Træbjælker eller to Bølgeblikplader. Jeg var med derude to Gange. Vejen kendte vi jo, men det gjorde Franskmændene ogsaa, for de traf godt med deres Granater. Det er et Guds Under, at der overhovedet er Folk, der er kommet levende fra Verdun, men det har ogsaa kostet 100,000 af døde.

Endelig blev vi forflyttet til Deutsch-Eck, en Skov med Barakker og Blokhuse i; dem kom vi ind i og var glade ved, at vi for anden Gang var sluppet levende fra Verdun. Dør i Skoven havde vi det godt, der kom kun enkelte Flyvere og tabte en Bombe engang imellem, men det kunde vi jo sagtens holde ud. Det gode varer altid saa kort, der skal pakkes igen, og vi marcherer videre tilbage, blev indladede paa en lille Station og kørte tilbage til beboede Egne, hvor Markerne var grønne; et dejligt Syn, naar man kommer fra en Ødemark.

Toget holdt med os paa Stationen St. Masmes, dør skulde

vi ud igen. Vi vidste ikke, hvor vi var henne, men det fik vi hurtigt opspurgt. Her skulde vi i Stilling. Det var til venstre for Reims, fortalte de, her var der godt at være. Den ene vidste det, og den anden vidste noget andet. Vi laa i Grøften, Solen skinnede ned paa os, et dejligt Sommervejr i Juni Maaned 1916. Humøret steg nogle Grader igen. Da Bagagen var udladet, fik vi Middagsmad; den havde de kogt paa Vejen hertil. Saa skulde vi videre frem efter Fronten til. Hvor langt det var, vidste vi ikke, men Kanonerne kunde vi ikke høre. Om Aftenen gjorde vi Holdt i en By, hvor vi blev indkvarteret for Natten. Bykommandanten ordnede det hele. Der var saadan en Bykommandant i hver By paa Landet. Det maa have været en herlig Bestilling: udgive Ordre til Befolkningen, hvad de skulde bestille, og hvad de skulde aflevere, Æg, Smør, Mælk, Ost, Korn, og saa de diverse Skønheder i Byen, som han saa halvt raadede over.

Jo, spise og drikke og være glad, det kunde saadan en Herre nok tillade sig. De franske Kvinder sagde ofte: „Soldat Allemang bong. Officer Schwein.“ — Officererne festede om Aftenen ved Ortskommandanten — Vin havde de nok af, — men vi sov vor gode Søvn i noget Halm i en Lade. Friske stod vi alle i Geledet om Morgenen, da vi skulde af Sted, medens Officererne løb noget omtaagede omkring. Kompagniføreren ankom til Hest. „God Morgen, Folk!“ raabte han. „God Morgen, Hr. Hauptmann!“ kom det i Kor tilbage, og Kompagniet satte sig i Bevægelse. En flerstemmig Sang brusede gennem Bakkerne, da Solen sendte sine første Straaler ned til os.

Vejene var gode, og omsider bøjede vi af fra Hovedlandevejen ind paa en Sidevej og ind i en stor Fyrreskov, hvor der var bygget mange Barakker; dem skulde vi ind i og afløse dem, der opholdt sig dør. Barakkerne var snildt byggede, der var intet at se foroven, allermindst, at de var fulde af Militær. De lange, slanke Stammer stod midt ned i Barakkerne og dannede en Del af Tømmeret. Bataillonon, som laa her, marcherede tilbage, og vi indtog dens Plads.

Indvendig var Barakkerne flot indrettede, ad fire Trappe-

trin kom vi ind i dem. Ved Siden var der et aflangt Bord helt igennem, Bræddegulv, smaa Vinduer ved den ene Side lige over Jordkanten, ved den anden Side var der Sovepladser indrettede, en Madras til hver, udfyldt med Træspaaner. Desuden havde vi jo vore Dækkener til at svøbe os ind i, saa her var det rene Paradis i Forhold til Verdun.

Tornystret fik vi anbragt til Hovedpude, og vi lagde os alle til Ro med en Tryghedsfølelse, som om vi var hjemme. Blot Krigen snart vilde høre op. De arme Folk, som kæmpede ved Verdun og andre Steder ved Fronten! Man kunde se det hele for sig endnu, naar man lukkede Øjnene; jeg kunde ikke falde i Søvn. Min Sidemand kunde nok heller ikke sove, jeg hørte ham tælle, han var langt oppe i de Tusinder, han vendte sig, hans Tanker var sikkert ogsaa ved Kammeraterne eller hjemme.

Næste Morgen, da vi havde faaet os vasket og faaet Kaffe, var vi en Tur rundt for at bese Byen. Barakkerne var bygget i lange, lige Rækker. I Midten stod Køkkenet og Lagerrummet. For Enden var Officerernes Huse, de var flot byggede. Der var ogsaa Officersmesse. I den anden Ende af Byen var Lægeboligen og Sygestuen, der havde vi Tjeneste efter Tur. Vi havde ogsaa Nattjeneste hos dem, som skulde blive liggende i Sengen.

Vi spillede Kort, skrev hjem, spiste og sov. Dagen gik, den ene som den anden. Alle var vi glade. Verdun var glemmt. Efter ti Dages Forløb skulde vi pakke og længere fremad i en anden Reservestilling. Om Aftenen, mens Maanen og Stjernerne skin- nede ned til os, vandrede vi fremad gennem Skoven og over Marker og kom saa ud paa en Landevej, der førte os ind igennem en sammenskudt By, der hed Beine. Tavse vandrede vi hen ad Byens Gader. Der blev gjort Holdt. Vi blev fordelt i Husenes Kældere. Vi Sygebærere og Sanitetsofficererne kom ned i en Kæl- der under en Slagterbutik; her laa vi lunt og godt dækkede for Granater.

Næste Morgen skulde vi af Sted efter Kaffe. Vi turde ikke rigtig vove os ud, da vi jo ikke kendte Stillingen endnu.

„Du kan blive her“, sagde Max til Underofficeren, „saa gaar vi ud alle fire.“

Der var ingen af os, der havde hørt et eneste Skud hele Nat- ten, saa vi troede ikke, det var saa farligt her.

Vi gik saa alle fire med vort Kogekar op ad den runde Sten- trappe, der førte op i Butiken. Inventaret var borte, kun den store Træblok stod der endnu. Af den store Glasrude var der kun en Stump tilbage i det nederste Hjørne. Den ene Side af Huset var sammenskudt, ad den store Stentrappe kom man ned paa Gaden. Jernstakittet langs med Fortovet var sammenbøjet og krøllet; det var her, Champagneslaget stod i 1914, og det var gaaet varmt til her, kunde man se.

Max raabte ned til nogle Kammerater, der stod længere nede i Gaden, hvor vi skulde hente Kaffe. De vinkede ad os, og vi gik ned til dem. De fleste Huse var sammenskudte, og der var allerede Mos ovenpaa Ruinerne, saa det var længe siden, de havde været Huse. Vi var med de andre Kammerater henne at se paa deres Kvarter. Hele Byen var undergravet og støttet af med Bjælker. Her kunde der være mange Folk.

Der var ogsaa en Del Civile i Byen, gamle Mænd og Kvinder. De fik Kosten hos Tyskerne. Disse Folk havde ogsaa Gasmasker til at tage paa, naar Franskmændene skød med Gas. Vi fik saa vor Kaffe og daskede saa hjem igen til vor Kælder. Da Morgen- kaffen var drukket, gik vi alle fire paa Ekspedition igen. I det første Hus i Byen boede der en Smed. Han reparerede Græsslaa- maskiner for Tyskerne; ham var jeg henne hos hver Dag. En Dag fortalte han mig sin hele Livshistorie.

Hans Søn var fransk Officer. Da Tyskerne stormede frem her i 1914 og jagede Franskmændene tilbage, var han blevet her og hans Kone ogsaa. Da hun saa skulde føde et Barn, havde de bragt hende ind til Sygehuset i Reims. Franskmændene havde saa senere igen taget Reims i Besiddelse, og nu vidste Smeden ikke, om de to havde fundet hinanden igen. Det var en skrækkelig Uvished at gaa i, men han haabede det bedste.

Jeg trøstede ham det bedste, jeg kunde, saa vi blev rigtig Peilevenner.

Der var ikke faldet et eneste Skud i Byen endnu; længere ude kunde vi selvfølgelig nok høre dem bjæffe, men det var vel

nok mest for Tidsfordriv. Skræderen og Skomageren havde altid travlt. Dem var vi ofte henne at besøge. En Dag var Skræderen ved at sy en ny Krave paa Hauptmann's Frakke. Jeg prøvede Frakken paa, gik langs ad Gaden med den og hen i et andet Kompagniafsnit.

Alle Steder, hvor jeg kom ind, raabte de: „Achtung!“ - Jeg sagde helt roligt: „Weitermachen!“ og gik videre. Da jeg kom ud af et Hus, mødte jeg Løjtnant Frisecke. Jeg vilde i en Fart ind i Huset igen, men han havde allerede opdaget mig og stod Ret. Han ønskede mig til Lykke som Hauptmann, idet han heldigvis tog det fra den gemytlige Side. Men jeg fik Frakken af i en Fart, tog den paa Armen og saa tilbage til Skræderen med den. Jeg skulde ikke mere have saadan en Frakke paa.

„Dèr kan du se“, sagde Max, „Klæder skaber Folk.“ Jeg maatte indrømme, at det var rigtigt.

Her var vi saa ti Dage, og saa skulde vi igen videre frem. Vi var altid i Spænding. Kompagniet blev samlet — og vi gik.

Udenfor Byen kom vi ned i dybe Løbegrave, hvor vi gik frem i Gaasegang. Vi naaede en Skov, og dèr fulgte vi saa Landevejen et Stykke. Man kunde nok se, at her havde de kæmpet haardt engang. Ad en Sidevej naaede vi Bestemmelsesstedet og blev fordelt i Blokhuse, som var byggede her.

Det var en lille, lun Rede, vi her kom hen i. Den var nedgravet i Jorden og overdækket med Træstammer med Jord ovenpaa. Et lille Vindue til den ene Side og Soveplads til den anden. Der var store Søm slaæet ind i Bjælkerne til at hænge vor Op-pakning paa, saa det varede kun Minutter at faa hele vor Udrustning paa Plads. I Aftenskumringen gik vi rundt og besaa Skoven. Blokhusedene laa spredte rundt omkring. Fra enkelte af dem hørte vi Musik fra Mundharmonikaer, og vi hørte Soldaterne syngte. Vi stod stille og lyttede til Musiken og Sangen, der dæmpet steg op til os fra Jordhulerne.

Vi gaar videre og faar Øje paa et Slot, omgivet af en stor Park. Slottet er delvis sammenskudt. Det er et farligt Sted, fortæller de andre os, fordi vi skulde hente Vand dèr, og det vidste Franskmændene. Det var bedst at hente Vand om Morgenens,

men det var ikke nemt at beregne, naar Franskmændene sendte Granater derned.

De, vi afløste, havde haft et Par saarede ved Vandhæntningen, men det var de eneste saarede her i Skoven og i Stillingen.

Taagen og Mørket indhyllede det hele. Saa gik vi tilbage og satte os paa Bænken foran Blokhuset. Det var varmt endnu, og vi sad i Skjortærmer; der var Ro overalt. Flyvernes Brummen kunde vi høre, maaske det var en Zeppeliner, der var paa Vej til Paris med Bomber. Vi kastede Cigaretstumperne bort, gik ind i vor Stue og tændte Hindenburglyset. Vi pakkede os derefter ind i vore Dækkener og lagde os til at sove.

En Times Tid efter begynder Franskmændene at skyde ned i Slottet, en 8—10 Stykker ad Gangen. Vi er ikke rolige i vort Hus, men kommer i Klæderne i en Fart og ud at se. De bliver ved at skyde en halv Times Tid, saa bliver alt roligt, og vi pakker os ind i vore Dækkener igen.

Næste Morgen, da Kaffen var indtaget, skulde jeg have Tjeneste ved Bataillonslægen sammen med Sanitetsfeldwebelen paa Sygestuen. Der var ingen sygemeldte den Dag.

I en rolig Stilling som denne her var det godt at være Læge og høre til Sanitetsmandskabet, for der var ikke meget at bestille. Sygestuen var ved Bataillonsstaben, og den laa længere ude i tredie Kamplinie i dybe „Unterstände“.

Jeg vaskede op for Feldwebelen og hentede hans Forplejning den Dag. Saa sagde han til mig, at jeg kunde blive hos ham som Oppasser. Det vilde jeg jo gerne.

Man gik dèr i de dybe Skyttegrave, saa rene og hvide, for det var Kridt. Skyttegravene blev fejlet hver eneste Dag. Der var altid nogle, der havde Gravtjeneste.

Solen skinnede saa dejligt ned i alle Slynplanterne og alle de smaa Urter, der kunde gro paa den magre Kalkgrund. Jeg havde faaet Skomageren til at sy mig en tynd Lædersaal under et Par hjemmestrikkede Strømper, dem havde jeg paa. Gas-masken havde vi hængende paa Ryggen, kun Bukser og Trøje paa, saa man var letløbende.

Det var en herlig Tid at gaa her hver Morgen og hente Kaffe;

man kunde have gaaet kilometervis — den friske Luft, den Skønhed, den Renhed, Dugdraaberne hang Side om Side paa alle Planter og Græsstraa og blev beskinnet af Solen, saa det flimrede for os nede i Gravene som det rene Guld. Den Stilhed, der herskede her, man insugede den rene, friske Luft, Brystet udvidedes, man kom rigtig i Stemning, ja, man kunde gaa der alene og synge sig en Morgensang — og saa tænke sig, at der var Krig — ja, at det gik saa skrækkeligt til ved Verdun og mange andre Steder ved Fronten. — Det gyste i én, naar man tænkte tilbage paa Verdun, den dødes sidste Suk og de saaredes Raab om Hjælp.

Jeg var endnu Oppasser ved Sanitetsfeldwebelen, her havde jeg det rigtig godt, men naar vi kom sammen, sagde jeg tit: Nu kan én af jer jo melde sig, men det vilde de ikke.

„Nej, nu bliver vi sammen“, sagde Max, „det er det bedste.“

De ti Dage er omme, der skal pakkes igen, vi skal ud i Stillingen. Vi afløser midt paa Dagen. Der er ingen, der kan se os, alt foregaar i de dybe Skyttegrave. Der er utallige af dem, saa man kan let løbe vild. Vi kommer saa ned i dybe „Unterstände“. Imellem hvert Brystværn er der en Nedgang, alle Nedgangene er saa forbundet med hinanden ved en lang Gang. Dernede dybt under Jorden skinnede det elektriske Lys. Paa den modsatte Side af Gangen var der en Mængde Døre, som førte ind til smaa Rum, hvor vi kunde opholde os. Paa Dørene var der malet med Kridt eller der hang et Skilt, saa man kunde se, hvem der boede dør. Som for Eksempel: Hauptmann, I. Kompagni, eller I. Gruppe, II. Kompagni eller Krankenträger, III. Kompagni, og saadan fremdeles, saa man altid kunde finde den, man søgte.

Vi fandt snart, hvor vi skulde ind, fik Lyset tændt og fik vore Sager paa Plads. Saa snakkede vi, røg en Cigaret og spillede Kort. Vi var hjemme alle Steder.

Næste Morgen var jeg tilbage til Skoven efter Kaffe, en herlig Tur. Fuglene sang oppe i Træerne; de havde bygget Rede igen, og der var ingen, der forstyrrede dem. Der var mange ved Feltkøkkenet. Vi fik vor Kaffe, og saa fulgtes vi ad hjem.

Da vi havde drukket Kaffen, skulde vi af Sted og se Skytte-

graven, hvor stort vort Kompagniafsnit var, saa vi vidste Besked, naar der skulde ske noget. Graven var tre Meter dyb, og en lille Stige førte op paa Afsatsen, der var udhugget, hvor Infanteriet stod, naar der var Alarm. Derfra kunde de skyde over Kanten. Der var ogsaa Panserplader deroppe med et langt Hul til at jage Geværet igennem. Bag saadan en Plade stod vore Poster og spejdede efter Fjenden. Flere Steder var Stillingen udmuret med Sten og Cement. Der var ogsaa Skabe indmurede, og paa Dørene stod der malet: Indhold: 5000 Geværpatroner, eller: Indhold: 100 Haandgranater. Paa nogle stod der: Tørre Grene. Dem brugte de til at tænde Ild i og kaste ned i „Unterständene“, naar der var blevet skudt med Gas. Da Gassen altid sank ned i de dybeste Huller, fik man den bedst op ved at tænde Ild, da Gassen saa hævede sig. Ved hver Post var der en Blikplade og en Trækølle. Naar der saa blev skudt med Gas, slog han, der stod Vagt, paa Pladen. Alle vidste saa, at Gasmasken skulde paa. Hist og her, hvor Skyttegravskanten havde taget Skade, var den udbedret med Sandsække.

Mellem de tyske og franske Skyttegrave var alt Pigtraad ét Virvar. Naar der blev noget skudt i Stykker om Dagen, blev det udbedret om Natten. Der var nogle afkommanderede fra hvert Kompagni til at arbejde med Pigtraaden nogle Timer hver Nat. Om Dagen var disse fri for Tjeneste. Men det var ikke altid lige morsomt at være med dør, men naar der blev skudt, sprang de selvfølgelig straks ned i Graven. Stillingen her var kun meget sparsomt besat, saa Franskmandene kunde sagtens bryde igennem. Men kanske der ikke var flere Folk hos dem. Vi var oppe for at kigge gennem Panserpladerne, men der var kun Pigtraad og atter Pigtraad at se.

Om Aftenen gaar Max og jeg tilbage efter Forplejning. Vi faar ikke meget her i saadan en rolig Stilling. Tre Mand om ét Brød og saa den sædvanlige Marmelade og Suppe.

Den har ikke været vanskelig at koge, for det var altid det samme, kun med den Forskel, at én Dag var der Roer i og den anden „Dürrgemüse“.

Om Aftenen sad Franskmændene paa Kanten af deres Skyttegrave og fløjtede i deres afskudte Patroner; det gjorde vi ogsaa. Vi vinkede og raabte, og det gjorde de ogsaa. Det Regiment, som laa foran, var ogsaa 64. Vi havde ogsaa kæmpet imod hinanden ved Verdun, fortalte de os.

„Men I har været der to Gange, hvorimod vi kun har været der én Gang.“

De vidste forfærdelig god Besked med os. De har faaet mange flere Oplysninger, end vi fik.

Det var for mig det kedeligste, at vi aldrig vidste Besked. Vi blev ført hen paa Pladsen, og der kunde vi saa blive, indtil vi fik Besked om, at vi skulde videre. Var vi ikke i Geledet, gjorde det intet, saa kom der andre i vort Sted. Nej, de skulde have fortalt os Sandheden, saa var Krigen faldet anderledes ud, og den havde sikkert kun varet den halve Tid. Det mest oprørende ved det hele var, naar vi fik en ung Løjtnant tildelt, med høj Krave og Monocle i Øjet, og han saa skulde føre os ind i en vanskelig Stilling. Saa blev de gamle, prøvede Feldwebeler tilside-sat; det var en Spot og Skam. Saadan en Dreng til Løjtnant, ikke engang tyve Aar. Jo, det var nydeligt. Han havde maaske nok Teorien fra Skolen, men ikke Krigens Erfaring, og saa endte det med, at vi tabte Tilliden.

Om Morgenens, naar vi kiggede over Kanten, var der store Plakater opslaaet paa Pæle og opstillet i Pigtraaden: „Har I faaet Marmelade?“ eller: „Er I sultne? Saa kom over til os!“, stod der paa dem. Sommetider var Kejser Wilhelm ogsaa malet paa dem.

En Aften, da Pionerafdelingen var ved at udbedre Pigtraaden, var der to franske Soldater i tysk Uniform, der hjalp til. Franskmændene begyndte at skyde med Artilleriet, rigtignok efter Slottet til, men det var alligevel en grim Lyd at høre paa, naar de smaa 7,5 kom susende.

En Gefreiter, der staar Vagt ved et Maskingevær, raaber til de to Franskmænd: „Kom herved i Graven, her er en Trappe.“ Da de kommer derhen, kaster de en Haandgranat ned til ham,

tager Maskingeværet og kryber tilbage med det. Der blev stor Opstandelse i Graven. Gefreiteren var haardt saaret, og Maskingeværet var borte. Vi fik Gefreiteren forbundet og bragt hen til Bataillonsforbindingspladsen, hvor Lægen saa ham efter, og saa blev han transporteret videre. Om Morgenens var der en ny Plakat i Traadene: „Vi har Maskingeværet. Vil I have det igen, saa kom over og hent det.“

Men Tyskerne forholdt sig rolige, kun kom der strengere Vagtbestemmelser. Posten skulde skyde to Skud i Minuttet, det blev forbudt at have Underholdning med Fjenden om Aftenens, alt blev strengere, Officerspatrouiller kom langs ad Gravene hver Time. Det Maskingevær pirrede dem, og saa blev der endda lavet Grin med os.

De følgende Dage blev der Travlhed i Graven. Minekastere blev indbygget, og Artilleriet fik Ammunition tilkørt. Et Angreb blev forberedt, bare for det Maskingeværs Skyld.

Fra Regimentskommandøren var der kommet Ordre, at alle dem, som havde været ved Verdun to Gange, skulde have fjorten Dages Orlov med det samme. Dem var jeg iblandt. Bare vi nu kunde slippe bort inden Angrebet. Vi gik og ventede i Spænding. Jeg fik Ordre til at møde i Skrivestuen sammen med flere, vi fik vor Orlovsseddel, og vi var ikke sene til at faa pakket og komme af Sted. Vi løb den lange Vej tilbage til Beine og saa videre tilbage. Vi naaede Skoven med Barakkerne og saa derfra med Landevejen til St. Masmes.

Derfra kunde vi rejse med Toget. Vi var henne i en Kantine for at faa os et Glas Øl. Endelig kom Toget, som vi skulde med, og af Sted gik det hjemefter, igennem Belgien, Köln, Hamborg over Flensborg og saa hjem.

Det var glade Dage, men det varede jo kun saa kort, inden jeg skulde af Sted igen. En god Pakke fik jeg med, et sidste Farvel paa Banegaarden, et Afskedsvink med Tørklædet, og jeg var paa Vej derud igen, og de var ene hjemme.

Jeg satte mig i et Hjørne i Kupeen, en Taare blev visket bort, og saa gik Tankerne igen derud til Kammeraterne. Var det plan-

lagte Angreb mon overstaaet? Hvor mange var der mon tilbage? Ja, saadanne Tanker jog rundt i Hovedet paa én. I Flensborg skifter jeg Tog, og nu gaar det efter Hamborg til. I Rendsborg kom der en Vagtmand ind til os i hver Kupé og befalede os ikke at røre os af Pletten. Gardinerne blev trukket for Vinduerne, og vi kørte over den store Højbro, medens Vagtmanden stod i Døren med Revolveren i Haanden og overvaagede os. Ved næste Station steg han ud igen, og Gardinerne kunde igen trækkes til Side. De var bange for, at Broen skulde blive sprængt.

Vi naaede saa Hamborgs Hovedbanegaarde, hvor vi igen skulde skifte Tog for at komme til Köln. Togene var alle overfyldte med Militær; der var alligevel mange, der rejste. I Köln var vi nogle Stykker henne at se Kölner Dom, et Pragtværk. Vi kørte saa igennem Belgien igen, og anden Dags Eftermiddag var vi forsamlede i St. Masmes, hvorfra vi saa fulgtes ad tilbage til Skoven, til Barakkerne og til Kompagniet.

Vi otte fra Kompagniet, som havde været paa Orlov, fik straks hele Beretningen om Angrebet. Det var gaaet heldigt af, Minekastere havde beskudt de franske Stillinger, og Artilleriet havde beskudt dem længere bagude — og saa havde de stormet.

Udbyttet var ikke stort, kun fire Maskingeværer, et Par Fanger. Vort Kompagni havde kun haft to letsaaede, men nu var der Ro igen. I Pigtraaden stod det ene Skilt ved det andet med alle mulige Skriftsprog paa.

Vi gik tidligt i Seng, for vi var trætte efter den lange Køretur med Toget. Næste Morgen var alt ved det gamle igen. Om Eftermiddagen spillede Musikkorpset, som bestod af tyve Musikere, der hørte til Regimentet, saa det var temmelig krigstærkt endnu.

Om Aftenen bliver der pludselig slaaet Alarm, og vi kommer bort i en Fart, læsset paa Lastbiler. Vi vilde nu gerne være blevet, hvor vi var, men det gik jo nu ikke efter vort Ønske. Vi kørte bag ved Fronten og blev sat af i en lille By, St. Helæa. Byen var ogsaa, ligesom alle andre, kun en Ruinhob. Vi kom ind i en Lade, hvor vi sad paa vore Tornystre Resten af Natten, stadig i Alarmberedskab. Der var Uro forude, kunde vi høre. De

smaa Feltkanoner havde travlt. Minernes dumpe Drøn rystede Væggene, som vi sad med Ryggen imod. Det begyndte at regne, og vi maatte have Teltdugene over os, da der ikke var meget Tag over Laden. Om Morgenen skulde vi videre; det regnede stadig. Vi kom gennem Byen St. Soplee, kun Ruiner, stadig det samme Syn. Arme Frankrig, dine Byer er skudt i Grus, dine Marker ødelagte og gennemfurede af Skyttegrave, dit Folk har mistet alt, hvad det ejede. Den Krig, den Krig, kun Sorg og Ulykke alle Vegne.

Udenfor Byen kom vi ned i Løbegraven; den saa noget medtaget ud. Den var delvis sammenskudt, og desuden var den ødelagt af alle de mange Jordskred, foraarsaget af den megen Regn. Vandet stod i Graven, og vi var gennemblødte. I Skyttegraven var der gravet Huller, hvor Regnen skulde samle sig i. Over disse var der lagt Trærister, men nu laa disse og svømmede i alt det meget Vand. Nu kunde vi ikke se, hvor disse Huller var, og af og til dumpede der saa én ned i dem; det var meget ubehageligt, men fremad skulde vi.

Gennemblødte naaede vi Kampstillingen, og de andre blev afløst. Vort Kompagni overtog Vagttjenesten, og Resten kom ned i „Unterständene“. Her var der intet elektrisk Lys. Ledningen var skudt i Stykker. Vi maatte have vore Hindenburglys tændte igen, men de var jo ogsaa gode. Regne gjorde det endnu. Vi var helt hvide, da vore Klæder blev tørre, for det var jo Kalkvægge. Der var ingen saarede paa Vejen hertil, saa vi kunde roligt blive i Hulen og faa Kortene frem igen.

Om Morgenen skinnede Solen fra en skyfri Himmel. Vi var paa Vandring i Graven for at se vort Kompagniafsnit. Kampgraven var forfærdelig dyb, og den var mere medtaget end den, vi kom fra ved Reims. Her skød de med Miner; de lavede en Masse Forstyrrelser og ødelagde Skyttegravene, men saarede og døde havde vi ingen af, da der var Mineposter udstillet, som raabte, hvor de faldt ned.

I Luften brummede Flyverne stadig, Luftkampe var en dagligdags Begivenhed, som vi kunde overvære fra Skyttegravene.

Det endte altid med, at én af dem maatte gaa ned eller ogsaa begge to. De blev ogsaa beskudt med alle de „Luftabwehrkanonen“, som var opstillet bag ved Fronten. Man kunde se den lille Røgprik højt oppe i Luften foran Flyvemaskinerne. den ene ved den anden, naar de satte Spærreild for dem, hvis de vilde passere Fronten, men jeg har aldrig set en Maskine blive ramt. Derimod kunde man nok faa dem til at vende om.

Stillingen her levede vi os hurtigt ind i, og alt gik den sædvanlige Gang. Een død og to saarede en Nat paa en Patrouillegang; den endte ved Begyndelsen. Da tre Mand var kommet over Kanten og ud i Pigtraaden, skete Ulykken. Gefreiteren havde en Haandgranat hængende ved Bæltet. Medens han kryber fremad, er der noget, der har faaet fat i Snoren til Haandgranaten, og uden at han aner noget, eksploderer den og river ham i Stumper og Stykker og saarer de to andre. Det var et hændeligt Uheld, men et sørgeligt.

VII.

Der skulde dannes nye Regimenter. Der blev saa et Kompagni taget ud af hver Bataillon og en Del Mandskab af hvert Kompagni. Der kom ogsaa Bud til os, at en Sygebærer skulde bort fra hvert Kompagni til det nye Regiment. Nu kunde Max og Feldwebelen ikke forliges, og Max talte saa tit om, at han gerne vilde bort. Nu kunde han komme det, men nu vilde han ikke. Saa maatte vi trække Lod om, hvem der skulde bort, da der ingen var, som vilde melde sig frivilligt.

Jeg var saa uheldig eller heldig, hvad man nu skal kalde det, at trække den korte Tændstik. Jeg var henne ved Bataillonslægen og spurgte ham, om jeg ikke kunde blive.

„Skal du bort“, siger Lægen, „er der da ingen andre?“

„Nej“, svarer jeg. „Vi trak Lod, og jeg skal forlade Kompagniet.“

„Ja, saa er der ikke noget at gøre“, siger Lægen, „men jeg skal give Dem en Skrivelse med tilbage til Stabslæge Giese, han staar for det hele, saa kanske De kan blive ved Regimentet.“

Han takkede mig for det gode Samarbejde, vi havde haft ved Verdun. Vi hilste af med hinanden, og jeg gik tilbage til „Unterstanden“, hvor jeg pakkede mine Sager, og saa tog jeg af Sted med det Kompagni, der gik tilbage.

Det var ikke saa let at drage fra sit Kompagni, hvor vi alle sammen kendte hinanden saa godt, men det nyttede nu engang ikke at spekulere paa det, og inderst inde var der noget, der søgte at bortforklare disse Tanker: „Hvorfor skulde jeg nu bort, jeg vilde saa gerne blive“, med det modsatte: „Det er godt, du kommer væk, det er til dit bedste, vær ikke ked af det“, og med de Tanker gik jeg tilbage med min fulde Oppakning paa Ryggen langs de dybe Skyttegrave. Jo længere jeg gik, desto bedre tilpas blev jeg, og omsider var jeg helt overbevist om, at det var godt, som det gik. Ankomsten til Bataillonsstaben meldte jeg mig hos Stabslæge Giese og overrakte ham den Skrivelse, som jeg havde faaet med fra Bataillonslægen. Stabslægen læste Skrivelsen igennem, klappede mig paa Skulderen og sagde:

„Du kan blive her; du kan blive tildelt det nye 6. Kompagni, vi faar ved II. Bataillon. Se nu at finde dig et Natteherberge i ét af Blokhuse. Forplejningen kan du hente i Stabskøkkenet det første Par Dage, indtil Kompagniet kommer.“

Lægen gaar. Jeg opsøger saa et Logi i et af Blokhuse. De fleste er tomme, saa jeg pakker mig hen i det første det bedste.

Et Par Dage senere ankommer Kompagniet, lutter unge, slanke Fyre paa 19 til 20 Aar, og dem blev jeg tildelt som Sygebærer. En Sergent førte de etatsmæssige Forretninger, og vi to blev snart gode Venner, saa det lovede jo allerede godt i det nye Kompagni. Jeg var ene om Arbejdet, men det kunde jeg jo sagtens holde ud. Der var ikke noget særligt at bestille udover nogle Smaaforbindinger.

Vi kom i Stilling i det bedste Afsnit. Da de fleste var ny, kunde vi gaa tilbage efter ti Dages Forløb uden Tab. Stemningen i Kompagniet var god, nu havde de jo været derude i første Linie. De havde staaet paa Post, og de havde skudt med skarpt over Pigtraadene over til Franskmændene, og de havde set de store

Miner komme susende og set Granatnedslag i Jorden. Ja, nu har vi været med, sagde de alle, nu var de ikke bange mere.

„Ja“, siger jeg til dem, „pas kun paa Drengene, det bliver værre, men det opdager I nok.“

Synge kunde de, jeg har aldrig hørt et Kompagni synge saa kraftigt og saa rent som dette. Det var helt rørende, naar de sang de kørte Sang, medens vi marcherede, alle de klare, unge Røster med Haab i Brystet. Begejstringen lyste dem ud af Øjnene. De mente, de kunde overvinde Fjenden. De mente for Alvor at slaa et Slag for Fædrelandet og føre Sejren hjem, men der var lange Udsigter, og Sejren kom aldrig.

De, som havde været syge eller saarede og ikke var kommet tilbage til Tyskland, kom til deres Kompagni igen. Vi fik ogsaa en Del fra det gamle 6. Kompagni tildelt, naar de kom fra Lazaretterne

En Dag er der én, der siger til mig:

„I Morgen kommer din Overmand.“ Jeg gik nemlig for at være den stærkeste i Kompagniet. „Du kan tro, han er stærk, for han er Bokser.“

„Det er godt“, siger jeg, „at der kommer én og holder Styr paa jer.“

Et Par Dage senere kom han. Det var en vældig Karl, bred, stor og stærk, med vældige Muskler.

Den første Dags Morgen gik han hen til Køkkenvognen og forlangte Kaffe.

„Kaffe“, siger han.

„Ja, ja“, siger de begge to, men bliver siddende og støtter Hovedet i Hænderne, „naar Kompagniet faar, saa faar du ogsaa.“

Bokseren satte helt roligt sit Kogekar paa Jorden, tog den ene i Brystet og Benet og satte ham ned i en Balje, hvor der var Ærter sat i Blød. Han masede ham ned, saa han ikke kunde komme op. Den anden løb sin Vej. Saa gik han hen og løftede Laaget af Gryden og tog sin Kaffe. Næste Gang, han kom, fik han straks, hvad han forlangte; han kunde gøre, hvad han vilde, de var alle bange for ham.

Ved Regiment Nr. 24, som hørte til vor Division, havde de haft en Del Overløbere. Regimentet blev taget ud af Stillingen og kom til at deltage i Sommeslaget, som havde begyndt. Englændere og Franskmænd angreb der for at aflaste Verdun.

I Parolen om Aftenen blev det bekendtgjort, at hvis nogen af os løb over til Franskmændene, kom Resten ogsaa derhen. Der rasede de voldsomste Kampe for Øjeblikket. Regiment 24 hørte ikke mere til vor Division, det var Straffen, de fik.

Vi laa endnu nogen Tid her i Stillingen ved St. Soplee. De unge her i Kompagniet var ved godt Mod, men længtes efter noget andet, det blev for ensformigt for dem. For de andre, der havde været med andre Steder, var Stillingen god, de længtes ikke efter Forandring.

Men en skønne Dag blev vi afløst, kom tilbage og blev indladet i Toget, hvorpaa vi kørte nordpaa. Paa en lille Station bag Bapaume blev vi sat af igen; nu vidste vi Besked, vi skulde i Kamp med Englænderne. Vi marcherede straks videre efter Fronten til. Der var travlt alle Vegne. Armeringstropperne gravede Skyttegrave her langt bag Fronten. De skulde jo have noget at gaa tilbage til, naar de blev fortrængt. Et Stykke var de veget for Overmagten. Vi blev indkvarterede paa en fransk Bondegård, hvor vi blev nogle Dage. Om Dagen var Kompagniet paa Skansearbejde, og vi hjalp til ved Køkkenet om Formiddagen med at skrælle Kartofler. Da Forplejningsvognen kom med Brød og Fedtstoffer, var der ogsaa en stor Krukke Snaps med til Kompagniet. Vi smagte den, det var den rene Fusel, ikke til at faa ned, men noget drak vi alligevel, saa vi blev fulde og syge af det. Vi blev saa syge, at vi havde stærke Opkastninger og af Udmattelse maatte lægge os i noget Halm oppe paa et Loft. Vi var dog raske igen til Aften, da Forplejningen skulde uddeles. Mandskabet fik et Kogekar fuldt af Snaps til hver Gruppe ved Udelingen den Aften. De drak og sang og blev helt vilde. Bokseren blev helt beruset; han pralede med, at han kunde drikke saadan en Slat alene. „Men I er jo kun Drengene!“ raabte han. Jo mere han drak, desto mere fuld blev han selvfølgelig. Det endte med,

at han faldt om som et dødt Dyr. De unge bandt en Klud for Øjnene paa ham, slæbte ham ned ad Trappen og ud paa Møddingen, som laa paa Gaardspladsen. Saa raabte de: „Kæmpen er besejret“, og de dansede rundt om ham og sang, medens Kæmpen roligt laa og sov sin Rus ud.

Medens de unge morede sig over Bokseren, blev vi alarmerede og maatte træde an, vi skulde frem. Næsten hele Kompagniet var beruset, og det tog Tid at blive færdig, for ingen kunde finde sine Sager. Een faldt ud af Loftslugen og ned paa Stenbroen, hvorved han brækkede en Arm. Et Par Stykker faldt ned og forslog Hovedet; de blev forbundne, men med ud i Stillingen maatte de alligevel.

Kompagniet er opstillet, og Kompagniføreren ankommer nu med Staalhjeml paa og med lange Gamascher og Ridepisk i Haanden. Feldwebelen raabte: „Stillgestanden, Augen rechts!“ Det gav et Sæt i Kompagniet, alle strammede sig op, men det varede for længe, inden Kompagniføreren sagde: „Rør!“ De begyndte at falde om i Møddingen, fordi de ikke kunde holde sig oprejst. Feldwebelen gik langs med Rækkerne og skældte ud, men det nyttede ikke noget; de tog ham om Benene og sang: „Ach, du lieber Augustin, alles ist weg“. Kompagniføreren fik endelig Kompagniet listet op paa Benene, et kønt Kompagni for Resten. Det gik kun langsomt fremad, og vi tabte flere undervejs. Bokseren havde vi glemt paa Møddingen.

Englænderne skød som rasende med de smaa Kanoner langt bag Fronten, og Tyskerne skød lige saa forrykt. Vi fandt Bataillonsstaben, som laa i dybe „Unterstände“ i en Hulvej. Her laa vi længe og gravede os ind i Skrænten. Bapaume blev beskudt i Eftermiddags for første Gang. Civilbefolkningen flygtede ud af Byen med de faa Ejendele, de kunde bære, gamle Folk og unge Koner med deres Børn. Det saa sørgeligt ud; de saa engang imellem tilbage, naar der kom alt for store Brag derinde fra, naar Bygningerne faldt sammen. Jeg vendte Ryggen til, jeg kunde ikke taale at se derpaa. Vi snakkede med hinanden om det; havde det nu været hjemme. Krig er grusom, og lykkelig det Land og Folk, der kan holde den udenfor Landets Grænser.

Nu skulde vi videre frem for at afløse 11. Kompagni. Lyskuglerne svævede i Luften forude og belyste hele Terrænet, saa vi vidste hverken ud eller ind. Fra alle Kanter lyste de i alle Farver: hvide, gule, grønne og røde. Vi løber, kaster os ned, og op igen. Omsider stødte vi til nogle, der laa i en Slags Skyttegrav.

„Er det 64'ere?“ raaber vi.

„Nej, vi er 24'ere!“ raaber de i Larmen.

„Har I ikke set noget til 64'ere?“ spørger vi.

„Jo, i Gaar, men Forbindelsen er borte. Det 11. Kompagni laa her til venstre for os, men de er alle skudt eller begravede. De store engelske Granater gik bestemt alle ned i Graven til dem.“

„Det var dem, vi skulde afløse“, fortalte vi.

Kompagniføreren havde talt med sine Kolleger og kom nu hen til os og raabte:

„Med fem Skridts Mellemrum til venstre, sværm ud!“

I det samme kom der nogle Granater, slog ned og overdægede os med Jord. Vi havde straks et Par døde og 30 saarede; alle Officererne undtagen Kompagniføreren blev ramte. Vi krøb længere tilbage og forbandt dem. De letsaarede løb tilbage, alt hvad de kunde.

Kompagniføreren raabte: „Alle Mand til venstre!“

De løb, medens vi blev liggende dernede ved de saarede. Den ene Sygebærer løb med for at se, hvor de blev af. Han kom senere tilbage og fortalte os, at vi skulde komme, for deroppe var der en Skyttegrav og et Par „Unterstände“. Vi afsøgte de nærmeste Omgivelser, de døde lod vi ligge, de saarede støttede hinanden paa Tilbagevejen, og de to haardt saarede blev bragt hen til Regiment 24, der tog dem med tilbage.

Vi løber saa alle fem til venstre, jeg var bagerst. De skyder, vi kaster os ned, jeg glider paa Hovedet ned i en sammenskudt Skyttegrav, lige ned paa en Mand, der var halvt begravet af Jordmasserne, kun Hoved og Arme var fri. Hans Øjne lyser i Mørket, jeg blev forskrækket og arbejdede mig baglæns op igen og satte af Sted. Men de andre var borte. Jeg véd ikke, hvor jeg skal hen, og bliver derfor liggende. Hen paa Morgenstunden ser

jeg nogle Skygger; jeg dukker mig, men det er mine Kammerater. Jeg rejser mig derefter og gaar med dem hen til de andre. Der er en færdig „Unterstand“ til Kompagniføreren og flere halvfærdige, hvoraf den ene bliver tildelt os som Opholdsrum.

Det er lyst nu, og Kampen sætter ind med fornyet Kraft. Alle Granater, som kommer susende, gaar hen over Graven, men det er dog meget ubehageligt at ligge dør sammenkrøbet i et Hjørne og vente paa den næste, der vil komme, eller paa en Granatstump eller paa, at Englænderne skal vise sig og tage os til Fange. Vi vidste, at de vilde storme, men bare ikke hvornaar.

Et stort Stykke mellem os og Regiment 24 var ikke besat; Bokseren var kommen igen, han laa ved Udkanten af Graven, og ved den ene Side havde han to Kasser med Haandgranater. Han laa paa Siden med opsmøgede Skjortærmer og ventede.

Endelig om Eftermiddagen Klokkeren to hørte Artilleriet op med at beskyde os, men lagde Spærreild længere tilbage. Nu vidste vi, de kom. Det varede ikke længe, saa dukkede de op over Bjergkammen, men Maskingeværerne var parate til at tage imod dem. De blev nedmejede, som de viste sig. De raabte: „Hurra! Hurra!“, men videre kom de ikke. Kun dør, hvor Stillingen ikke var besat, kom de igennem. Jeg rev mit Røde Kors-Bind af Armen og vilde tage en Haandgranat hos Bokseren, men han raabte: „Holdt, holdt, det er mine Kasser!“ Han staar op og trækker i Snoren og kaster Granaten ned efter Englænderne. Han kunde kaste 45 til 50 m med dem.

I. Bataillon rykker frem. De ligger i Reserve i Hulvejen og kaster Englænderne tilbage med store Tab. Hvad blot saadan et lille Angreb koster af Folk og Materiel er ikke til at regne ud. Vi havde kun én saaret, og snart kom der lidt Ro igen.

Om Aftenen siger jeg til de andre tre:

„Vil I gaa med derhen, hvor jeg laa sidste Nat, for dør ligger der én dybt nede i en sammenskudt Skyttegrav. Han er næsten helt begravet; jeg tror, det er en Englænder, for jeg kunde ikke forstaa ham.“

Vi begav os paa Vej, fandt godt derhen og begyndte at grave

ham ud. Det var et besværligt Arbejde med vore korte Spader, men vi arbejder ihærdigt. Der skal en Masse Jord flyttes. Den skrider stadig ned, men omsider har vi saa meget flyttet, at vi kan faa fat i Armene paa ham, og vi trækker ham ud.

Hele Graven er fuld af Døde fra 11. Kompagni. Vi tør ikke grave mere, det er ubehageligt. Det er en Englænder, som vi har hjulpet frem. Jeg forklarer ham, at han skal lægge Armene om min Skulder. Det gjorde han saa, og jeg gik med ham paa Ryggen. Vi naar ikke langt, saa begynder de igen at skyde med de store. De andre løb; jeg fik Englænderen skubbet af, løb et Par Skridt, men faldt, og dør blev jeg liggende.

En Times Tid efter kom de igen, og saa fik vi ham hen til vor „Unterstand“. Han var saaret mange Steder og helt udmattet. Vi fik Tøjet af ham, Bukserne klippede vi af. Han havde ligget der i tre Dage, saa de var tilsølede. Vi kastede dem over Skyttegravskanten og fik ham saa forbundet. Han blev derefter lagt hen paa et Par Brædder i „Unterstanden“, og vi svøbte ham godt ind i Dækkener. Han vilde ikke have noget at spise, kun en Cigaret vilde han gerne have.

Nu kunde Englænderne godt komme, nu havde vi én, der kunde forsvare os. Vi havde gjort vor Pligt. Om Morgenen skulde vi tilbage med en haardtsaaret Underofficer. Vi vidste ingen Vej og spurgte derfor 7. Kompagni, som laa ved Siden af os. De forklarede os, at vi blot skulde følge Skyttegraven, saa vilde vi komme ud i en Hulvej; den skulde vi følge, saa fandt vi nok derop. Det vidste vi, bare vi fandt Hulvejen.

Vi fik saa Underofficeren pakket ind i Teltdugen og tilbundet, en Stang blev stukket igennem, to Mand bar ham paa Skuldrene og to var med til Afløsning. Vi gik og gik, det blev saa ensomt, syntes vi; ingen Vagtposter, intet Militær i Graven. Vi er gaaet vild, snakkede vi om. De andre tre Sygebærere var Berlinere.

„Lad os vende om“, siger den ene.

Vi satte den haardtsaarede Underofficer ned i Graven og bandt op for ham.

„Saa gaal!“ siger han, og vi gik igen.

Endelig naar vi Hulvejen. Vi ser opad, længere henne er der Pigtraad over Vejen, og der er fuldt af Englændere. Vi blev noget røde i Kammen og vilde trække os tilbage, men det var for sent. Englænderne havde allerede set os. En Officer kom krybende hen til os. Han taler Tysk og forlanger Legitimationspapirerne. Dem faar han og læser dem. Saa ser han efter, hvad der er i Teltdugen. Han kryber tilbage, siger noget paa Engelsk, og straks bliver Vejen fri, saa vi kan passere. Vi løber op ad Hulvejen med den saarede, alt hvad vi kunde; han skreg, men vi havde ikke Tid til at standse. Vi standser endelig ved en sammenskudt Kanon, fordi vi ikke kan mere; vi maa sætte ham og hvile os.

Paa Skrænterne ved Siden af Hulvejen er der indbygget „Unterstände“. Vi kan se dem derinde og vil over at fortælle dem, at Englænderne sidder dernede, og at Vejen er spærret, men Englænderne kan se os, og de affyrer en Salve hen over os. Vi tager den saarede og gaar igen. Saa skydes der ikke mere.

Vi fandt Forbindingspladsen og fortalte Lægen vor Oplevelse. „I skulde have gaaet den anden Vej“, siger Lægen, men det kunde vi jo ikke, naar de lod os gaa.

Vi spurgte Lægen, om han ikke havde noget Kaffe. Han sagde, at jeg kunde hente hans Flaske nede i Bataillonens „Unterstand“.

Jeg gaar ned ad de mange Trappetrin. Da jeg kommer derned, gaar Bataillonskommandøren frem og tilbage med Hænderne paa Ryggen. Da han ser mig, kommer han hen til mig og spørger:

„Kommer De derudefra?“

„Javel, Hr. Hauptmann!“

Det var kun en Hauptmann, der førte Bataillonens, ellers var det gerne en Major eller en Oberst.

„Hvorledes gaar det?“ spørger han.

„Stillingen bliver vanskelig at holde, Hr. Hauptmann.“

„Kan I ikke faa fat paa en Englænder?“ siger Hauptmann'en.

„Vi har en saaret liggende herude“, siger jeg.

„Kan I ikke straks bringe ham og saa sige mig Besked?“

Jo, det skulde vi nok. Jeg løb op ad Trapperne med Kaffe-flasken. Den tømte vi, og saa af Sted igen.

Nu kunde vi ikke løbe langs med Hulvejen, men maatte ud paa fri Mark. Skyttegravene var sammenskudte, og vi sprang fra det ene Granathul til det andet. Vi naaede helskindet derud, skønt de skød hele Tiden.

Om Aftenen kom der Forplejning til os, og vi gik med tilbage med den saarede Englænder. Een var nede og meddelte Kommandanten det. Han kom derop og talte med Englænderen. Englænderen rystede paa Hovedet, hos ham fik han intet at vide.

Ærgerlig gik Kommandanten ned i „Unterstanden“ igen, og vi løb tilbage til Kompagniet. Næste Nat blev vi afløst og kom tilbage i tredie Stilling i nyopkastede Skyttegrave. Vi lagde os ned, pakkede os godt ind i Dækkener og Teltduge og sov, skønt de skød som gale.

Næste Morgen, da vi havde faaet vor Kaffe, stod vi oppe paa Skyttegravskanten, og derfra kunde vi overse hele Terrænet. Det skulde blot have været Manøvre, saa havde det været et stolt Syn.

Alle de mange Tropper, der sværmede ud og gik frem i Røg og Damp, og alt det Artilleri. Kanonerne stod hist og her i Granathullerne. Fire af de 15 cm-Haubitzere blev kørt op til venstre for os bag et Dige. De havde ikke skudt tyve Skud, før de var gjort tavse, saa nøjagtigt skød Englænderne. Vi kunde ogsaa tælle op til 100 Lænkeballoner over Englænderne, og hos os var der kun otte. Overmagten blev større for hver Dag, der gik. Jeg har faaet mange Huller paa mine Ben og melder mig derfor syg, da vi kommer længere tilbage. Lægen beordrede mig paa et Lazaret; han bandt mig en Seddel ved Frakken, og saa kunde jeg gaa og se at finde et Tog, som jeg kunde komme med tilbage. I en By finder jeg et Feltlazaret, men det er overfyldt. Jeg kunde gaa videre, sagde de.

Jeg er glad og vandrer videre. Jeg havde ikke drømt om at komme bort fra Kompagniet, men Lægen havde blinket med Øjet. „Du skal i Ro“, sagde han.

Paa en Banedæmning holder et Godstog og indlader Grus.

Det Tog kommer jeg med og naar til Caudry, hvor der er store Krigslazaretter. Jeg melder mig paa Hovedkontoret og bliver ført over i en stor Fabriksbygning. Dør i de store Fabrikslokaler staar der Seng ved Seng — mange Hundrede, det er næsten alle sammen haardtsaarede. Det er Aften. Søsteren anviser mig en tom Seng midt imellem alle de andre.

Man kan næsten blive syg af den Luft og den Damp, der er herinde, og saa alle de forskellige Klagelyde. At sove er en Umulighed. Min Sidemand ligger og stønner og beder i afbrudte Sætninger. De har taget det ene Ben og den ene Arm. Gud hjælpe saadan en Stakkel. Sygeplejersken gaar og pusler hele Natten, snart ved den ene og snart ved den anden. Hun er stadig paa Vej med Bækkener og Uringlas. Det maa være svært at være Søster. Jeg kan ikke forstaa, at de kan holde det ud.

Om Morgenen beder jeg Lægen, om jeg ikke nok maa komme bort derfra, og jeg kommer saa over i Barakkerne bag Fabriksbygningen. Her staar der henved 40 Barakker i en Firkant, og der er 19 Mand i hver og en Søster, der passer dem. Paa Taget af Barakkerne er det røde Kors malet. Inde i Firkanten er det røde Kors lavet med Fliser, saa Flyverne kan se det højt oppe fra. Jeg kom i Seng. Her er Folk fra alle Egne af Tyskland. En Sanitetsofficer kom og skrev mig ind i Protokollen.

„Hvor er du fra?“ spørger han, da jeg siger mit Navn.

„Fra Nordslesvig“, svarer jeg.

„Hvorfra da?“ spørger han igen.

„Fra Ullerup“, siger jeg.

„Saa kan vi jo tale Dansk, jeg er fra Nordborg og ejer Hotel Harmonien. Saa kan du blive her hos mig foreløbig, her er du i gode Hænder.“

„Tak“, siger jeg.

„Og saa vil du da vist gerne til Tyskland?“

„Ja, det vil jeg jo nok.“

„Du skal blot være rolig, jeg skal nok faa dig af Sted, men nu skal du først have noget godt at spise; det bedste, vi har, skal jeg skrive op til dig, det andet ordner jeg senere.“

Jeg var glad. Gudskelov, at jeg kom herhen. Min Landsmand kom tit og besøgte mig, og saa talte vi Dansk, og de andre lyttede.

„Dine Ben læges hurtigt“, siger han, „men jeg kan ikke faa dig bort endnu. Vi har faaet en ny Læge, og han ser alle Papirerne efter hos dem, som skal med Lazarettogene tilbage til Tyskland. Hos den gamle Læge kunde jeg lægge dem hen til Underskrift, han kiggede dem aldrig igennem. Men det kommer ogsaa nok engang med ham her.“

Jeg laa stadig i Sengen med eddikesur Lærjord om Benene. Fordøjelsen var i Uorden, jeg havde ikke haft Afføring i otte Dage, skønt Lægen havde beordret Svedsker til mig hver Middag, og Tabletter havde jeg ogsaa faaet en god Portion af.

„Hvad skal vi gøre ved ham“, siger Lægen til Søsteren.

„Vi maa give ham en Udskylning“, siger Søsteren.

„Kan De gøre det, Søster,“ spørger han.

Jo, det kunde hun da nok. I Mørkningen skulde det foregaa. Der var Jubel i Barakken, alle stod rundt om Sengen. Søsteren ankom med en Potte med en Gummislange ved.

„Pas nu paa“, siger hun, „læg dig om paa Siden.“

Jeg var lidt betænkelig ved det hele, jeg havde ikke været med til saadan noget før. Søsteren fik Røret anbragt, jeg kan høre, det bobler i Krukken, som hun staar med i Haanden. Det bliver saa underligt i Maven paa mig. Med ét raaber jeg: „Væk, Søster!“ I en Fart ud af Sengen og borte er jeg, medens de andre klapper i Hænderne og skraaler:

„Han skal have Vand, Vand om Benene, Vand i Maven, det er kun Vand, der kan kurere den store Dansker.“

En halv Times Tid efter kommer jeg igen, jeg ryster af Kulde. Kammeraterne er alle i Seng igen, men de ligger og smaa-griner. Søsteren dækker mig godt til og siger: „Du er da til at faa Bugt med“, hvorefter hun sagde „God Nat“ og gik.

Næste Formiddag bliver jeg forflyttet og kommer hen i en anden Barakke. Jeg er nu saa vidt, at jeg kan gaa oppe, og jeg bliver Medhjælper. Jeg vasker Gulv og henter Forplejningen paa

Fabriken, hvor Køkkenet er indrettet, og fører Tilsyn med Barakken efter Klokkeren syv om Aftenen, naar Søsteren gaar. Efter at Søsteren var gaaet, blev der livligt i Barakken. Vi spillede Skat, røg Cigaretter, saa vor lille Barakke lignede en Røgeovn. Sygeplejersken var de alle bange for; det var en skrap én, og hun var værre end Lægen til at smide Folk ud. Der var ogsaa en hel Del, som ikke fejlede noget, men de forstod at forstille sig.

En Aften Klokkeren seks kommer der én brasende ind i Barakken med Staalhjelme paa. Geværet hang om Halsen paa ham, og han var helt fuld af Ler. Øjnene havde han skudt ud ligesom de sorte Snegle ved Landevejsgrøften, de kan ogsaa trække Øjnene ud og ind. Jeg gik hen til ham og sagde:

„Du, Kammerat, vil du ikke kaste din Oppakning herhen til Døren, saa skal jeg nok bringe den bort?“

„Væk med dig“, siger han og skubber til mig. „Hvor er Søsteren henne?“ Han skændte i ét Væk. „Jeg er sulten, hvor er hun henne, den Trolde?“

Søsteren havde et lille Aflukke i den ene Ende af Barakken, hvor hun havde Brød og Kage, Smør, Kopper og Tallerkener o. s. v. Der var hun. Hun raabte paa mig:

„Kom i en Fart og giv ham et Par Stykker Brød. Han maa jo være vild.“

Jeg gjorde det; ellers maatte jeg aldrig røre Madvarerne, men ham var hun bange for.

Klokkeren var syv, og Søsteren gik. Jeg fik Manden i Seng, da hun var gaaet. Han trak Øjnene ind igen og var et helt net Menneske. Vi skulde saa til at spille Skat, hvad han ogsaa kunde, saa det saa ikke ud til, at Manden fejlede noget. Næste Morgen, da Lægen kom og gik fra Seng til Seng og bøjede sig over ham, da skubbede han igen Øjnene ud, saa det gav et Sæt i Lægen, og saa talte han om Paris og Warschau. Han var helt forrykt. Da Lægen gik, sagde han til Søsteren, at hun skulde lægge kolde Omslag om Hovedet paa ham. Da Søsteren kom med Vand og Klud, stod han op i Sengen, trak Skjorten af og dansede nøgen rundt oppe i Sengen og slog ud med Arme og Ben; og saa de

Øjne, det saa forfærdeligt ud. Vi, der kendte ham, vidste jo, at han spillede Komædie. Søsteren løb med sit vaade Stykke igen og raabte til mig, at jeg skulde se at berolige ham. „Han kan ikke taale at se Kvinder“, sagde hun til mig ud fra sit Aflukke, da hun rækker mig Kluden ud af Døren. Han fik Skjorten paa og kom under Dynen igen, og da jeg lagde det vaade Stykke paa hans Hovede, smilte han til mig. Jeg vidste Besked.

Henimod Aften kommer Præsten. Han gaar rundt og spørger dem alle, hvad de fejler, og hvordan det gaar dem. Da Præsten bøjer sig ned, hvor Sneglen ligger (vi kalder ham saadan, fordi han kan lave de Øjne) og spørger ham: „Hvad fejler du, min Søn?“, da skubbede Sneglen Øjnene ud igen. Det gav et Ryk i Præsten, saa han nær var faldet over i den anden Seng. Jeg kunde ikke høre, hvad Sneglen sagde til Præsten, men denne spurgte videre:

„Hvor har du dog faaet det henne?“

„I Rusland“, siger Sneglen og trækker med Øjnene.

„Men nu er du dog i Frankrig“, siger Præsten.

Sneglen ler. „Véd du ikke engang, hvor vi er? Vi er da i Warschau.“

Præsten gaar videre. Da han er færdig med Rundgangen, holder han en lille Andagt med os alle i Barakken. Midt i Præstens Tale farer Sneglen op og raaber til mig:

„Løb i en Fart ned til Snedkeren og bestil en Propel til Flyvemaskinen, den er knækket.“

Han sidder op i Sengen og styrer med den ene Haand og kaster Haandgranater med den anden, og saa raaber han:

„Paris, London! Kom med flere Haandgranater!“

Med et Brøl kaster han sig tilbage i Sengen og snorker. Præsten gik ud og rystede paa Hovedet.

Klokkeren var seks, og jeg skulde efter Suppe, som jeg plejede at hente i en Spand, og Posten blev ogsaa uddelt ved denne Tid nede ved Fabriken. Jeg havde Navnene med paa alle dem, som laa i Barakken, og jeg maatte passe godt paa, naar Navnene raabtes op. Den næste Morgen, da Lægen kom, gik han hen til

Sneglen og skrev paa den sorte Tavle, som hang bag ved hans Seng: „L. K. Z.“ Nu var Sneglen tilfreds. Om Eftermiddagen kunde han pakke sine Sager for at tage med det næste Tog til Tyskland. Han forlod Barakken med et glad Smil og sagde: „Kom snart bagefter.“ Søsteren vendte ham Ryggen.

De fleste, der laa i Barakken, led af Nyresygdomme. De kunde ikke ligge tørt. Om Morgenen var deres Senge vaade, skønt de dog havde et Stykke vandtæt Stof under sig. Det hele var jo kun efter Beregning. Lægen vidste ganske god Besked dermed, men der var intet at stille op med dem. Ogsaa de kom til Tyskland efterhaanden.

En Aften kommer der en ung, kraftig og rødmosset Artillerist mere til Barakken. Han kommer i Seng og forlanger et Spytglas, som han ogsaa faar udleveret. Om Morgenen havde han Blod i Glasset, hvilket han viste Søsteren. Men hun var ikke godt oplagt den Morgen saavel som alle de andre Morgener og svarede rask:

„Det har De vel faaet ud ved Tænderne.“

I en Fart er Artilleristen ude af Sengen, griber Søsteren i den ene Arm, kaster hende ned paa en Seng og begynder at slaa løs paa den kødfuldeste Del af hendes Krop. Hun skriger om Hjælp, men de syge ligger under Dynen og godter sig. De tænker: Det har hun godt af. Artilleristen raaber:

„Først ligger vi ude i Skyttegraven, og naar vi saa kommer syge tilbage, skal vi lade os sige af saadan et Kvindfolk, at det Blod, har vi presset ud af Tænderne. Det er dog for meget.“

Jeg løb ud. Han smed hende hen i et Hjørne, fortalte de andre mig.

„Din Heks“, havde han raabt, „jeg skal melde dig til Lægen og spørge ham, om det er Fremgangsmaaden paa et Sygehus, at man skal lade sig chikanere af saadan en Taske.“

Søsteren kom paa Benene og løb efter Lægen. Hun havde selvfølgelig givet Lægen en helt anden Forklaring, og hun og Lægen kom heller ikke mere end lige ind i Barakken, før Artilleristen begynder at skælde ud igen. Lægen kan ikke engang faa et Ord sagt, men forsøger saa at berolige ham ved at begynde

at skrive „L. K. Z.“ paa Tavlen, hvorefter han gaar igen. Søsteren kom bort, og der kom en anden i Stedet for, en lille, venlig én. Nu var der sandelig ingen, der skulde fornærme Søsteren.

Jeg vilde gerne bort til Tyskland. Jeg talte saa tit med min Ven fra Nordborg om det. Ogsaa han havde talt med sine Kolleger, som var her ved Barakkerne, men det var ikke saa helt let, da jeg ikke var sengeliggende.

F. Dag kommer Hotelejeren fra Nordborg og meddeler mig, at han skal forflyttes til Banegaarden. Der bliver der et nyt Lazaret oprettet. Han siger til mig:

„Nu maa du se, hvordan du kan holde Stillingen her.“

„Ja“, siger jeg, „saa kommer jeg nok ikke til Tyskland denne Gang.“

„Nej, det bliver nok vanskeligt, men jeg skal nok komme hen og besøge dig“, siger han og gaar.

Da jeg har været her i fire Uger, kommer jeg bort herfra og kommer ned i den anden Ende af Byen, hvor jeg bliver tildelt en Letsygeafdeling. Der blev jeg syg og fik høj Feber, men det varede kun et Par Dage.

Jeg ligger i Sengen og læser og føler mig rigtig godt tilpas. Da gaar Døren op, ind kommer Lægen, Overlægen, Pladskommandanten og Feldwebelen fra Skrivestuen.

Overlægen kommer hen til mig og overrækker mig Jernkorset af 2. Klasse samt Attesten, underskrevet af Regimentskommandøren, von Eddelbüttel.

De ønskede mig til Lykke og gav mig en Flaske Vin.

„Jeg synes slet ikke, du ser glad ud“, siger Overlægen.

„Nej“, siger jeg, „det kommer som en Overraskelse; det har jeg nok ikke fortjent.“

„Du bliver nok fornøjet, naar vi er borte, men en Overraskelse har vi ogsaa til dig“, siger Overlægen. „I Dagens Anledning faar du fjorten Dages Orlov, hvis du synes om det.“

Nu kom Smilet frem, og glad sagde jeg Tak, og saa fjernede de sig. Men saa kom alle Kammeraterne og ønskede mig til Lykke som „Ridder af Jernkorset“.

Jeg kom paa Benene i en Fart og fik Tøjet paa. Kamme-

raterne bandt Jernkorset fast i Knaphullet paa min Trøje, og saa gik vi til Kantinen, hvor jeg gav et Glas Øl. Saa fik jeg i en Fart skrevet hjem, at de kunde vente mig om nogle Dage. Men samtidig vidste jeg ogsaa, at naar jeg kom tilbage her til Caudry, saa var Friheden forbi.

Et Par Dage senere steg jeg saa i Cambrai ind i et Orlovstog, der saa rullede af med os alle. Det var glade Mennesker, der drog mod Hjemmet.

Tankerne var langt borte, de var allerede derhjemme hos de kære. Vi sang, da vi kørte af Sted, skønt de franske Flyvere svævede over os. De kredsede stadig over Byen og kastede Bomber ned, men de havde kun lavet en Del Materialskaade. Vi var glade, fordi vi igen kunde komme hjem; hvor mange var der ikke blevet derude siden sidst, hvor mange laa ikke paa Sygehusene og svævede mellem Liv og Død, hvor mange var der ikke kommen i Fangenskab. Jo, vi kunde nok være glade, vi havde meget at takke for.

Bare Krigen dog snart fik en Ende, saa det Myrderi kunde høre op; men der var ingen Ende at se endnu.

Vi kører med god Fart, men der er ogsaa en lang Vej hjem. Jeg staar ved Vinduet og ser ud over det snedækte Landskab. Solen skinner, det er dejligt Vejr, og Stemningen er høj i Toget. Paa hver Station bliver der raabt og vinket ud af Vinduerne. Vi er som nogle kaade Dreng.

Toget kørte lige til Hamborg; der skulde vi ud og skifte Tog. Der var nogle Timers Ophold, inden Toget gik nordpaa, saa vi kunde nok gaa ud og bese Byen. Vi var en Del Stykker sammen, som vilde se Elbtunnellen; den var sandelig flot. Der var 127 Trappetrin fra oven og ned paa Kørebanen. Saa var der et Fortov paa hver Side. Vi gik igennem Tunnellen, og med Elevatoren kørte vi saa op igen. Vi saa ogsaa de store Amerikabaade, som laa for Anker der. De kunde ikke komme ud at sejle paa Grund af Krigen. Paa Havet kæmpede Magterne ogsaa mod hinanden.

Vi maa løbe det sidste Stykke tilbage til Banegaarden. Vi naar lige at komme ind i Toget, saa kører vi igen. Over Høj-

broen ved Rensborg er det det samme endnu. Gardinerne skal trækkes for, og Manden staar der igen med sin skarpladte Revolver, og ingen maa røre sig fra sin Plads. Paa Rensborgs Banegaard stiger de ud igen, og vi kan atter trække Vejret.

Vi naar Flensburg, og endelig er jeg hjemme. Vi er glade for at være sammen nogle Dage. Der er mange faldne her fra Sognet, mange er kommen hjem som uduelige, og mange er kommen i Fangenskab. De, der er kommen i Fangenskab, har da for det meste Livet i Behold, skønt inde i Sibiriens Ødemarker kunde det være trist nok.

De fjorten Dage var snart omme, de tre gik jo til Rejsen, saa den Dag kom jo alt for tidligt, da man skulde af Sted igen, men det nyttede ikke noget. Jeg vilde gerne til Danmark, men hvordan komme det? Det var ikke saa nemt, naar man ikke kendte Forholdene ved Grænsen.

Og saa Kammeraterne ved Fronten, dem skulde man ogsaa tænke paa. For Orlovsbestemmelserne blev altid skærpet, naar der var Overløbere. Nej, det kunde ikke blive til noget, jeg maatte af Sted igen.

Dybt bedrøvet, med Taarer i Øjnene, sagde jeg Farvel til Kone og Barn, og saa gik jeg igen til Banegaarden for at rejse den lange Vej tilbage til Fronten, til et fremmed Land, hvor der intet godt var at vente.

Jeg naaede tilbage til Caudry. Det var næsten alle nye, som var der, de gamle var borte. Jeg bliver ansat paa Sygestuen til at forbinde. Der er to til, den ene er en Sanitetsgefreiter, som hedder Jansen og er fra Hessen-Nassau, og den anden en Sanitetsofficer fra München. Vi enes godt om Arbejdet. Det er snart Jul, der er kun fem Dage til, og vi er ved at pynte op i Stuerne. Juleaftens Eftermiddag er vi alle i Kirke, og da vi kommer hjem, er der dækket til os. Vi faar Flæskesteg, Kartofler og Sovs; det smager dejligt. Vi gaar syngende om det store Juletræ, der er opstillet i Salen, og der bliver uddelt Pakker og Gaver, saa det var en rigtig hyggelig Aften, én af dem, man aldrig glemmer.

Da Julen er overstaet, faar jeg mine Papirer og skal af

Sted igen til Kompagniet. Jeg faar at vide, hvor jeg skal melde mig, og jeg tager med Banen til Cambrai. Jeg skulde melde mig paa Banegaarden ved Arméafdelingen. Der var ingen Vej udenom, jeg maatte af Sted. Jeg var henne ved min Landsmand fra Nordborg for at tage Afsked med ham. Han havde travlt, og han var ked af, at han ikke kunde have faaet mig til Tyskland, men det gjorde ingenting, jeg havde jo haft de fjorten Dages Orlov, og mere gav det heller ikke i Garnisonen.

Toget holder paa Stationen i Cambrai; jeg gaar ind og melder mig ved Arméafdelingen. Derfra sender de mig hen paa en fransk Kaserne, hvor jeg skal have Forplejning og Nattelogi. Saa skal jeg gaa udenfor Byen til et Vaabensamlingssted, dèr skal jeg saa tage alt det, jeg skal bruge til min Udrustning. Naar jeg saa har faaet alt, hvad jeg skal bruge, saa skal jeg melde mig igen ved Arméafdelingen.

Kasernen fandt jeg og fik Middagsmad. Sammen med flere andre gik jeg ud til Vaabensamlingsstedet, dèr laa Tornystre i Tusindvis. Der laa store Dynger af Geværer, Sidegeværer, Kogegrej og Kapper. En Del Mandskab var ved at sortere det. Store Biler holdt der, de var ved at blive aflæssede. De kom ude fra Fronten og fra Lazaretterne med alle de brugte Vaaben og Tøjet. Jeg fandt en næsten ny Frakke, den tog jeg med og gik saa tilbage til Kasernen. Jeg kunde jo gaa derud igen i Morgen, de havde jo ikke sagt noget om, hvor længe vi skulde blive der, saa der var jo Tid nok.

„Klokken ni Aften Dækkenudlevering“, stod der paa en Plakat ved Indgangen til Kasernen. Jeg fik intet Dækken, der var langt fra nok til alle de Folk, saa jeg maatte krybe i Seng uden. Vi laa oppe paa Loftet under Taget, men godt, at jeg havde min Kappe. Om Morgenen laa vi stivfrosne paa vore Sengesteder, vi kunde næsten ikke komme i Gang igen. Det var haard Frost, idet det var i Januar 1917. Nej, bare se at komme bort herfra, det var vor første Tanke om Morgenen. Kaffe fik vi da og et Stykke tørt Brød, og saa gik jeg ud til Samlingsstedet igen, tog det første det bedste og meldte mig igen ved Arméafdelingen.

Derfra skulde jeg rejse med Toget til Colmar i Elsass-Lothringen. Jeg spurgte Løjtnanten, om mit Regiment var dèr, for jeg mente, det laa i Argonnerskoven.

„Ja, det passer“, siger han, „men naar De kommer til Colmar, saa er Deres Regiment ogsaa dèr.“

Jeg gik ind i Ventesalen og blev dèr, indtil Toget kom.

„Argonnerskoven er jeg blevet forskaanet for“, tænkte jeg, mens jeg stod og varmede mig ved Kakkelovnen. „De kommer i Ro igen, det var da godt afpasset.“ Nu havde jeg ogsaa haft en god Ferie.

Et Tog holder derude, der er mange, der skal med, de skal hjem paa Orlov, og jeg rejser med. I Valaspriennes skal jeg skifte og saa med Toget til Metz, siger Konduktøren, da han ser min Billet.

Ankommen dertil stiger jeg ud og spørger efter Toget, der gaar til Metz. Paa Linie 4, svarer Banepersonalet. Jeg løber gennem Tunnellen og kommer derop. Konduktørerne gaar langs med Toget og lukker Dørene i. Jeg springer ind i en Vogn, og Toget sætter sig i Gang. En Siddeplads er ikke til at opdrive, alle Sidegangene er ogsaa fulde, saa man maa være glad, at man overhovedet er kommen med.

En Konduktør kommer. Det er ikke let for ham at komme igennem, da Gangen er fuld af Folk og deres Oppakninger. Hans Omfang er ogsaa temmelig stort, saa det ser ikke ud til, at han lever af „Dürrgemüse“ og Roemarmelade. „Gør Plads!“ raaber han, men der er ingen, der hører ham. Han naar endelig hen til mig, men saa kan han heller ikke komme videre, de maser paa fra alle Sider og fra den anden Vogn.

„Lad mig se Deres Billet“, siger han til mig, og jeg gav ham det. „De skal ud“, siger han, „De maa ikke køre med Iltoget, for det staar ikke paatrykt.“ Han sveder.

„Træk i Nødbremsen“ er der én, der siger. „Kast ham ud ad Vinduet“, er der en anden, der raaber. Toget holder ved en Station, og jeg skal ud, den tykke bagefter. Jeg løber ind paa Kontoret og beder dem om at stemple mit Kort, saa jeg kan

komme med Iltoget, men det vil de ikke. „Du har Tid nok“, siger de.

Her i Longy kom jeg paa Kasernen og fik Aftensmad, og d r blev jeg saa om Natten. Her er bedre end i Cambrai, her er der Dækkener, og her er det ogsaa varmt. Hen paa Formiddagen gaar jeg ned paa Stationen for at se, naar der gaar et Tog, som jeg kan komme med. Toget er gaaet, siger de, men der gaar et Iltoget over Middag. Ja, men det kan jeg ikke komme med, men det g r ikke noget, for jeg har det jo godt, og saa bliver jeg her til i Morgen. Men da de hørte det, vilde de nok stemple mit Kort. De vilde ikke beholde mig til i Morgen.

Om Eftermiddagen kom jeg saa med Iltoget, skiftede flere Steder, og om Aftenen kunde jeg saa stige ud paa Banegaarden i Colmar.

Jeg gik ud paa Soldaterhjemmet, der laa ved Siden af Bane-
gaarden. D r fik jeg Kakao og et Par Stykker Brød og kom saa i Seng. Der var mange Natten over paa Soldaterhjemmet.

Om Morgenen fik vi alle Kaffe, og saa tog jeg min Randsel og gik ud i Byen. Jeg skulde jo melde mig ved Arm afdeling B. Den fandt jeg ogsaa, men d r vidste de ingen Besked med I. R. 64, men jeg kunde komme igen om Eftermiddagen Klokken tre.

Jeg spadserede lidt rundt i Byen. Om Middagen var jeg igen paa Soldaterhjemmet, hvor jeg fik Kartoffelsalat og Pølser. Vi var flere, og vi fik os saa en Skat.

„Donnerwetter“, siger jeg og springer op fra Bordet, „Klok-
ken er fire, og jeg skulde m de Klokken tre.“

I en Fart er jeg ude af Døren, og ned ad Gaden gaar det i hurtigt Tempo. Da jeg kommer ind paa Arméafdelingen, har de lige faaet Besked om, at I. R. 64 kommer til Horburg her ved Colmar. Var jeg mødt Klokken tre, var jeg kommen tilbage til min Ersatzbataillon i Prenslau; mine Papirer var udskrevet. Jeg spurgte Skriveren, om jeg ikke kunde faa dem og saa rejse til Prenslau. „Det gaar ikke“, siger han. Jeg lister en fem Mark-
seddel op over Bordkanten, saa de andre ikke kan se den. men nej, han ryster paa Hovedet. Havde han blot været alene, saa var det gaaet.

Der var intet andet at gøre for mig end at tage til Horburg. „Du kan tage med Sporvognen derud“, siger Skriveren. Jeg blinkede til ham og viste ham endnu engang Femmarksedlen; han saa efter de andre, men han turde ikke.

Jeg var ærgerlig paa mig selv, fordi jeg havde forpasset Ti-
den. Jeg vilde gerne have været tilbage til Prenslau, men kanske det er bedst, som det gik.

Sporvognen holder, og jeg stiger ud.

„Er dette her Horburg?“ spørger jeg.

„Du skal blot gaa over Broen her, saa kommer Byen, du kan se Husene derh ne“, siger Konduktøren og peger med Haanden i den Retning.

Han stiger op i Sporvognen og kører videre. En Kone kom-
mer kørende med en Barnevogn. Jeg kan se, at hun skal samme Vej. Jeg hilser og spørger hende, om hun maaske er fra Hor-
burg. Jo, det er hun da. Er der Militær d r, spørger jeg. Det har hun ikke set, forklarer hun, og saa følges vi ad.

„Det er koldt“, siger jeg, „har De et Barn i Vognen?“

„Nej, det er 50 Pund Kul“, siger hun, „jeg har hentet dem i Colmar og har maattet staa og vente efter dem siden Klokken to. Der er saa mange, saa vi staa i lange Rækker derinde, naar de Herrer lukker op, og naar man saa er gammel, bliver man skubbet til Side.“

„Ja, det er en sørgelig Tilværelse baade for gamle og unge“, siger jeg.

Byen er naaet. Et Skilt hænger over et af de første Huse, og derpaa staa „Zum grossen Fass“. D r gaar jeg ind. Den gamle haster videre, skubbende sin Barnevogn hen ad den ujævne Gade. 50 Pund Kul i denne haarde Vinter, mon hun ikke har mere? Man kan ikke andet end tænke paa den gamle Kone, og dem er der saa mange af. Det er ikke godt at være Soldat og være hjemmefra altid, men det er sandelig heller ikke morsomt at være gammel og fattig.

Jeg kommer ind i Skænkestuen og forlanger et Glas  l. Værten sidder for Bordenden og læser Krigsefterretningerne. Jeg sætter mig ved Ovn n, den er gloende hed og varmer godt. V r-

ten kommer paa Benene, og jeg kigger paa ham. Der er en ordentlig Forskel paa ham og den gamle Kone, hun er mager, bleg, rynket og fattig, han derimod er lille, fed og rund, røde Kinder og tredobbelt Hage, saa den dækker Kraven, der er ingen Hals, og Øjnene er smaa og begravet i Fedt. Brillerne har han skubbet op i Panden, Haar har han intet af, han er skaldet. Han sætter sig ned og puster. Han sveder, og hun fryser.

„Er du her paa Besøg?“ spørger han.

„Nej“, siger jeg, „jeg skal blive her i Byen, til mit Kompagni kommer. Vil De kanske sige mig, hvor Borgmesteren bor?“

Jo, det vilde han da. Han forklarede mig det, og jeg betalte, sagde „God Nat“ og gik. Jeg fandt Bykontoret og afleverede min Seddel. Jeg fik saa en Indkvarterings seddel og kom i Logi hos nogle gamle Folk — rigtige Franskmænd.

Da jeg først havde fortalt dem, hvor jeg hørte hjemme, blev vi rigtig gode Venner. Det er de bedste og dejligste Dage, jeg har haft som Soldat. Jeg fik mit eget Kammer med en dejlig Seng i god Mad, venlig Omgang og god Underholdning. Om Dagen løb jeg paa Skøjter paa Floden og paa store Strækninger, som var oversvømmede og tilfrosne. Her fejrede jeg min Fødselsdag, den 10. Februar, som jo nu er Afstemningsdagen. Jeg var med mine Værtsfolk, naar de var paa Besøg, og jeg var inde hos dem, naar de havde Besøg. Kort sagt, jeg var som hjemme hos dem.

1914 havde de franske Tropper været her, men de var blevet kastet tilbage igen, fortalte de mig. Naar de var ene, talte de Fransk, saadan som vi herhjemme taler Dansk. Man kunde føle med dem. Det var nogle dejlige Folk.

Da jeg havde været der en fjorten Dages Tid, træffer jeg en Løjtnant fra mit Regiment.

„Holdt“, siger han, „hvad bestiller De her?“

„Hr. Løjtnant“, svarer jeg, „jeg søger efter mit Kompagni.“

„Det kan De da ikke finde her paa Gaden“ siger han. „Hvad er det for et Kompagni?“

„Det er 6. Kompagni, Hr. Løjtnant.“

„Kom saa med mig“, siger han, og jeg løber i Hælene paa

ham hen til Hotellet, hvor han bor, op ad en Mængde Trapper og saa ind i et lille Værelse. Løjtnanten breder et Kort ud paa Bordet foran mig.

„Her“, siger han og peger paa Kortet, „her er Deres Kompagni, i Niederkerkheim.“

„Javel, Hr. Løjtnant!“

„Der er 16 Kilometer derhen“, siger han, „se at faa pakket og saa af Sted og gaa ikke her og driv rundt.“

„Javel, Hr. Løjtnant“, siger jeg, og saa gaar jeg ned ad alle de Trapper igen og hjem til mine to kære Værtsfolk.

„Det var da skammeligt, at du rendte paa ham, du maa se at holde dig inden Døre.“

„Ja, det er kedeligt, men jeg maa se at faa pakket nu og saa se at komme af Sted til Kompagniet; det gaar ikke længere.“

Jeg skulde absolut vente til i Morgen, jeg maatte ikke rejse nu. I Morgen vilde de gaa med mig hen til Banegaarden og saa købe Billet til mig, jeg skulde da ikke gaa den lange Vej, naar der gik Tog derhen.

Om Aftenen fejrede vi saa Afskedsgilde. Næste Formiddag tog vi alle tre med Sporvognen ind til Banegaarden i Colmar. De købte Billet til mig, og jeg kørte saa med Toget. De to gamle stod og vinkede, saa længe de kunde se Toget, og jeg vinkede tilbage til dem. En Times Tid senere stod jeg paa Stationen i Niederkerkheim.

Jeg spurgte den kvindelige Stationsforstander, om der laa 64.ere her, men hun svarede, at her var der ikke Militær, men i Oberkerkheim var der fuldt af Militær. Hvor ligger den, spørger jeg. Det er den næste Station, siger hun, og væk er hun.

Det er da mærkeligt, tænker jeg, jeg maa jo have hørt forkert, men jeg maa derhen. Det maa jo være Oberkerkheim. Jeg skar mig en Stok i Hegnet og gik saa efter Oberkerkheim til. Det var ikke langt, en halv Time efter var jeg dør.

Den første, jeg møder paa Gaden, er Underofficer Fritz fra mit Kompagni. Han var bleven afkommanderet til Maskingeværkompagniet.

„God Dag“, siger jeg.

„God Dag, du gamle“, siger han, „hvor kommer du fra?“

Jeg fortæller ham hele Historien og spørger ham, hvad jeg nu skal gøre.

„Du kan jo blive hos os, indtil Bataillon kommer fra Argonnerskoven, og faa din Forplejning. Her i Oberkerkheim er 3. Bataillon og hele Maskingeværkompagniet.“

„Nej“, siger jeg, „jeg tager tilbage til Horburg og melder mig hos Løjtnanten og siger til ham, at der intet Militær er i Niederkerkheim. Jeg har kun Ordre til at gaa til Niederkerkheim, saa dette her er jo en Forbrydelse. Farvel, Fritz, og ha' det godt.“

„Farvel“, siger Fritz, „og ha' det godt. Forhaabentlig bliver vi saa længe her i Ro, at vi ikke kommer med mere.“

Et kraftigt Haandtryk, og jeg gaar tilbage til Niederkerkheim og tager med Toget tilbage til Colmar. Derfra gik jeg til Horburg og meldte mig ved Løjtnanten. Jeg forklarede ham, at jeg nu var gaaet 32 Kilometer frem og tilbage til Niederkerkheim, og saa var der intet Militær der. Undervejs havde jeg mødt en Underofficer, der havde fortalt mig, at 2. Bataillon ikke var afløst endnu, men laa i Argonnerskoven.

„Ja, saa har De jo haft en dejlig Spadseretur“, siger Løjtnanten. „Har De Logi?“

„Javel, Hr. Løjtnant!“

„Faar De noget at spise?“

„Javel, Hr. Løjtnant!“

„Saa gaa De bare derhen, nu véd De jo, hvor Kompagniet er at finde, saa kan De spadsere derhen igen engang i næste Uge.“

„Javel, Hr. Løjtnant“, svarede jeg og forsvandt hurtigt ned ad Trapperne.

Jeg gaar hen til mine Værter igen og banker paa. De sidder ved hver sin Ende af Bordet og læser, Konen i Bibelen og Manden i min Feltsalmebog. Den havde jeg foræret ham. Brillerne bliver skubbet op i Panden.

„Nej, kommer du igen?“ siger de begge to paa én Gang.

„Ja“, siger jeg, „nu kommer jeg igen og bliver en fjorten Dages Tid, hvis I da vil have mig?“

„Jo, du maa blive saa længe, du vil.“

Konen tog mig ved Haanden og førte mig hen til den tomme Stol, som de altid havde staaende ved Bordet. Den mindede dem altid om deres kære Søn, som var falden ved Verdun, og den skulde jeg altid sidde paa.

Jeg fortalte dem om min Rejse, og at jeg havde talt med Underofficer Fritz, og at mit Kompagni endnu laa i Argonnerskoven.

„Nu ikke for meget ud paa Gaden“, siger Fatter, „at du ikke render paa Løjtnanten igen.“

„Nej“, siger jeg, „nu bliver jeg herinde hos jer og Kakkellovnen, Krigen gaar jo alligevel sin Gang, og Freden maa vel ogsaa komme engang.“

Jeg fik noget at spise, og saa gik vi i Seng. De følgende Dage var jeg altid inde hos dem, og naar jeg gik ud, saa var det i Sønnens Klæder.

Et Par Dage senere ankom Regimentsstaben til Byen fra Argonnerskoven, og saa vidste jeg, at mit Kompagni ogsaa var kommet tilbage. Jeg blev mere og mere urolig, og jeg kunde ikke sove om Natten. Jeg sagde en Morgen til de gamle:

„Nu gaar det ikke længere, jeg maa hen til mit Kompagni.“

Jeg gjorde mig straks færdig og pakkede, takkede dem for deres Gæstfrihed og gik. De vilde med til Banegaarden igen, men jeg fik dem da overtalt til at blive hjemme. Det var saa koldt. Endnu et varmt Haandtryk og „Mange Tak“, og jeg var borte.

Jeg gik hele Vejen til Banegaarden, tog Billet til Niederkerkheim og kørte saa for anden Gang derhen. Da jeg steg ud, kunde jeg nok se, at der var Militær i Byen. Jeg gaar hen ad Gaden. Paa det første Hus staar der: „Skrivestue 6/64“. Jeg gaar ind og melder mig. Sergenten er blevet forfremmet til Feldwebel, han kender mig ikke mere. Han bander og tordner, hvor jeg dog blot har været saa længe. Jeg forklarede ham, at jeg havde faaet Ordre i Cambrai til at melde mig i Colmar. Der fik jeg Besked om,

at jeg skulde vente i Horburg. Og nu, da Regimentsstaben var kommen dertil, havde jeg faaet Ordre til at gaa herhen.

„De kan træde ind i 1. Gruppe i Kompagniet, Sygebærere har vi ingen Brug for.“

„Javel, Hr. Feldwebell“

Derefter gaar jeg ned ad Gaden. Dèr møder jeg et Par Kammerater og taler med dem om, hvor jeg skal finde 1. Gruppe. Da kommer Stabslæge Giese.

„God Dag“, siger han og rækker mig Haanden. „Hvordan gaar det, er du nu rask og er kommet tilbage til os, det er da godt.“

„Ja, nu gaar det igen, Hr. Stabslæge, men jeg skal træde ind i Kompagniet, det bestemte Feldwebelen.“

„Nej, nej, jeg vil have mine gamle Sygebærere igen. Gaa du nu hen til Bageren i den anden Gade, dèr er de gamle indkvarterede, og dèr kan du blive, Resten skal jeg nok ordne.“

Bageren fandt jeg, og mine Kammerater ogsaa. De havde det allesammen godt, og der var meget at fortælle, saa Dagen gik rask til Ende. Jeg sov godt ind oppe paa Loftet ved Siden af Bagerovnen, det var en god, varm Plads. Næste Morgen var jeg rundt for at hilse paa Kammeraterne. Feldwebelen traf jeg ogsaa, men han sagde ikke ét Ord til mig, hvorimod alle de andre Foresatte var venlige og flinke.

Næste Dag begyndte Tjenesten igen, men den var ikke saa streng for os. Kun Tjeneste en Times Tid om Morgenen paa Sygestuen for at ledsage de syge til Lazarettet, hvis der var nogen. Vi spillede ellers Mausel eller ogsaa 17 og 4. Om Aftenen var vi mest paa Kroen. Dèr kunde vi da sidde og varme os.

Vi var henne med vort Tøj hos en Kone dèr i Nabolaget og spurgte, om hun vilde vaske for os. Jo, det vilde hun da nok. Dagen efter, da vi kommer forbi, kalder hun paa os. Vi gaar alle fire derind, men hun vil kun tale med mig. Jeg gaar med ind i Vaskehuset.

„Se dèr“, siger hun, „det ene Sæt Tøj kan jeg ikke have med at gøre, for det er fuldt af Feltgraa, og dem er jeg bange for.“

„Nej, det skal De sandelig heller ikke“, siger jeg. „Kom med en Spade, saa graver jeg det hele ned.“

„Det bliver en Massengrab“, siger hun og smiler.

De andre tre kom derhen, da jeg begyndte at grave.

„Hvem skal begravnes dèr?“ spørger Fritz.

„Det er din Yngel, Fritz“, siger jeg. „Konen kan da ikke have med saadan noget Tøj at gøre. Dèr kan du se, Fritz, du siger altid, at du ingen Lus har, og saa er der snart intet Blod i dig“.

Fritz gik. Vi stampede Jorden godt til, saa vidste vi da, at de aldrig kom op mere. Vi besluttede, at i Nat vilde vi trække Undertøjet af Fritz, for han vilde ikke holde sig ren. Da vi kommer hjem, sidder Fritz nøgen med Ryggen mod Ovnens og er ved at fange og slaa ihjel. Neglene er helt blodige paa ham. Vi forstyrrer ham ikke, og han maser videre. Saa tænder han et Lys og fastgør det paa Bordet. Sømmen af Skjorten holder han ned mod Lyset. Æggene knaser, saa nu faar han nok Bugt med dem.

Om Natten faar jeg Feber. Sanitetsunderofficeren stikker Termometret ind under Armen paa mig, og det viser 40 Grader. Om Morgenen havde jeg 39,8. De vilde hente Lægen, men det vilde jeg ikke høre noget om. Nu var jeg lige kommen, og saa skulde jeg melde mig syg igen; nej, det vilde jeg ikke. Jeg blev liggende hele Dagen, godt indpakket i Dækkenerne. Det gjorde ondt i hele Kroppen, men mest i Benene. Jeg kunde ikke spise noget, kun tørstig var jeg, thi Feberen vilde ikke fortage sig.

Næste Dag skulde vi pakke og saa af Sted, hvorhen var der ingen, der vidste. Jeg kunde ikke gaa. Saniteteren maalte mig igen, og Termometret viste 40,4.

„Nej, det gaar ikke mere“, siger han og henter Lægen.

Lægen kom. „Det er da kedeligt, men du maa paa et Lazaret“, siger han. „Nej, nej“, siger jeg. „Kan jeg ikke komme med en Vogn, det er da forbi om et Par Dage?“

Lægen ryster paa Hovedet. „Det gaar ikke, min Ven.“ Men saa sagde han til de andre, at de skulde pakke mine Sager og hjælpe mig ned til en Sanitetsvogn og pakke mig godt ind, saa skulde han nok se efter mig.

De fik mig paa Benene, og nu kunde jeg nok mærke, at det gik ikke, men med vilde jeg, jeg vilde ikke blive alene tilbage her. Jeg kom ind i Vognen, blev godt tilpakket, og endelig kørte vi af Sted. Jeg kunde næsten ikke holde mig oprejst. Lægen var ofte henne hos mig og følte mig paa Pulsens, men han sagde ingenting. Vi kørte ind i en By, og dør skulde vi overnatte. Jeg kunde ikke selv komme ned ad Vognen. De bar mig ind i et Hus. Saniteteren maalte igen, hvor meget Feber jeg havde, og det var igen 40,8 Grader.

„Nu gaar det ikke længere“, sagde Lægen, „der er da Grænser for alting.“

Mig var det altsammen ligegyldigt; jeg kunde have skreget højt af Smerter i mine Ben. Et Øjeblik efter kom mine fire Kammerater og bar mig ind i et Feltlazaret, som var dør i Byen. Nu var jeg borte fra mit Kompagni igen.

Jeg kom i Seng. De maatte bære mig, da jeg ikke kunde støtte paa Benene. Jeg jamrede mig i mine Ben. Lægen gav mig en Indsprøjtning, og saa faldt jeg til Ro.

Her var jeg i 29 Dage, inden Feberen fortog sig. Jeg fik den ene Indsprøjtning efter den anden, og af Aspirintabletter fik jeg en tyve Stykker om Dagen. Spise kunde jeg ikke; jeg maatte endda faa, hvad jeg kunde ønske mig. Da Feberen havde holdt sig paa 37 i nogle Dage, maatte jeg sendes bort. Jeg havde tabt 63 Pund i denne Maaned.

Jeg blev indladet i Rakkervognen sammen med tre andre, og de magre, hvide Heste travede saa af Sted med os, og vi blev saa sat af paa Banegaarden i Mühlhausen og indsat i Ventesalen. Den var fuldt besat. Vi skulde videre med et Lazarettog. En Læge havde her Opsyn med alle de syge og saarede. Han kom hen til mig og læste Sedlen, som jeg havde hængende paa mig.

„Hvor er du fra?“ spørger han.

„Fra Nordslesvig“, siger jeg.

„Fra hvilken By?“

„Fra Ullerup“, svarer jeg.

„Jeg er fra Broager“, siger han paa Dansk.

Jeg vilde gerne have talt med ham, men væk var han, og jeg saa ham ikke mere. Der var jo saa mange, han skulde se til. Et Tog holdt paa Stationen, og vi blev baaret ind i det; vore Baarer blev ophængt i Stropper, saa her laa vi godt. De var alle saa gode mod os. Sygeplejersker gik rundt og saa til os og spurgte, om vi manglede noget.

En af dem satte sig ned ved mig, tog min Haand og klappede den og spurgte mig, hvordan det gik, og om hun skulde skrive en Hilsen hjem for mig. Lægen kom ogsaa hen og talte med os alle.

I Nattens Mulm og Mørke holdt vi paa en Station, hvor vi blev losset ud og skubbet ind i Sygebiler med Sejl til alle Sider, saa vi ingenting kunde se. De susede saa af med os gennem Byens Gader. Endelig holdt de, saa blev vore Baarer taget ud igen, og vi blev baaret op ad mange Trapper og lagt i Seng i et stort Værelse. En Natlampe skinner fra Loftet. Jeg sætter mig op i Sengen for at se Omgivelserne efter. Der er mange Senge i den Stue. Det ser ud til, at alle de syge sover. Men nej, derhenne sidder der da én op i Sengen. Jeg spørger:

„Du, Kammerat, hvor er vi henne?“

„Det véd jeg ikke“, svarer han, „for jeg er først kommen herhen fem Minutter før dig.“

Om Morgenen fik vi saa at vide, at vi laa i et Lazaret Waldsee i Freiburg i Breisgau.

Paa Stuen laa der femten Mand fra alle mulige Egne af Tyskland. Det er mærkeligt, synes jeg, at der altid kommer saa mange sammen fra alle Provinser. Søsteren er en Kölnerinde og forfærdelig flink.

Lægen kommer paa sit Formiddagsbesøg. Da Sygepapirerne ikke er kommet endnu, siger han blot: „I Morgen“, og gaar videre til den næste Seng. Søsteren følger i Hælene paa ham for at skrive alt det op, som de forskellige Patienter skal have at spise, og hvilken Forbinding de skal have. Der stiftedes nye Bekendtskaber, først med begge Sidemænd og senere med alle de andre. Da Lægen er gaaet, staar de fleste op til Middag. Jeg fik min Mad paa Sengen. De andre spiste ved et langt Bord, der stod midt

i Stuen. Efter Middagen blev der Liv i Stuen. Der blev mere varmt derinde, Solen skinnede ind ad Vinduerne, det er Tøvejr nu, men det er ogsaa godt, for det har været Frostvejr længe nok.

Min ene Sidemand har Hageskud og noget med Skulderen, kan jeg se. Jeg synes, jeg kender ham, mon det ikke skulde være ham, jeg slæbte hen i et Hul ved Doaumont? Jo længere jeg stirrer paa ham, jo mere Vished faar jeg. Jo, det maa være ham.

Jeg fortalte ham det, og det passede altsammen. Der var én, der havde slæbt ham i Dækning og saa forbundet ham. Han havde ligget der hele Dagen, og om Aftenen var han saa kommen bort. Han rakte mig sin Haand til Tak. Et mærkeligt Træf. Nu var han lappet sammen igen. De havde sat et Stykke paa Hagen og ligeledes ved Skulderen, men han vilde aldrig blive Soldat mere.

Næste Formiddag kommer Lægen igen. Han læser Sygepapirerne, som Underlægen har med. Han ser mig ind i Øjnene, føler min Puls og tager saa Dynen til Side. Begge Ben er indpakket i Vat, for de skulde være varme hele Tiden paa Rejsen.

„Det er strengt forbudt at give Manden Aspirin og Morfinindsprøjtninger“, siger Lægen til Søsteren, og han beordrer Lysbadebehandling og Massage.

Appetitten vender tilbage og med den baade Kræfterne og Humøret. Det er jo dejligt at være her i Stedet for i Skyttegravene. Eller i Barakkerne i Caudry. Bare ikke tænke tilbage. Denne fordømte Krig. Naar mon Enden kommer?

„Den faar ingen Ende“, siger Bayreren, som sidder ved min ene Side, medens han melder Skak med Dronningen. „Den er mat“, siger han. „Du tabte.“

Vi spillede Skak, skønt jeg ikke forstod det, men der var jo Tilskuere, som nok vilde hjælpe at forklare Spillereglerne. Jeg lærte det, og nogle Dage senere kunde ogsaa jeg vinde et Parti.

Den ene Dag gaar som den anden. En Maanedes Tid efter bliver min Ven med Hagen forflyttet til sin Ersatzbataillon. Han blev helt kasseret og sendt hjem med Pension. Han var selvfølgelig glad ved nu at blive fri for Skyttegravene, men jeg tror, at naar først det hele er forbi, og de kommer til deres daglige

Dont, saa vil de arme, lemlæstede Mennesker først rigtig faa Øjnene op for, hvad de har mistet. De har kun Minderne tilbage og saa Jernkorset eller hvilke andre Medailler, de har faaet, samt den beskedne Pension, der selvfølgelig bliver mindre, eftersom Aarene gaar.

De bliver mismodige og indesluttede, eftersom Tiden gaar. De bliver kede af Tilværelsen. Ja, lad os være gode mod de Mennesker, som har ofret Sundhed og Førlighed for Fædrelandet. Lad os haabe, at Staten maa forstaa at glæde dem og sørge for dem, saa de kan mærke, at de ikke bliver tilsidesat i Samfundet, og at det, de har gjort, bliver paaskønnet.

Bayreren og jeg spillede stadig Skak. Dagligt faar jeg Lysbade og Massage; jeg kan ikke komme op endnu, men det haster jo heller ikke. Føden er lidt knap. Nu kunde jeg nok spise noget mere end det, jeg faar. Saa maatte jeg have Bud hjem efter en Pakke. Efter to Maanedes Forløb kommer jeg op en Time. Søsteren støtter mig rundt. Dagen efter fik jeg to Krykker udleveret, og med dem kunde jeg saa gaa rundt i Stuen. Omsider kunde jeg gaa ved en Stok, og saa maatte jeg ogsaa gaa ud i Byen.

Der er varmt hernede i Freiburg. Solen skinner. Freiburg er en køn By, omgivet af høje Bjerge og store Skove. En dejlig Omegn at spadser i. De franske Flyvere kom engang imellem og besøgte Byen og lod nogle Bomber falde ned, men de anrettede ikke stor Skade.

En Middag Klokken 12 kom der 56 fjendtlige Flyvere over Byen. Der blev travlt i alle Sygehusene, alle de saarede og syge skulde bæres ned i Kælderne. Alle Folk i Byen var i de dybeste Rum, de kunde finde. Alle „Fliegerabwehrkanonen“ er i Virksomhed. De knalder alt, hvad de kan. Sirenen tuder, og ind imellem al denne Spektakel de dumpe Drøn, naar der eksploderer en Bombe nede ved Jernbanen eller paa Kasernen. Vi vover os ud for at se, da vi ligger i Udkanten af Byen. 56 Flyvere paa én Gang. De flyver over hele Byen, de tager intet Hensyn til, hvor de kaster Bomberne ned. Vi løber ind igen, for de nærmer sig.

De er borte, ingen blev nedskudt. Jeg gaar ud i Byen for at

se Ødelæggelserne. En Bygning havde faaet en Fuldræffer; den var gaaet igennem fire Etager og ned i et Kontor og havde saaret fjorten unge Piger, saa de blev lemlæstede for Livstid. Et sørgeligt Syn. Nede i Villakvarteret havde de ogsaa faaet det at mærke. De kønne Jerngitre ved Fortovene var sammenkrøllede. Vinduerne var ogsaa i Stykker.

Et Sted gaar jeg ind og kigger. Der er gaaet et Sprængstykke ind gennem Vinduet. Det er saa gaaet ud igen gennem den modsatte Væg, lige igennem et Billede af Kejser Wilhelm. Stenbrokkerne og Sprængstykket laa i Sengen, som stod bag Muren. Af Billedet er kun Rammen tilbage. Det var det største Luftangreb, som Freiburg havde været udsat for. De tyske Flyvere havde været over Paris, og dette her var nu Hævnen.

Der kom saa 500 franske og engelske Officerer til Byen. De blev indkvarterede oppe paa Loftet paa alle de offentlige Bygninger. Jeg tror ikke, de franske Flyvere tiere kom til Byen.

Om Søndagen gik vi udenfor Byen til Skoven, hvor der var et stort Hotel og en Skovsø. Her kunde man leje en Baad for 40 Pfennig i Timen og saa sejle en lille Tur, eller vi kunde ligge og dase i Græsset og nyde Udsigten, mens Musiken spillede.

Pigerne her gik i deres Nationaldragter, det klædte dem godt. Mine Ben blev bedre for hver Dag, der gik. Jeg skulde ogsaa indlægges paa en Halsklinik for at faa Mandlerne taget ud. Det var Giftfeber, jeg havde haft, og det havde sat sig i Leddene i Benene. Det stod i Forbindelse med Mandlerne, forklarede de mig, og derfor skulde de ud.

Da jeg kommer ned paa Skrivestuen for at melde mig af, er der kommet en Ansøgning hjemmefra om Orlov. Jeg løb ned til Lægen paa Kliniken og spurgte ham, om jeg maatte vente med at faa Mandlerne ud, til jeg kom tilbage, i Fald jeg da fik Orlov. Det maatte jeg gerne. Saa gaar jeg ned til Overstabslægen, der er en lang Række Folk dør. Her venter jeg. Jeg stiller mig bag i Rækken og følger med, naar de rykker fremad. Lægen sidder ude i Haven, det er en gammel Mand med hvidt Haar og Skæg. Jeg er den sidste, der kommer for i Dag. Freiburg hører med til Etappen, saa alle de syge og saarede, som er her og bliver ud-

skrevet fra Lazarettet, kommer lige til deres Kompagni igen, naar de bliver udskrevet som „K. v.“. Det betyder krigsduelig. Saa faar de alle fjorten Dages Orlov, inden de kommer af Sted. Derfor er der saa mange, der venter her ved Stabslægen.

Endelig naar jeg derhen og rækker ham Akterne. Han læser i dem, og jeg staar i Spænding og venter paa Svaret, der vil komme. Ansøgningen lyder paa seks Ugers Orlov. Han ser op paa mig.

„De kan faa fjorten Dage“, siger han.

„Hr. Generalstabslæge, med fjorten Dages Orlov drager jeg ikke hjem paa Arbejdsorlov. Var det paa en Rekreationsorlov, Hr. Stabslæge, saa var jeg Dem meget taknemmelig, men til en Arbejdsorlov er det ikke nok.“ Jeg forklarede ham Grunden.

„Jeg kan ikke give Dem mere, men De kan jo søge om Efterorlov.“

Jeg blev glad og gik med den Besked tilbage til Sygehuset, fik pakket og tog Afsked med Kammeraterne og Søsteren. Hun var glad paa mine Vegne. Hun var altid glad, naar det gik os godt.

Min Orlovsseddel fik jeg paa Skrivestuen, og jeg var klar til at rejse hjem. Jeg vinkede til dem deroppe, og i hurtigt Tempo gik det til Banegaarden. Toget gaar, der er ikke mange Folk med endnu, men det skal nok blive fuldt.

I Frankfurt am Main skiftes der Tog til Berlin. Ankommen dertil gaar jeg til Lehrter Banegaard. Derfra kommer jeg med Toget til Hamborg, og saa videre nordpaa og hjem. Jeg kom hjem og i Arbejde, de fjorten Dage var hurtigt omme. Jeg skrev derop, om jeg kunde faa fjorten Dage til paa den Ansøgning, der var dør. Det fik jeg, og saa gik jeg til Kommuneforstanderen og bad ham, om han vilde søge for mig, saa jeg kunde faa fjorten Dage til. Det vilde han gerne gøre.

Jeg skulde saa gaa ud til Amtsforstanderen i Sønderborg med Ansøgningen, saa skulde han skrive sit til, og saa skulde den til Landraaden. De fortalte mig paa Vejen til Sønderborg, at Amtsforstanderen ikke var saa god at komme til, naar man var dansksindet. Jeg kendte ham ikke, havde ikke engang set ham.

Jeg stod ret foran Skrivebordet og rakte ham min Ansøg-

ning. Han saa just ikke tiltalende ud. Samtidig forklarede jeg ham, at jeg laa paa Lazarettet i Freiburg og havde været hjemme i fire Uger, men jeg vilde gerne have fire Uger til, og nu bad jeg ham om at anbefale det. Han saa op paa mig og sagde:

„De ser mig temmelig rask ud, og nu har De været hjemme i fire Uger, saa nu maa De hellere først komme ud i Skyttegravene igen, saa kan vi altid se en anden Gang.“

„Nej, Hr. Amtsforsander, De skal ikke være urolig, jeg kommer ikke ud i Skyttegravene endnu.“

Saa tog jeg mine Papirer og ud i en Fart, og saa løb jeg ud i Byen og gemte mig dér en halv Times Tid. Saa gik jeg ind i en Boghandel og købte en stor, gul Konvolut og skrev med store Bogstaver Adressen: Til Landraaden, Sønderborg. Jeg puttede Ansøgningen deri og gik saa hen til Landraaden med den.

Det tog Tid, inden jeg fik Foretræde, men ind kom jeg da omsider. Landraaden læste Ansøgningen og sagde:

„Egentlig skulde De først have været henne hos Amtsforsanderen.“

„Da det hastede, sagde Kommuneforsanderen, at jeg kunde gaa herhen med det samme“, svarede jeg.

Landraaden viste mig ind i Venteværelset, og dér kunde jeg saa vente. En Times Tid efter havde jeg et Telegram i Haanden, hvorpaa der stod: „Fjorten Dages Efterorlov“.

Der blev ikke Fred endnu i de fjorten Dage, saa jeg maatte af Sted igen. Men seks Uger var der da gaaet i Fred og Ro. Jeg meldte mig igen i Freiburg og kom saa ned paa Halsklinikken. Der blev jeg opereret af en Frøken Doktor nede fra Schweiz.

De støttede mig saa ned i en Stue, hvor jeg kom i Seng. Der var en Seng til i dette Værelse, som ogsaa var besat. Jeg fik ikke meget at spise de første otte Dage. Tale kunde jeg heller ikke. Naar jeg vilde spørge om noget, maatte jeg skrive det op. Min Stuekammerat havde gaaet en svær Tur igennem. Ved Sommeslaget havde han faaet et Sprængstykke igennem begge Kinder, og det havde revet det øverste Gebis med. Professoren her ved Klinikken havde lavet et fint Stykke Arbejde. Et Gebis var lavet

og sat i. Forpartiet af Hovedet var blevet afstøttet med Knogler, som de havde taget ud af Skinnebenet. Han havde den ene Arm fastbundet til Kindbenet, og saa skar de Huden af Armen, naar den var fastgroet.

Det var mest Folk med afskudt Næse, der var her paa Klinikken. Ti Dage senere kommer jeg tilbage til Lazarettet. Der var kommet et Par nye paa Stuen, ellers var alt ved det gamle. Forplejningen var knap, men Arbejdet var jo heller ikke saa strengt. Jeg har endnu Stokken med, naar jeg gaar ud, og jeg maa gaa lige saa tit, jeg vil.

Paa Gangen er der store Plakater ophængt, hvorpaa der staar: „Hvem der kan og vil arbejde, tjener Fædrelandet, da der mangler Arbejdskraft.“ Jeg melder mig paa Soldater-Arbejdsanvisningskontoret. Derfra kom jeg ned paa en Vognfabrik og fik en god Bestilling. Jeg skulde holde syv Boremaskiner i Gang, som betjentes af fire russiske Krigsfanger og tre Kvinder. Jeg skulde kun mærke Huller af og saa se efter, om Arbejderne var beskæftigede. Jeg fik en Mark i Timen og Kosten paa Sygehuset, saa den var fin.

En fjorten Dages Tid er gaaet, og saa rejser Lægen og Sygeplejersken paa Ferie. Der kommer en ny Søster og en ny Læge. Da Vikaren gaar forbi min Seng om Morgen, og der ingen staar ved den og ingen ligger i den, spørger han naturligvis, hvor den Mand er henne. De andre Kammerater var dér jo straks med deres Oplysninger om, at jeg arbejdede paa en Vognfabrik nede i Byen. Paa Tavlen bag Sengen stod Sygdommen. Der stod: Mandler udtaget, og hvilken Dato.

„Sig til ham“, sagde Lægen til Sygeplejersken, at i Morgen vil jeg se ham, han maa ikke gaa paa Arbejde.“

Jo, det skulde de nok sige allesammen.

Da jeg kommer hjem den Aften, stormer de allesammen ind paa mig og fortæller i Munden paa hinanden: I Morgen maa du ikke gaa paa Arbejde. Du bliver hældt ud, Lægen havde skældt ud; naar jeg kunde gaa paa Arbejde, hørte jeg ikke hjemme paa et Sygehus. Dette og meget mere kunde de fortælle.

„Ja, Kammerater“, siger jeg, „lad os bare sove roligt paa det i Nat. Mig kan han ikke kaste ud, og gør han det, saa er det ogsaa lige meget. Med i Krigen kommer jeg ikke mere, og saa lad dem bare sende mig hjem.“

Bayreren og jeg fik et Parti Skak. Det blev Sengetid, og vi skulde i Køjen. Jeg kunde ikke falde i Søvn; jeg laa og spekulerede paa, hvad Lægen vel vilde gøre med mig i Morgen.

Næste Morgen Klokken ni kommer Lægen og gaar Stuen rundt. Han standser ved min høje Skikkelse og siger:

„Naa, hvordan gaar det?“

„Tak, det gaar bedre, Hr. Professor“, siger jeg.

Han gaar videre, men saa fortæller Søsteren ham, at det var mig, han vilde tale med. Det havde han sagt i Gaar.

„Kom med ind paa Operationsstuen“, siger han. „Luk Munden op og sig: Ah.“ Han trykker mig paa Tungen og ser mig ind i Halsen. „Det er da godt i Orden. Hvad vil De saa mere?“

„Hr. Professor“, svarer jeg, „det er ikke for Mandelbetændelse, jeg er kommen her, men for Gigtfeber.“

„Kom med Sygepapirerne“, raaber han til Assistenten, der var med. Han bladede rundt i dem og klappede mig paa Kinden.

„Gaa De nu roligt paa Arbejde igen, hvis De kan, og fortæl mig, hvad det er, De laver.“

Om Eftermiddagen gik jeg igen ned paa Fabriken og arbejdede videre.

En Dag henter de mig nede paa Fabriken, jeg skal hjem og undersøges. Der er flere højtstaaende Læger, som hører og banker paa mig en hel Time, og saa skriver de flere Ark fulde.

To Dage senere bliver jeg udskrevet sammen med flere, og vi skal saa gaa ned til Overstabslægen. Han skal afgøre, hvor vi skal hen.

Han ser i mine Akter: „Letsygeafdelingen III“, siger han.

Det var som Pokker. Jeg havde haabet at komme til Prens-lau, for jeg vidste, at jeg var uduelig til Krigstjeneste. Men der var intet at gøre. Dér kommer vi allesammen hen, der er flere Tusinder dér, og alle var de paa Arbejde. Næste Morgen skal jeg

og tyve andre samt en Sergent til Hinterzarten og slaa Græs i ti Dage. Vi skulde med Jernbanen op i Bjergene; det morede os. Paa en Station, der hed Himmerige, kom et andet Lokomotiv for Toget. Det havde store Kamhjul, nu skulde det til at gaa opad. En bred Tandrække var fastgjort paa Svellerne mellem Skinnerne, dér skulde Lokomotivet gribe fat og saa paa den Maade arbejde sig op ad Bjerget. Vi kørte videre mellem høje, stejle Klipper. Saa holder Toget ved en Station, som hedder Höllental, og endelig kom Hinterzarten, og vi steg ud. Et nyt Bane-gaardshotel laa ved Siden af Stationen. Byen laa samlet med et Raadhus i Midten; vi kunde se smaa Landejendomme ligge spredt paa Bjergenes Skrænter. Vi staar stille og betragter det hele, vi er betagne af Naturens Skønhed.

Vi blev samlet, gik saa ned til Raadhuset og meldte os ved Borgmesteren, en lille, tyk Mand med et godmodigt Ansigt. Sergenten siger til mig:

„Kan du slaa Græs?“

„Ja, det kan jeg nok“, siger jeg.

„Godt, saa kan du blive hos Borgmesteren.“

De andre bliver saa fordelt i Omegnen. Borgmesteren henter en Flaske Øl til mig, og saa peger han op mod en Ejendom oppe i Bjergene:

„Dér kan du gaa hen“, siger han, „og i Morgen skal vi saa ud at slaa Græs.“

Jeg gaar saa gennem Byen. Der er mange Pensionater og smaa Villaer. Udenfor Byen følger jeg saa den smalle, bugtede Vej og naar Ejendommen. Hunden gøer, alt hvad den kan, jeg kalder paa den, og den kommer krybende hen til mig og logrer med Halen. Vi følges ad hen til Indgangen, hvor to unge Piger er kommet til Syne for at se, hvem den fremmede var. Vi hilste paa hinanden, og saa blev jeg budt ind i Storstuen. Husholdersken kom og bød mig velkommen og førte mig saa op i mit Kammer, hvor jeg skulde være om Natten. Huset er indbygget i Bjerget og er paa to Etager. Vi kører lige ind paa Loftet med Vognen, saa det er praktisk indrettet. Taget gaar langt ud over Gaards-

pladsen. Under Taget er der en Balkon, og der bliver jeg ført op. Langs med Balkonens Sider er alle Dørene, som gaar ind i Huset, og deroppe er alle Soveværelserne. Husholdersken gaar med mig hen til den sidste Dør og ind i et mørkt Rum. Hun tænder Lygten.

„Her er din Seng“, siger hun, „i den anden sover Karlen og Drengen.“

Jeg lagde min lille Pakke paa en Stol og gaar med hende ned igen. Pigerne havde imedens serveret Kaffe med et Stykke Kage til. Da jeg havde spist og drukket, gik jeg ud igen for at se mig om. Paa Gaardspladsen stod der et Trug, hvor det fineste Vand løb ned i fra et Jernrør. Der var et bøjet Jernrør, som førte ned i Jorden, og der løb alt det overflødige Vand ned i. Man kunde staa her paa Gaardspladsen og høre, hvorledes de strøg Leerne rundt omkring. Langs med Skovkanten var der fuldt af Pensionærer, der var her nogle Sommermaaneder for at hvile og styrke sig. Nogle Rigmænd fra Freiburg havde her deres Sommervillaer, som de beboede hele Sommeren. Jeg gik ned for Enden af Gaardspladsen, og der kunde jeg se ned over hele Byen. Solen skinnede i Vest. En Vandmølle laa nede ved Aaen. Jernbanedæmningen laa længere nede; et Tog kommer pustende op ad Bjergskraaningene, alle Vinduerne er aabne og besatte med Folk. Alle vil de nyde Udsigten og indaande den rene, friske Luft. Jo, her er, som den ene Station hed, „et Himmerige“. Der blev kaldt paa mig, Drømmen var forbi, men jeg havde dog glemt Krigen og alt det skrækelige for en lille Stund. Den ene af Pigerne raabte paa mig, om jeg vilde komme og hjælpe ved et Læs Hø. Jeg havde ikke hørt, at de var kommen med det. Jeg kom derop og tog fat med at hjælpe til. Da der var aflæsset, og Studene var sat i Stald, skulde Karlene og jeg have Leerne gjort i Stand til den næste Morgen. Jeg fik udleveret en Le og et Skaft med nogle mærkelige Knager paa, og saa satte vi os alle tre ned og skærpede Leerne med Hammeren. Midt under Arbejdet kom Borgmesteren hjem, saa var det Fyraften, og vi skulde have Aftensmad: Et Stykke Brød, et Stykke røget Flæsk og Kaffe. Jeg var fri og tog mig en Spadseretur i Byen. Jeg var henne ved Post-

huset med en Hilsen hjem, som jeg havde skrevet i Toget. Pigerne gaar ogsaa her i deres Nationaldragter og ser kønne og solide ud, ikke som dem i Byerne, dette lette og afblegede.

Her er sandelig en Verden for sig selv, uberørt af alt undtagen Krigen. Den havde her, som alle andre Steder, sat sit dybe Spor. Sønnen er falden, og Manden er borte fra Kone og Barn, nej, de var sandelig heller ikke blevet forskaanet heroppe. Medens jeg staaer her ved Posthuset i mine egne Tanker og betragter dem, som gaar forbi, kommer der én paa to Krykker. Det ene Bukseben er tomt og ombøjet, det nederste af det er fæstnet til højere oppe med en Sikkerhedsnaal.

„God Dag, Kammerat! Er du paa Arbejdskommando heroppe?“

„Ja, det er jeg. I Morgen skal jeg begynde at slaa Græs oppe hos Borgmesteren.“

„Gudskelov, at jeg er færdig med den Krig“, siger han.

„Det er ellers en haard Omgang, du har været ude for, Kammerat; saadan et Skud kunde jeg nu aldrig ønske mig, selv om jeg tit har misundt de andre, som har faaet Heimatschuss.“

„Der er mange, der er haardere ramt end jeg“, siger han, „jeg kan da høre, se og tale, og med Tiden faar jeg nok et Gummiben, naar de først faar nogle lavet til os. Men for Øjeblikket maa vi tage til Takke med Krykkerne.“

Vi følges ad hen til Banegaardshotellet og faar os et Glas Øl, og Samtalen gaar videre. Han fortæller mig, hvordan en Granatsplint har slaaet Benet af ham ved Verdun, da han løb tilbage med en Melding, fordi Telefonen var i Uorden. Hvorledes han laa paa Højde 304 i en hel Time, inden han fik Hjælp, og hvorledes han selv havde snøret sit Brødposebaand om Benet for at standse Blodet. Han kunde sidde og se sit afslaaede Ben, der laa et Stykke fra ham.

„Det er den sværeste Time jeg har haft i mit Liv“, fortsætter han, „indtil der kom Hjælp. Først raabte jeg, men det var vanvittigt at raabe, for de skød som forrykte. En Telefonist, som søgte efter den ituskudte Ledning, fandt mig, og jeg besvime-

Næste Morgen laa jeg i en Seng i et Feltlazaret, var opereret, og alt var gaaet godt. Jeg havde jo en Del Feber, men da den fortog sig, blev jeg forflyttet til Frankfurt a. M. og senere hjemsendt.“

Øllet staar endnu urørt, og vi sidder og ser paa hinanden. Jeg trykker ham i Haanden og staar op. Øllet smager ikke.

„Ja, Kammerat“, siger jeg, mens vi endnu holder hinanden i Haanden, „lad os haabe paa og bede om, at denne Krig snart maa faa Ende, saa alle de Millioner af Kammerater, som ligger i Skyttegravene, maa komme hjem. Lad os haabe, at alle de Millioner af Bønner, som bliver bedt hjemme og ude, maa blive hørt. Og for dig, Kammerat, vil jeg ønske, at du maa bære dit Tab med løftet Pande. Saa længe Krigen varer, er du jo godt tilfreds med din Lod, men naar Krigen først er til Ende, vil du mærke Smerthen og Savnet. Husk da at være tilfreds.“ Med disse Ord gaar jeg.

Hans Ord kommer igen i mine Tanker, mens jeg gaar gennem Byen. Solen er gaaet ned, Stjernerne myldrer paa Himlen, og Maanen kigger frem mellem Skyerne over Skovkanten. Der er saa stille, og dog er Tankerne urolige. Jeg kommer op til Gaardspladsen, og idet jeg vil gaa ind, staar Borgmesteren i Døren og ryger paa sin Pibe.

„Naa, du fandt da herop igen“, siger han, „det bliver nok varmt i Morgen.“

„Det gør det nok“, svarer jeg og siger God Nat.

„God Nat, og sov vel“, svarer han.

Jeg gaar ind, op ad Trapperne og ud paa Balkonen og finder Døren til Sovegemakket. Det er mørkt.

„Du maa hellere tænde Lygten“, siger Karlen, som allerede ligger i Sengen.

Jeg faar Tøjet af og smider mig træet ned i Sengen, hvor jeg dumper dybt ned i den bløde Halm, som er lagt i den. Saa trækker jeg i den tunge Dyne og er godt tildækket. — Jeg maa længere op, jeg kan næsten ikke faa Luft. Dynen er for tung, jeg véd ikke, hvad den er stoppet med.

Om Natten bliver jeg vaagen, jeg drømmer vist; — — jeg véd ikke rigtigt, hvor jeg er, jeg hører en Klokke. — — „Gas-

alarm!“ raaber jeg flere Gange og springer ud. — — — De andre vaagner og faar Lygten tændt. Saa véd jeg igen, hvor jeg er henne, og fortæller dem, at jeg har drømt, at de slog paa en Klokke. Men de forklarede mig saa, at Køerne stod lige under os, og at de hver havde en Klokke om Halsen. Saa det var jo nok det, jeg havde hørt. Jeg sveder over hele Kroppen, men gaar i Seng igen og sover, indtil de vækker mig om Morgenen. Jeg kommer ned, Pigerne er allerede færdige med Malkningen og driver Køerne op i Skoven, dér kan de saa klare sig selv. Davren bliver indtaget, et stort Fad med Vand kommer paa Bordet, en Del Grøntsager flyder ovenpaa. Borgmesteren for Enden af Bordet beder Morgenbønnen, saa tager han den store Opfyldeske og rører rundt i Fadet, saa alt, hvad det indeholder, kommer i Beværelse. Det er Brødkorper og smaa Stykker Kartoffler. Saa giver han Skeen til Karlen, og Suppen faar samme Medfart hos ham, og saa napper Drengen Skeen, giver Suppen den samme Omgang, inden han øser op. Jeg kan se, at han har god Øvelse. Endelig er det min Tur. Jeg fører Skeen i modsat Retning og gør en god Fangst.

Saa gik vi med Leen over Skulderen til Arbejdet paa Skraaning. I Førstningen gaar det ikke saa godt, men ved Frokosttid har jeg Øvelsen. Pigerne kom med Brød, Flæsk og Øl, det smagte storartet. Saa hængte vi i igen til Middag. Vi var hjemme at spise til Middag; den bestod af kogte Makaroni og stegte Kartoffler iblandt. Da der kun er to Tallerkener paa Bordet, og jeg havde langt til dem, saa jeg med Bekymring paa det hele. Appetitten var jo glimrende, men det saa ikke saa morsomt ud. Den Gaffel, som laa foran mig, havde af de fire Tænder, den engang havde haft, kun én tilbage. Bordbønnen er til Ende, Borgmesteren sætter sig, og Kappelstriden begynder. Efter Middagen skulde Lærerne skærpes, og det samme begyndte forfra igen. Saadan gik Dagene.

Da Græshøsten hos Borgmesteren er til Ende, skal jeg hen til Naboen; det er en Krigsenke. Her skal jeg ogsaa slaa Græs. Kosten er god og rigelig, men det varer desværre kun to Dage, saa blev jeg forflyttet ned i et Pensionat. Dér er der to Kamme-

rater i Forvejen. „Gaa blot igen“, siger de, „her faar vi ikke engang Hungerføden.“ Jeg blev der den Nat, men næste Dag meldte jeg mig ved Borgmesteren, jeg vilde tilbage til Freiburg.

„Nej, nu kan du blive hos mig Resten af de Dage og hjælpe til med at fælde Træer i Skoven.“

Orloven var blevet forlænget med ti Dage, saa der var god Tid endnu.

En Søndag Eftermiddag sidder jeg nede paa Banegaardshotellet, drikker en Øl og læser i Avisen. Ved et andet Bord sidder der to Civile i en højrosted Samtale, og den drejede sig om os Soldater, som var her paa Arbejde.

„De vil ikke arbejde“, siger den ene, „det er altid de for-dømte Prøjsere, de sender os.“

„Ja, vore egne Folk faar vi ikke hjem“, siger den anden. „Nej, spise og spise, det er kun det, de er her for, og saa sove.“

„Ja, de vil kun spise sig tykke her hos os og saa ligge i Høstakkene og sove, jo, det er nogle kønne Fyre, de Prøjsere.“

Jeg kunde ikke dy mig længere. Jeg gik hen til Bordet til dem og sagde:

„Hør, hvad er det, I sidder og taler om her i et offentligt Lokale. I maa skamme jer. I sidder her og bagvasker de arme Soldater. Hvad forlanger I egentlig af dem? Det er jo syge og saarede Soldater, der er blevet tvunget til at gaa herop og arbejde paa jeres Græsmarker. Saa megen Forstand skulde I to Herrer da gerne have. Og saa den Behandling, vi faar her, fordi vi er Prøjsere. Det er lumpent af jer. Og I mener, vi vil spise os tykke her. Da kan jeg berolige jer med, at den Kost, vi faar her, er ringere end den, Svinene faar hjemme hos os.“

De to højrostedede Herrer er blevet til to sammenkrøbne Skikkelser. De maser hinanden ind i Hjørnet bag Bordet og siger ingenting. Jeg vender dem Ryggen og gaar.

Folk kommer fra Kirke, og jeg følges med Pigerne og Karlen hjem. Jeg fortæller Borgmesteren min Søndagsoplevelse.

„Det kan jeg ikke forstaa“, siger han, „for vi er da alle glade for jer.“

Arbejdsorloven er forbi, og vi er igen alle samlede paa Bane-gaarden. Der er én, der mangler, men han er kommet paa Sygehuset, fordi han har hugget sig i Benet med Leen. Det har alligevel været nogle dejlige Dage. Toget holder, og vi stiger ind for at drage tilbage til Freiburg igen. Sergenten melder vor Ankomst paa Skrivestuen i Letsygeafdelingen, og vi kunde gaa.

Om Morgenen skulde vi igen træde til venstre, da vi intet Arbejde havde. Jeg blev udtaget til at følge med en Ammunitions-transport til Flandern. Jeg protesterede, jeg vidste bestemt, at der var Orlov til mig. Saa kom der en anden med i Stedet for.

Om Eftermiddagen var jeg oppe paa Skrivestuen og forhørte mig hos de Herrer Skrivere angaaende Orloven. Men det var de værste Herrer i hele den tyske Armé. Jeg rykker én af dem i Ærmet og giver ham to Mark:

„Du. Kammerat, kan du ikke se efter i Protokollen?“

„21 Dage“, siger han. „Du kan komme i Eftermiddag Klokken 5 og hente din Orlovsseddel og dine Forplejningspenge.“

Jeg var glad og gik hjem for at faa pakket. Om Aftenen rejste jeg igen hjem til mine kære. Hjemme var alt ved det gamle. Alt, hvad de skulde købe, skulde de have paa Kort. Nu og da en Efterretning, at nu var den eller den falden, eller han var kommen i Fangenskab, eller en anden var bleven saaret. Jo, det gav sløje Folk. Krigen faar ingen Ende; hvad skal det dog blive til. Saadan spørges der alle Vegne. Nu skal de nittenaarige ogsaa ind som Soldater. Det er forfærdeligt.

Orloven er igen forbi, og jeg sidder atter i Toget. Hvad nu? Hvad mon de nu vil stille op med mig, naar jeg kommer tilbage? Tankerne fo'r frem og tilbage. Ind imellem disse Tanker kom det stadig op i mig: Snig dig over Grænsen. Lad de andre i Stikken og se at frelse dig selv.

Jeg stod paa Banegaarden i Flensborg, jeg vidste endnu ikke, hvad jeg vilde. Jeg lod Toget køre, som jeg skulde have været med til Hamborg. Det er ligesom i Holbergs Komædie med Jeppe paa Bjerget, hvor han kæmpede med Kroppen. Benene vilde til Kroen igen, men Ryggen vilde til Byen.

Jeg gik ind i Ventesalen og satte mig i et Hjørne for at komme til en endelig Afgørelse. Jeg var angst for at rejse tilbage til Freiburg, og jeg vidste ikke, om jeg kom godt over Grænsen. Jeg vidste jo heller ikke, hvad Følgerne kunde blive. Naar Ty-skerne nu sejrede, saa kunde jeg aldrig mere komme tilbage, og hvad mon de vilde gøre ved Familien? Og hvad med Hus og Hjem? Du maa af Sted, komme, hvad der komme vil. Et Tog holder igen udenfor, og jeg gaar ud og stiger ind. Jeg er paa Vej igen, og nu er det forbi med at vende om.

VIII.

Om Morgenen meldte jeg mig paa Skrivestuen: Fra Orlov tilbage. Jeg var ankommet til Freiburg om Natten og var gaaet ind paa et Hotel; jeg vilde ikke have mit Undertøj fyldt med Utøj den første Nat, da jeg regnede med, at de vilde sende mig til Ersatzbataillon i Prenslau. Da jeg havde meldt mig paa Skrivestuen om Morgenen, siger Feldwebelen til mig: „De kan træde an nede paa Gaardspladsen.“ Jeg blev indklædt til Fronten sammen med to andre fra mit Regiment, én fra 3. og én fra 9. Kompagni. Klokken ét var vi rejseklar. Saa gik vi til Bancgaarden alle tre. Vi skulde til Rusland, for vi skulde melde os ved K. v. K., Arméafdeling II.

Den ene af os er Østprøjer, en Mand i 40 Aars-Alderen, og den anden er Badenser; han er Gefreiter og har Billetten. Vi rejser alle tre paa én, da vi skal melde os samme Sted.

Vi stiger ind og faar Tornystret anbragt i Nettet og Geværet og Staalhelmen ophængt paa en Plads et Sted i Kupeen. Jeg rejser nu for tredie Gang til Krigsskuepladsen.

Samtalen er allerede i fuld Gang. Gefreiterens Navn er Haase.

„Hør“, siger Haase, „jeg vilde gerne hjem, inden vi naar Frankfurt. Min Kone er meget syg, jeg faar hende nok aldrig at se mere; men I bliver nødt til at rejse med hjem, da vi alle er paa et Kort. Det var vi ogsaa villige til. I Hildesheim steg vi ud paa Perronen og ventede, til Toget var gaaet, inden vi gik hen til Afspærringen, hvor der stod Militær og kontrollerede.

Da vi kommer derhen, og Vagtmanden ser Billetten, siger han: „I skulde jo ikke stige ud her, I skulde have fortsat.“

Det vidste vi ikke. Vi mente bestemt, at her skulde vi stige om.

„Saa kan I gaa over i Soldaterhjemmet“, siger Vagtmanden, „der gaar intet Tog før Klokken 12 i Nat.“

Haase vidste god Besked her. Han var henne at se paa Togplanen og noterede sig Klokkeslettet.

„Kom saa“, siger Haase. „I Morgen tidlig Klokken 4½ gaar der et Arbejdertog, det skal vi se at komme med. 12-Toget lader vi køre denne Gang.“

Vi gaar saa over Gaden til Soldaterhjemmet, hvor vi tager os en Kop Kaffe, og saa lægger vi os hen at sove. „Klokken tre skal jeg nok vække jer“, siger Haase, „og saa lister vi hen paa Stationen igen.“

Vi kom ind og blev venligt modtaget. Vi fik Kaffe og Brød med Marmelade paa. En Dame viste os ind i et Værelse, hvor Tangmadrasserne laa i lange Rækker med et hvidt Lagen paa hver samt to Dækkener.

„Dér kan I sove“, sagde hun, idet hun spurgte, om vi vilde vækkes.

„Nej Tak“, sagde vi, „vi kan nok vaagne selv.“

Mange af Madrasserne var optaget, men vi fandt da tre ved Siden af hinanden, og Haase forklarede os saa Planen, han havde udtænkt.

Klokken er ni. En svag Pære lyser fra Loftet, saa vi kan kun lige se hverandre. Vi skal nu skiftes til at vaage en Time ad Gangen. Klokken tre smed vi Tæpperne af os og fik fat i vore Sager, som vi havde parat. Vi listede af Sted og kom godt ned paa Gaden, uden at nogen havde mærket os. Vi gik saa ind paa Stationen. Ovre paa et Sidespor staar der en Vognrække. „Dér maa vi ind“, siger Haase. Vogndørene er ikke aflåsedede, saa vi gaar alle tre ind paa „W. C.et“, faar alle vore Sager indpakket og laaser Døren. Det var en lang Ventetid for os. Endelig giver det et Stød i Togstammen, Lokomotivet er kommet for. Vi kan høre Dampen

hvæse ud af Ventilene. Der kommer Folk ind; vi hører, hvor de gaar. Nu fløjter det, og Toget sætter sig i Bevægelse. Det varer ikke længe, førend der kommer én og rykker i Døren ind til os. Han mumler noget, men gaar igen. Der er mange, der rykker i Døren, men de troede alle, der var optaget, og det var der jo ogsaa. Vi stod i Spænding hele Tiden og tænkte paa, om vi skulde blive opdagede. „Een Station til“, siger Haase, „og vi skal ud.“

Vi steg ud ved den modsatte Side og ventede dør, til Toget var ude af Syne. Saa klatrede vi over Stakittet, og nu var vi ude i det frie igen. Det var helt mørkt, Klokken var ikke seks. Da vi først var kommen ud paa Vejen, havde vi Tid nok. Vi fik vore Sager ordnede, før vi gik videre. Haase fortalte os, at der var en Times Gang til den By, hvor han havde hjemme. Vi var alle glade over, at Rejsen var lykkedes saa glat.

Endelig naar vi Byen. Beboerne er ved at begynde at vaagne op, og vi gaar lige hen til Haases Forældre. De er ved Morgenmaden, Boghvedegrød, og blev helt forskrækket, da de fik Øje paa os. Haase maatte forklare dem det hele. Vi blev bændede om Bordet og fik Grød, Brød og Rugkaffe. En Søster til Haase boede ogsaa hjemme, hendes Mand laa ved Trænkompagniet i Rusland. Der kom en livlig Samtale i Gang, medens vi nød den dejlige Morgenmad i hyggelige Omgivelser. Haase gik ned til Byen til sin Kone, der boede hos sine Forældre. Haases Far og Mor havde et lille Landsted til tre Køer, men ved Siden af drev de lidt Tobaksavl; den var de ved at høste for Tiden. Vi kom i Arbejde med at skære Tobaksblade, køre dem hjem paa Trillebøren, hvorefter de saa blev heftet paa en Snor og hængt op i Laden.

Om Aftenen siger Haases Søster saa til os, at vi skulde sove i hendes Senge, men det protesterede vi imod. Blot vi havde noget Halm, saa var vi tilfredse, men det nyttede ikke noget, vi maatte føje os.

„I kan tidligt nok komme til at sove i Halm og ligge ude, jeg har Plads nok inde hos Far og Mor“, siger hun. „Min Broder kommer for Resten ogsaa hjem, saa I bliver tre Mand i to Senge.“

Østprøjseren vilde nok i Seng, og hun gik saa med ham hen

i Lejligheden og viste ham til Rette. Vi snakker endnu et Stykke Tid om Begivenhederne, indtil jeg ogsaa nok vilde hen at sove. Haase er ikke kommen endnu, og hun gaar derfor med mig hen og tænder Lys. Døren foran Indgangen var gammel, den bestod af to halve Døre, man ser dem enkelte Steder endnu. Vi stod og talte sammen i Døraabningen. Det var sort Nat udenfor, men det elektriske Lys skinnede ud paa Gaardspladsen. Med ét er der nogen, der klapper i Hænderne. Haases Søster bliver angst og løber, alt hvad hun kan, hen til Indgangen til de gamle.

Jeg staar endnu lidt og betænker mig, idet jeg ser ud i Mørket. Jeg kan dog ikke opdage noget mistænkeligt. Saa lukker jeg Døren, slukker Lyset og gaar ind i Stuen, hvor Lyset ogsaa er tændt. Jeg gaar derfra op i Soveværelset, der ligger et Par Trappetrin højere end de andre Stuer, og tænder Lyset. To Senge staar sammen ind mod Væggen. Østprøjseren breder sig i den ene og snorker; han drømmer nok, at han ligger hjemme ved Konen. Jeg klæder mig af og gaar ned i Stuen i mine Underbenklæder, og idet jeg slukker Lyset, synes jeg, at der er et eller andet mystisk, ligesom der var nogen, der lurede. Jeg blev lidt urolig, jeg var ikke helt klar over, hvad det kunde være. Jeg slukkede Lyset i Soveværelset, og i Stedet for at gaa i Seng gaar jeg ned i Stuen og ud i Entreen. Jeg faar den øverste Dør paa Klem og lytter. Det blæser stærkt og er saa mørkt, at man ikke kan se en Haand for Øjnene. Men der er ingenting at høre, og da jeg fryser, beslutter jeg mig til at gaa tilbage og ind i Seng. Men hvad var det? Jeg kan høre, at nogen hvisker; jeg er angst. Nu kommer de nærmere. De maa være ved Døren; jeg har den lige paa Klem, parat til at slaa den i. Nu kan jeg se en mørk Skygge for Døren, og jeg slaar den i. Stærke Spark kommer igen udefra. Jeg raaber, alt hvad jeg kan. Men inden jeg ser mig om, slaar de den nederste Dør ind paa mig, saa mine Tæer kommer i Klemme mellem Gulvet og Døren, og jeg raaber endnu højere. Jeg fik nu Tæerne fri og kaster mig ned paa Knæene, langer nogle drabelige Stød ud i Mørket, rammer ogsaa, men jeg kan ingenting se. Jeg faar ogsaa et Par Slag, men jeg støder fra mig, saa godt jeg kan.

Nu løber de, og jeg faar Lyset tændt. Det ser ikke godt ud paa Valpladsen. Døren er sprængt, et Slips ligger paa Trappen, mine Underbenklæder har jeg tabt i Kampen, og det ene Ærme er revet af min Skjorte. Jeg kunde snart være blevet nøgen, havde Kampen staaet lidt længere paa. Jeg tænder Lyset i Stuen og i Soveværelset. Her ligger Østprøjseren og snorker; jeg rusker i ham, han vender sig om paa den anden Side og sover videre, han har intet hørt. Saa tager jeg mine Klæder paa og gaar ned i Forstuen og rydder til Side. Nu opdager jeg, hvorfor de har villet herind. Hele vor Oppakning laa her, saa det havde været et godt Kup for dem og et kedeligt Tab for os. De havde ikke regnet med, at jeg stod i Døren, da de udefra havde set, at jeg klædte mig af.

Klokken 12 kom Haase hjem. Jeg gik Vagt ved Døren.

„Hvad er dette her“, siger han, da han er kommen ind. „Er vi i Rusland? Her har været Kamp, kan jeg se.“

Jeg maatte saa fortælle ham det hele.

„Det er de Bæster, jeg har truffet paa Gaden“, siger Haase, og væk er han igen. En Times Tid senere kom han, men havde ikke fundet dem. Vi transporterede saa hele vor Oppakning ind i Soveværelset, og saa kom jeg endelig i Seng.

Næste Morgen, da vi sad ved Kaffen, skulde jeg fortælle det hele igen.

„Jeg blev saa angst“, fortæller Haases Søster, „at jeg ikke kunde sige ét Ord. Det er ofte sket, at der er blevet banket paa Ruderne om Natten, og jeg tør ikke sove alene dør mere.“

Østprøjseren kunde ikke forstaa, at han intet havde hørt.

Vi blev her i otte Dage; den sidste Dag kærnede vi Smør, og Haases Søster bagte Kager til os, som vi skulde have med paa Rejsen. Jeg havde endnu en halv Skinke i Behold, saa blot vi havde Brød og Kage, kunde vi holde ud et Stykke Tid endnu.

Om Morgenen Klokken 5 startede vi. Den gamle kørte os til Stationen, og vi var nu paa Rejse igen.

Vi naar Frankfurt a. M. og kører saa videre til Leipzig, hvor vi gjorde Ophold et Par Dage. Vi fik i denne Tid meget at se, blandt andet det store Völkerschlacht-Mindesmærke. Det kan man

se paa lang Afstand, og det er et storslaaet Værk. Derfra kører vi saa til Breslau, hvor vi overnatter. Næste Dag er vi saa ved den østrigske Grænse, det samme Sted, jeg var første Gang. Alt er uforandret. De maa her have lavet mange Kilometer Pølse, for vi fik Pølser igen her. Vi rejser saa videre til Krakau. Her er et lille Ophold, og vi gaar os en Tur i Byen, men passer paa, at vi ikke kommer bort fra hverandre, for saa har vi intet at rejse tilbage paa. Vi standser alle tre ved et Hotel, hvor det myldrer af Militær. Vi gaar ind, op ad Trappen, det er næsten umuligt at komme igennem for Trængsel. Østprøjseren er saa uheldig at komme til at trampe en Feldwebel paa Tærne. Hvor han kan skælde ud, den Karl. Vi smiler efter ham, medens vi vinder Terræn opad. Langs ad Korridoren staar nøgne Damer, et Figenblad er det eneste Klædningsstykke, og de har Prisskilte paa Brystet. Der er alle mulige Faconer og Størrelser af forskellige Aargange. Fristelsen er for stor for mange.

Nu vilde vi gerne til Wien, dør havde vi aldrig været. Det lykkes os ogsaa at komme med Toget, men vi blev sat af ved næste Station. Vi tog nu Ophold i en Pakvogn for at gemme os, og vi bestak en Pakmester med Cigaretter. Vi naaede saa paa den Maade Wien, men det, der kneb mest for os, var at komme ud af Banegaarden, da der var spærret til alle Sider. Vi maatte hen til Pakmesteren igen, og ved hans Hjælp og en Femmark lykkedes det os at komme ud i Byen, hvor vi tog Ophold paa et lille Hotel.

Vore Penge var ved at svinde ind, og Dagen efter solgte vi saa hele vor Udrustning til en Marskandiser og fik 480 Kroner for den. Vi beholdt kun Koblet og Sidegeværet. Nu kunde vi leve flot igen. Efter fire Dages Forløb besluttede vi at rejse igen, for vi blev dog urolige. Krigen vilde jo ikke faa Ende. Fra Wien rejste vi saa med Toget til Lemberg. Her meldte vi os ved Bykommandanten, der saa sendte os videre til Bestemmelsesstedet. Fra dette Sted blev vi saa videresendt til de forskellige Kompagnier, forklarede de os.

Vi finder Samlingsstedet og melder os paa Skrivestuen. Feldwebelen siger saa til mig:

„Du er jo fra 6. Division, følg med mig ned paa Banegaarden. Her er en Vogn, vi skal have videresendt til 6. Division, og den kan du rejse med som Ledsager og passe paa, at der ikke plyndres fra den.“

„Javel, Hr. Feldwebel. Véd Hr. Feldwebelen maaske, naar Toget gaar?“

„Nej“, svarer han, „det véd jeg ikke. Det kan gaa om en Time, og det kan ogsaa vare Dage, men spørg hellere paa Stationen.“

Jeg noterede Nummeret paa Vognen og gik saa hen og spurgte paa Stationen, men der var ingen, der vidste Besked. De vidste hverken ud eller ind. Saa gik jeg ned i Byen for at se lidt paa den. Man fortalte, at der uden for Byen laa tyrkiske Regimenter i Bivouak. Dem var jeg saa ude ved. Det var kønne, kraftige Karle, alle i tysk Uniform undtagen Huen. Da jeg kom tilbage til Byen, gik jeg først ned paa Banegaarden for at se efter min Vogn. Men den var borte. Hvad nu? Jeg løb rundt paa Banegaarden, langs alle Rækker af Vogne, men jeg fandt den ikke. En Togstamme sætter sig i Bevægelse, jeg springer op paa én af Vognene og kører med, da den Vej, Toget kørte, var i den rigtige Retning. Paa næste Station gaar jeg hen til Vognen bag Lokomotivet, hvor de andre Kammerater, der var med som Ledsagere, opholdt sig. „Hvor kommer du fra? spørger de alle. „Jeg er Ledsager med en Vogn“, siger jeg. — Naa, ja, det var de jo ogsaa.

Om Natten, da vi holdt ved en Station, gaar jeg langs Vognrækken og lyser med min Lygte for at se, om min Vogn skulde være med, og tænk, det var den. — Altid heldig! — Jeg gaar tilbage til mine Kammerater igen. En Mængde Tog kører forbi os med alt muligt. Linien er fri, og vi kører igen. Om Morgenens, mens vi holder paa en Station, er jeg henne at se til Vognen igen. Plomben er brudt, Døren har været aabnet. De stjæler som Ravne hernede i Ungarn. Jeg faar Døren op; der er ikke andet end store Trækasser, som er fyldt med Feltflasker. Der har altsaa ikke været noget i dem, Tyvene har kunnet bruge. Jeg faar Kasserne lidt sammenrykket, saa der bliver saa megen Plads, at jeg kan

opholde mig i Vognen. Da jeg nu havde fundet Vognen, vilde jeg ikke, at den for anden Gang skulde komme fra mig igen. Næste Nat, da vi holder igen, gaar jeg hen til de andre Ledsagere for at snakke lidt, og gaar saa tilbage til Vognen. Straks efter løber jeg tilbage igen og fortæller dem, at hele min Udrustning er stjålet. De var med henne at se, men der var intet at finde.

„Det er noget kedeligt noget“, siger jeg, „hvad skal jeg nu stille op?“

„Gaa blot over til Banegaardskommandanten og forlang en stempet Attest, hvorpaa han meddeler: „Alt stjålet“, men tag et Par Vidner med“, er der én, der siger. Kommandanten var meget flink. Jeg fik en Attest, og glad var jeg; nu kunde jeg da ikke faa Klammeri med Kompagniet, jeg kunde med rolig Samvittighed køre videre. Et Par Dage senere er vi i Tarnopol. Paa Gaden træffer jeg Køkkenbrønnen fra mit Kompagni.

„Naa, hvor kommer du fra? spørger han.

„Er I her? spørger jeg.

„Ja, det er vi. Jeg har nok hørt, du skulde komme, men det er længe siden. Det var én af Ordonnanserne, der fortalte, at de havde faaet Meddelelse fra Lazarettet, at du kom.“

Vi gik sammen hen i Kantinen for at snakke videre ved et Glas Øl. Han fortalte mig, hvor Kompagniet laa i Stilling, og at der var seks Kilometer at gaa, saa jeg maatte hellere se at komme af Sted. Jeg gik saa videre hen ad Tarnopols Gader. De var snavsede og ødelagte. Brostenene var oprevne, dybe Huller hist og her, men Byen var ogsaa kun lige blevet frataget Russerne. Broer var sprængte, Husene saa forfærdelige ud, nogle stod faldefærdige, Fuldræffere havde ramt hist og her i Byen. Den Krig er ikke til at faa Ende paa. Jeg stod stille foran et Hus. Paa et Brædt, der var opslaaet over Døren, var der malet „Tehalle“. Dør gik jeg ind og bestilte en Kandefuld Kaffe til mit Brød og min Skinke. Et Par unge Piger serverede. de var glade ved Tilværelsen og fløjtede og sang. Jeg sad med andre Tanker: Nu skal du ud igen. Hvorledes ser det mon ud derude hos dem? Er Stillingen færdig?

Jeg er hurtigt færdig med Maden, for jeg har ingen Appetit. Jeg betaler og gaar.

Udenfor Byen er der en stor Kirkegaard. Jeg kaster et Blik ind ad Porten. Der ligger nogle paa Knæ og beder ved en nylig tilkastet Grav.

Døden er alle Vegne; man gaar i Fare, hvor man gaar.

Vejen er i en meget daarlig Forfatning; det er af den megen Færdsel, der har været der i den sidste Tid, Russernes Tilbagetog og Tyskernes Fremtrængen. Jeg kan høre en Vogn og spørger Kusken, om jeg maa køre med. Han nikker, og jeg springer op bagpaa.

IX.

Ved en Korsvej viser Kusken mig Stillingen. Jeg kan se Skyttegravene, som er nyopkastede. Jeg siger saa Farvel og Tak og gaar, og naar derefter den tomme, halvfærdige Skyttegrav. Foran mig ligger en By, hvorigennem der gaar en bred Flod, Husene er byggede paa begge Sider af den. Landskabet skraaner paa begge Sider stærkt ned mod Floden. En Kirke er der ogsaa; den staar tilsyneladende ubeskadiget, skønt flere Huse er brændte og sammenskudte.

Jeg gaar ned mod Byen. Jeg kaster mig ned i en Fart, for en Granat kommer susende og lander i Hegnet om Kirkegaarden. Den vælter et Træ midt ude paa Vejen. Jeg kommer op og løber ind i et Hus. Det er tomt. Der kommer flere Granater susende, og jeg løber videre ned ad Gaden, men ser stadig ingen Mennesker. Jeg sveder af Angst og ryster over hele Kroppen. Jeg véd ikke, hvor jeg skal løbe hen.

„Hallo, Kammerat“, er der nogle, der raaber, „hvad løber du for? Kom herhen, det er kun oppe ved Kirken, de skyder.“

Jeg naar hen til dem og kaster mig ned. Jeg kan næsten ikke trække Vejret. De fortæller mig saa, at der skydes hver Dag mellem 4 og 5, men altid rundt omkring ved Kirken. Nu spørger jeg dem, om 6. Kompagni ikke er her i Nærheden. Jo, paa den anden Side af Floden, i de Huse derovre, som du kan se, og henne ved

Vandmøllen er der en Bro, hvor du kan komme over. Saa gaar jeg igen. Jeg ser op mod Kirken, den staar endnu, men Indgangen har faaet en Fuldræffer. Nu er jeg ved Vandmøllen, Broen er fuld af Militær. De sidder paa Rækværket og ryger, det er 6. Kompagni. Da de ser mig, raaber de alle op i vilden Sky og stormer hen til mig.

„Kommer du nu? Hvor har du været saa længe? spørger de alle. „Det er da mindst tre Uger siden, vi hørte, at du skulde komme. Men det er godt, at du ikke kom før, for nu er Arbejdet overstaaet, og vi skal blive her i Vinter. Her er godt at være, bedre end i Frankrig.“

Jeg hilser paa alle de kendte Ansigter, de unge Drengene er hurtigt blevet til Mænd; de er vejrbidte, selvsikre og har hurtigt Omdømme. Jo, det er sandelig et stolt Kompagni.

Hvor er Skrivestuen, spørger jeg. De følger mig derhen, og jeg gaar ind og melder mig tilbage. Feldwebelen sidder bag et Bord og skriver. Han er blevet forfremmet til Feldwebelløjtnant. Han værdiger mig ikke et Blik. Endelig vender han det stenhaarde Ansigt om imod mig. Det er tydeligt at se, at Tordenen vil bryde løs. Jeg staar med et lille Smil om Munden og siger igen:

„Fra Lazarettet tilbage, Hr. Feldwebel!“

Han siger stadig ikke et Ord, men søger ihærdigt blandt en Bunke Papirer. Endelig fandt han det, jeg kendte det fra Freiburg, der var en Fortegnelse over alt det, jeg havde faaet udleveret.

„De har været temmelig længe undervejs“, begyndte han. „Forklar mig det, det er jo 26 Dage siden, De tog fra Freiburg.“

Jeg forklarede ham saa, at det havde taget mig otte Dage at finde Samlingsstedet. Der havde jeg saa været længe, inden de sendte mig bort. Jeg var saa derfra kommet som Ledsager med en Vogn her til Tarnopol.

„Har De Deres Kappe? spørger han.

„Nej, Hr. Feldwebel!“

„Har De to Par Støvler?“

„Nej, Hr. Feldwebel!“

„Har De Deres Underbeklædning?“

„Nej, Hr. Feldwebel!“

„Hvad har De saa?“

„Ingenting, Hr. Feldwebel!“

Nu brød Uvejret løs. Han skældte ud og slog i Bordet for mig. Alt imedens tog jeg den Seddel frem, som jeg havde faaet ved Banegaardskommandanten, rakte ham den og sagde: „Værsgod, Hr. Feldwebel.“ Han stirrede paa Papiret og blev helt blegnæbbet. Saa siger han:

„De kan gaa tilbage til Tarnopol og lade Dem indklæde, og bagefter melder De Dem hos Feldwebel Thiemes, 3. Afdeling. Sygebærere bruger vi ikke, De skal i Kompagniet igen.“

„Javel, Hr. Feldwebel!“

Jeg gjorde omkring og gik. Den Nat blev jeg her, men om Morgenen gik jeg tilbage til Tarnopol. Ved Middagstid var jeg færdig, havde faaet det, jeg skulde bruge, og gik saa udenfor Byen og lagde mig i Vejgrøften, til der kom et passende Køretøj, som jeg kunde komme med.

Klokken 3½ er jeg derude igen og melder mig ved Kompagniføreren — jeg vilde se, om han ikke havde en anden Mening end Feldwebelen.

„Naa, det er jo godt“, siger han. „Har vi egentlig Brug for Sygebærere?“ spørger han sine Ordonnanser.

„Ja“, svarer de begge to.

„Ja, De maa hellere melde dem hos Feldwebelen“, siger han, og jeg gaar.

Altid det samme; ved Feldwebelen havde jeg jo været. saa jeg maatte gaa til Feldwebel Thiemes.

„Halløj, gamle Ven“, siger han, da han ser mig. „Er du kommen igen?“

„Ja“, svarer jeg, „og jeg skal træde ind i din Deling.“

„Har Feldwebelen ordnet det?“ spørger Feldwebel Thiemes.

„Ja, det har han.“

„Han har en Skrue løs, den Karl; han véd ikke, hvordan han bedst skal chikanere sine Underordnede, men det skal du ikke

være ked af“, siger han videre. „Du kan blive Tjener hos mig, jeg har nemlig ingen for Øjeblikket. Du kan nok hente min Forplejning, og om Natten kan du gaa med mig og revidere Underofficersposterne, som ligger længere forude.“

Hertil svarede jeg selvfølgelig ja.

Klokken 4½ begyndte Russerne igen at skyde med Artilleriet. Eet af Husene fik en Fuldræffer, der dræbte fire Mand af vort Kompagni. Det var endda de fire gamle, der blev skaanet saa meget som muligt, og som næsten aldrig kom med ud i Skyttegravene. De havde spillet Kort, og den ene sad endnu paa sin Stol med Hjerter Es i Haanden, de andre Kort var faldet fra ham. Han havde et lille Saar i Tindingen, mens hans tre Kammerater var ukendelige. Vi begravede dem om Aftenen paa Kirkegaarden, en Højtidelighed, jeg aldrig glemmer. Hele Bataillonen var til Stede, og Regimentspræsten talte gribende og rørende over de Afdøde. Dybt grebne forlod vi alle Kirkegaarden. Igen faar fire Familier Meddelelsen: Heltedøden for Fædrelandet. Igen den Heltedød. — Nej, det er sandelig ingen Heltedød. Her sidder de fire Kammerater og spiller Kort — har ingen som helst Forbindelse med Fjenden. Intetanende overraskes de af en Fuldræffer, og Livet tages fra dem alle fire paa én Gang. Det er det rene Myrderi; de er blevet snigmyrdede.

Det er om Natten Klokken 1, jeg skal med Feldwebelen rundt at afpatrouillere alle Poster, som er placeret foran Byen. Jeg var ikke meget glad ved dette Arbejde, da jeg ingen Besked vidste. Jeg kunde ikke gøre mig selv begribelig, at vi laa i første Linie her i Byen. Det var sandelig ikke gaaet i Frankrig.

Den første Post traf vi godt paa, den laa nede i Hjørnet af Byen. Her blev der meddelt os: Alt vel. Der var 200 Meter til den næste Post. Vi skulde blot passe paa, at vi ikke kom udenfor Postkæden. Det varede heller ikke længe, inden de raabte: „Halt! Wer da?“ „Hindenburg“ var Paroleordet den Aften. Vi kom derhen og kravlede ned i Graven til dem. To Mand stod paa Post, de andre laa og sov i Huller, der var gravet ind i Skyttegravssiden. Underofficeren mente, han havde hørt noget, og forklarede

Feldwebelen det. Længere forude havde de en Mængde Konserverdaaser liggende, saa de kunde nok staa her i Graven og høre, naar der blev rørt ved dem. Der var ogsaa spændt Pigtraad helt nede ved Jorden. En Snor førte hen i Skyttegraven, og en Sten var bundet fast ved den ene Ende, og man kunde saaledes opdage den mindste Berøring.

Vi staa stille og lytter. Lyden af Blikdaaser kan tydeligt høres. „Alle Mand til Geværerne!“ befaler Underofficeren. „S k y d!“ En Salve fra otte Mand bliver afskudt — det gentages atter og atter; til sidst begynder de andre Poster ogsaa at skyde. En rød Lyskugle svæver paa én Gang i Luften, og kun faa Øjeblikke efter sætter det tyske Artilleri ind. De smaa 7,5'ere suser over Hovederne paa os, men man mærker ikke et Skud fra Russerne.

Endelig indstilles Skydningen, og der bliver Ro over det hele. En Blikdaase kunde faa hele Maskineriet i Gang. Vi gaar videre til den næste Post, og her gentager det hele sig:

„Halt! Wer da?“

„Hindenburg!“ svarede vi, hvorefter vi steg ned i Graven.

„Hvad nyt?“ spørger de os.

„En russisk Patrouille“, svarede Feldwebelen.

Turen er endt, og vi gaar tilbage til Byen. Da vi nærmer os Skraaningen ned til Byen, raabtes der igen: „Halt! Wer da?“ „Det er os, for S. . .!“ raaber Feldwebelen. „Hvad Nyt er der?“ Her var alt i Alarmberedskab, og de laa paa Lur efter Fjenden, men han kom ikke dengang. Da Feldwebelen kom tilbage fra Kompagniføreren, kunde vi alle gaa til Ro igen. Det var en bevæget Nat for mig, naar man saadan kommer lige ud i det; det var bedst at være i Træning hele Tiden.

Næste Dag blev jeg Sygebærer igen, da to af Kammeraterne skulde paa Sygehuset. Vi laa i et lille trefags Hus; der var én Stue i det hele. Midt i Stuen stod en stor Kamin, det var det eneste, der var af Sten i hele Huset. Gulvet var af Ler. I det ene Hjørne sov vi i noget Halm. Den næste Dags Formiddag graver vi Kartoffler op, og da Parolen lyder, at vi skal blive her i dette Kvarter hele Vinteren, gemmer vi dem hen.

Dagene gik langsomt hen. Somme Tider en lille, rask Alarm til Afveksling, ellers var alt ved det gamle. Russerne saa vi ikke noget til. Ved højlys Dag kunde vi gaa foran Underofficersposterne og grave Kartoffler op, uden at Russerne saa meget som skød paa os.

En Søndag, da vi havde været til Gudstjeneste om Formiddagen, holdt Regimentskommandøren ved en Parade om Eftermiddagen en Tale til os:

„Børn!“ siger han. „Dette Sted er ikke noget for os. Som aktivt Regiment passer vi ikke herhen. Her kan man indsætte gamle Kællinger med Stokke, eller her kan Spejderne klare Stillingen. Vi maa tilbage til Frankrig, dør savner man os.“

Tre Dage efter bliver vi afløst af nogle gamle Landstormsmænd, og vi blev transporteret med Tog til Frankrig igen. Det var en lang Rejse, der strakte sig over otte Dage, fra vi rejste fra Rusland til vi blev udladet i Nærheden af Laon i Frankrig. Saadan en Rejse glemmes ikke saa let med al den Uro, al den Raaben paa Stationerne, hvor vi gjorde Ophold: „Kohldampf, Hunger, Licht aus, Messer raus!“ Paa alle Jernbanevogne var der malet Karrikaturtegninger af alle de store Generaler; det var et rigtigt Røvertog. Plyndret blev der ogsaa rundt om paa alle Holdestationer, f. Eks. paa alle Godsbanegaarde. Alt kunde bruges: Marmelade, Skosværte, Vin, Mælk og alt, hvad der ellers var spiseligt. Nu kunde man nok se, at det vilde faa en gal Ende, at Tyskland vilde tabe Krigen. Disciplinen var borte, Moralen og alt; det eneste, det drejede sig om, var kun, hvor man kunde kapre sig noget at spise, saa var alt godt.

X.

Endelig er vi naaet til Bestemmelsesstedet, hvor vi skal stige ud. Det var den 5. Oktober 1917. Vi blev indkvarteret i en lille fransk Landsby. Sygebærerne kom til at bo hos en Skomager. De var ved at presse Æbler og lave Vin. Her har nemlig hver Familie en Frugtplantage, hvoraf de selv dyrker deres eget Vinforbrug. Vin er for dem en daglig Drik, det samme som det Øl,

vi herhjemme selv brygger og drikker. For Resten var det nogle dejlige Folk.

Vi kan her høre Kanontorden i det fjerne. De maa kæmpe haardt ud for Laon, der ligger ved Aisnekanalen; det havde allerede gaaet haardt til de sidste Dage, og vi kunde nok regne ud, at her vilde vi ikke forblive ret længe. Det viste sig at være rigtigt, thi allerede den tredie Dags Eftermiddag, da Kompagniet var ude til Øvelse paa en Mark i Nærheden af, hvor vi laa indkvarterede, bliver vi alarmerede. Kompagniet afhentes i en Fart, og i Ilmarch gaar det tilbage til Kvarteret. Straks faar vi Proviant udleveret til ca. fem Dage, medens vi pakkede alt vort Kluns sammen. Klokken 4 stod vi paa Banegaarden igen, parate til at tage af Sted. Det tog heller ikke lang Tid, førend Toget brusede af Sted med os, ud til Kamp.

Denne Køretur formede sig helt anderledes end paa Vejen gennem Tyskland. Der var en forstemt Ro i Jernbanekupeerne, alle vidste vi Rejsens Maal. Maaske er det sidste Gang, vi er med. Hvem af os vil blive derude i Frankrigs Jord? Hvem af os skal lemlæstes eller tages til Fange? Der er Gudskelov ingen, der véd det. Men ét véd vi: Vi kommer langtfra allesammen tilbage igen.

Naar man staar og betragter en saadan Godsvogn, fyldt af Mennesker, som er pakket sammen, saa er det Indtryk, man faar, først dette, at disse Mennesker lever i en Tilstand, hvor de kun betragter deres Omgivelser med Ligegyldighed og Sløvhed. De er faktisk ligeglade med, hvad der sker med dem. Men kommer man dem paa nært Hold, da kan man ikke undgaa at lægge Mærke til, at der, til Trods for en paataget Ligegyldighed overfor Tilværelsen, dog hersker en vis Uro blandt dem, den ene gemmer sine Tanker for den anden, Læberne bevæges ganske svagt. Saaledes heder de i Stilhed, hver for sig. De tænker paa deres kære derhjemme og beder stille om, at de engang maa opleve et Gen-syn med dem. Man kan se det paa Øjnene, naar Uroen forsvinder igen. De ser lysere paa det. Og naar vi holder og skal stige ud, saa er de der alle igen. De har fundet Trøst i Bønnen, Haabet er der igen, Modløsheden er borte.

Vi skulde stige ud i Laon, men vi kan ikke komme ind paa Banegaarden, da Franskmændene beskyder den med deres store Skibskanoner. Vi bliver saa udladet paa aaben Mark, og Toget kører tilbage til en anden Station, hvor Bagagen kunde udlades, mens vi marcherer frem mod Laon. Vor Vej gaar lige forbi Banegaarden. Her maatte vi paa Grund af en stærk Spærreild fra Fjenden gaa enkeltvis forbi. Den ene store Granat efter den anden kom susende og eksploderede i umiddelbar Nærhed. Det var et næsten utilgængeligt Sted, vi skulde passere. Hver Gang en Granat eksploderede, sank man i Knæ af Lufttrykket, og Granatsplinterne fløj til alle Sider. Nu begyndte Spillet „Krig“ igen. Paa Jernbaneskinnerne ligger en Vogn, splintret af Granater, Svelterne er revet op, Kreaturerne brøler af Angst; et sørgeligt Billede. Et Faar kommer løbende til mig, mens jeg iler forbi Banegaarden, der kommer flere, nogle af dem er saarede. Ogsaa de er ængstelige og søger hen til Mennesker. Vejen gaar skraat opad og fører rundt om Byen, mens selve Byen ligger paa et Bjerg. Vi maa op i Byen. Forvirringen er stor. Franskmændene havde aldrig skudt her før. Byen var fuld af Civile. Den Nat blev vi indkvarterede i en Kommuneskole, hvor vi laa paa Gangene og paa Skolebænkene i fuld Udrustning, vi laa nemlig i Alarmberedskab. Om Morgenen Klokken 7 skulde vi af Sted. Vi gik ned ad en stejl Gade, der førte ud til Landevejen og videre ud til Fronten. Tyskerne var slaaet tilbage og havde mistet alt, hvad der laa paa den anden Side Aisnekanalen, 54,000 Fanger og en Mængde Artilleri, fortaltes der. De franske Flyvere fløj hele Tiden over os i en Kreds om Byen og kastede af og til nogle Flyveblade ned til Civilbefolkningen. Langs ad Landevejen kastede de Bomber ned og lavede en vældig Ravage. Alle skulde nemlig denne Vej haade frem og tilbage til Fronten. Vejen var helt opkørt, saa man næsten ikke kunde vade igennem, trods det, at man havde Skafte-støvler paa. Der var stor Trafik paa Vejen. Det hændte saaledes, at tre Kolonner var paa Vejen paa én Gang.

Vi marcherede fremad, det ene Regiment eller den ene Bataillon efter den anden. Ved den ene Side laa der f. Eks. Ar-

tilleri og ved den anden Ammunitionskolonner. De, der passerede Vejen tilbage fra Fronten, var opløste Kompagnier eller Grupper, der havde reddet sig i sidste Øjeblik. Man traf ogsaa russiske Fanger, der havde været paa Skansearbejde forude, Røde Kors-Biler med saarede og store Lastbiler, belæsset med alt muligt; det var her som ved Verdun. Franskmændene skød uafbrudt, men det var Gudskelov ikke altsammen Fuldræffere. En stor Del landede i et sumpet Terræn, og her gav det et Kluk, og borte var de. Det værste var de store Træer, der stod ved Siden af Landevejen, for det tog lang Tid at faa en saadan Kæmpe ryddet bort fra Landevejen, hvis den blev skudt omkuld af Granaterne.

En Skov er i Sigte. Da vi kom dertil, gjorde vi Holdt. Det regnede, og vi var allesammen gennemblødt til Skindet. Vi kastede os ned, fordi vi var trætte af at gaa i alt det Snavs. Straks, vi gjorde Holdt, begyndte de syge at melde sig. Nu kunde de ikke lege med længere. De fik saa et Par Piller og fik Lov til at gaa igen. Men en Del forsvandt alligevel, naar det blev dem for hedt, og Skydningen atter begyndte. Vi vidste ikke, naar vi skulde videre frem, og indrettede os derfor for Natten. Fra et Hus, der laa i Nærheden, hentede vi noget Straatag til at ligge paa, og et Par Blikplader fandt vi ogsaa; dem kunde vi passende bruge til Beskyttelse mod Regnen, og saa laa vi godt. Regnen strømede ned, og Franskmændene skød hele Natten. Næste Morgen skulde vi videre. Landevejen er lige saa overfyldt med Soldater i Dag, som den var det i Gaar. Vi kommer forbi den store Fangelejr, hvor Russerne har været. Fangelejren var en stor Plads, omhegnet med høje Granpæle og Pigtraad, og i Midten stod der mange Barakker. Man kunde saa tænke sig til Resten. Her havde Fangerne siddet indelukket hver Dag i flere Aar. De havde kun den lille Afveksling under strengt Opsyn at blive ført til en Arbejdsplads, hvor de blev tvunget til at arbejde strengt for saa kun at faa et sparsomt Maaltid Mad. Det maa være en trist Tilværelse at leve under saadanne Tilstande. Men én Ting kunde de da, nemlig sove roligt om Natten, med Undtagelse af, naar de smaa graa holdt dem vaagne.

Vi naar den berømte og meget omtalte Hindenburglinie, som efter Omtale skulde være uindtagelig. Vi er nu i en sammenskudt By, der er helt ukendelig. Brostenene er oprevet af Granaterne, ikke ét helt Hus i hele Byen, Telefonpælene stod knækkede paa Midten og med nedhængende Traade; alt er i Stykker, Vinduer og Døre er revne ud, og enkelte Huse brænder endnu.

Vi marcherer nu frem i Gruppekolonner med tyve Skridts Mellemlum. Tyske og franske Flyvere angriber hinanden i Luften, ingen Steder er der Ro, stadig Kamp og Ødelæggelse. I en Skov gør vi Holdt. Om Natten blev 27 Mand opfordret — under en Sergent Polowskis Førerskab — til at afpatrouillere Omegnen, og jeg skulde med som Sygebærer. Vi gik saa videre langs Landevejen helt ned til Aisne-Kanalen, hvor vi besatte Brohovedet. Det var et kedeligt Hverv for os. Vi havde ingen Officer med. Os vilde de ofre for at frelse Resten. Vi skulde med andre Ord tage mod det første Stød fra Overmagten. Vi gik tavse fremad; ingen vidste, om vi nu gik lige ind i Løvens Gab. Heller ikke vidste vi, om Franskmændene havde besat Brohovedet. Maaske vilde et Maskingevær om faa Øjeblikke feje os ned, eller en Haandgranat blive kastet foran os. Gaa fejl kunde vi ikke, det var da altid en Trøst. Men der er ingen Dækning undtagen den haarde Landevej, der var helt oprevet af de mange Granater. En god Dækning var Skrænten langs Vejen, men hvilken Side skulde vi krybe frem paa? Vi besluttede os til den højre Side. Polowski gik foran, jeg krøb lige i Hælene paa ham. Af og til blev en Lyskugle skudt til Vejrs, det var et flot Syn.

Her paa Vejen stod der et Par tyske Kanoner. Hestene laa døde ved Siden af; alt er Kaos, Ryttere og Heste samt Kanonhjul er smadret sammen til ét. Vi kan tydeligt høre Vandets Rislen mellem Stenene. Franskmændene skyder endnu, Tyskerne er rolige. De er først ved at søge sig en ny Stilling, den gamle er tabt. Vi kryber stadig fremad. Knæene bliver synlige gennem Benklæderne; det slider paa Tøjet. Nu er vi ved Broen. Nej, dette kan ikke være Kanalen, det maa være et Afløb. Vi vover os videre fremad. Nu er vi der. Broen er sprængt, saa vi maa søge ned paa

Skrænten langs Vejen igen. Der er der en Gang indgravet, afstøttet med Træstammer. Der var der Plads til os, og der var god Dækning, da den haarde Vejbeton næsten gjorde den bombesikker. Det næste, vi foretager os, er, at vi faar vort Forsvar i Orden. Et Maskingevær paa hver Side af Brohovedet, 10 Mand skulde sværme ud til hver Side af Dæmningen. Om Dagen var vort Opholdssted nede i Indhulingen under Vejen. Nu, da alt var ordnet, og vi bedre kunde overse Stillingen, blev vi mere rolige. Rammerne nede i vort Lukaf var alt for smaa, de maalte 80×100 , saa vi maatte gaa i bøjet Stilling eller krybe paa Knæene det meste af Tiden. Morgenen oprandt. Til venstre for os tæt ved Brohovedet stod et nyt Hus, som næsten var faldefærdigt paa Grund af for mange Fuldræffere. Bag os kunde vi se Skoven, hvor de andre Kompagnier opholdt sig. Til højre kunde vi se ned ad Dæmningen og Kanalen. Jeg kravlede ud og krøb hen til Manden ved Maskingeværet. Fingrene kribblede paa ham, fordi han kunde se et Par Franskmænd. Forude kunde vi ligeledes se Landevejen, og længere tilbage kunde vi skimte de Højder, som Tyskerne havde haft i deres Besiddelse, saa vi kunde rigtigt se, hvilket stort Stykke Land der var gaaet tabt. Jeg krøb saa tilbage igen, da det var for farligt at være ude. Artilleriet sender somme Tider nogle svære Tingester ned til os, saa at Brædderammen forskyder sig, men den holdt dog for Stødet.

Det er Aften. Vi skal alle ud for at røre os, da vi er stive af at ligge derinde i Hullet. Vi gaar ned til Huset for at se, om der skulde være noget at finde, som vi kunde ligge paa. Vi fandt noget Tøj, som vi tog med os. Der var murede Trapper fra Brohovedet og ned til Floden. Hernede observerer vi to døde Franskmænd, som vi antager har været de ivrigste, og som har villet være de første, der kom over Broen, men ved en tysk Haandgranat har de fundet Døden.

Den næste Dag var lang. Vort Brød var ved at svinde ind, og vi kunde næsten ikke længere holde ud at ligge paa Knæene. Vore Fornødenheder maatte vi forrette derinde, saa det var ikke videre behageligt. Flere af os kastede op, fordi de ikke kunde

udholde at være der, men det nyttede jo ikke noget, ud kunde vi ikke komme.

Endelig brød Aftenen frem igen. Vor Kompagnifører kom for at besøge os. Forplejning fik vi ogsaa bragt. Kompagniføreren gav Ordre til, at Broen bag os skulde sprænges. Vi protesterede, men det nyttede ikke noget. Den samme Nat kom Pionererne for at sprænge den. Da alt er parat, kryber vi ind i vort Hul (i Gangen), og efter et Par spændende Minutter hører vi et Brag, Jord og Sten samt Planker slyngedes højt op i Luften. Og saa var der Stilhed igen. En Times Tid senere kan Vagten høre nogen liste sig op ad Trapperne. Vi gaar alle ganske lydløst ud og lytter. Vi observerer da, at den ene døde, der laa paa Trappen, glider længere og længere ned. Men vi kan ikke se, om der er nogen, der skubber til ham, eller om den døde er gledet af sig selv. Vi lytter; et Par har en Haandgranat ved Haanden. Nu kan vi med ét tydeligt høre, at nogle hvisker til hverandre. Maaske har de tænkt, at nu, da Broen er sprængt, har vi trukket os tilbage til Skoven. Sergenten kaster sin Haandgranat hen til dem, da de naar op til Kanten. Han har holdt den saa længe i Haanden, at den eksploderer næsten over Hovederne paa dem. Vi hører et Skrig, et Fald ned ad Trappen og derefter et Plask i Vandet, det var alt, hvad vi hørte, og alt blev stille igen. Hvem var det nu, der skulde lade Livet for Fædrelandet? Maaske en Familiefader eller en Moders eneste Søn; det er snart ikke til at holde ud mere. Hvornaar er Krigen forbi? Hvornaar er der ofret nok paa dette Krigsalter? Jeg kryber ind i Gangen igen, blot ikke tænke paa det, man blive forrykt ved at tænke paa al den Elendighed.

Her kunde vi ikke spille Kort, for blot vi kunde det, saa vilde Tankerne dog blive en lille Smule afledet fra alt det grufulde, og man fik dog lidt Adspredelse. Havde Kortene og andre Spil ikke eksisteret, saa havde Krigen ikke varet saa længe; Halvdelen af Kompagnierne var saa nok endt paa Galeanstalterne. Havde vi ikke haft Kortene at ty til, naar vi i Maaneder skulde ligge under Jorden, saa var Tankerne løbet af med én.

Den syvende Nat blev Stillingen opgivet, og vi drog tilbage.

Vi kunde næsten ikke gaa, saa stive var vi. Støvlerne maatte skæres i Stykker. Støvlesnuden stod i en ret Vinkel opad, hvor Tæerne var fastklemte. De kunde ikke bøjes tilbage paa Grund af, at vi havde ligget alt for længe paa Knæene. Vi kom tilbage til en stor Sandhule bag Hindenburgstillingen. Denne Stilling kunde vi ikke benytte, da den var fuld af Vand og først skulde pumpes tom, saa der vilde gaa lang Tid hen, inden den kunde benyttes.

Stillingen her er blevet helt rolig, der falder næsten ikke et eneste Skud mere. Franskmændene havde naaet, hvad de vilde.

Efter ti Dages Forløb blev vi afløste og kom tilbage til Laon, hvor vi blev indkvarteret i en stor Skole. Vi skulde nu være ti Dage i Ro. Her er alt indrettet til at tage mod os, Sengesteder er opslaaet, Borde og Bænke er lavede, saa her kunde vi nok holde ud at være. En stor, muret Kamin var der ogsaa i hver Klasse. Kul fik vi udleveret. Her var en passende Plads til at spille Kort. Nu var Krigen glemmt igen for en Tid; der blev sunget, spillet og danset, og Humøret var højt.

Om Aftenen skulde alle Vinduer være lukkede og tilhængte, saa Flyverne ikke kunde se noget Lys, for om Natten havde vi stadig Besøg af dem og kunde høre de svære Drøn nede ved Banegaarden, naar de kastede de store Bomber ned, eller naar det svære Artilleri sendte de store Granater derhen. En Dag fik Byen en Fuldræffer, som slog ned foran Indgangen til Katedralen, saa Brostenene fløj viden om og slog alt i Stykker i hele Kvarteret. Der blev et dybt Hul ned i Jorden, saa der var ikke til at komme forbi i et Par Dage.

Om Eftermiddagen samme Dag slog en Granat ned i en Ligvogn, der kørte til Kirkegaarden, gik gennem Taget paa Vognen, gennem Kisten og ned i Jorden. Kusken dræbtes, seks Mand i Ligfølget ligeledes, en Del saaredes, og begge Heste foran Ligvognen dræbtes ogsaa. Vi stod fem—seks Mand i Nærheden og blev Øjenvidner til hele Dramaet. Vi sank i Knæ af Forskrækkelse. Folkene løb og skreg, ingen vidste, hvorhen de vilde, og heller ingen vidste, hvornaar den næste Granat vilde overraske dem. Der kom ogsaa flere, men de gik alle ned paa Banegaarden.

Den, vi fik, var sikkert kommen ud af sin Bane. Vi løb straks hen for at hjælpe de saarede. En gammel Kone laa midt paa Gaden med begge Bryster og den ene Arm slaaet af; hun skreg, og Børnene græd, det var et forfærdeligt Syn. To smaa Børn hang i Vindueskarmen paa en Balkon; Muren nedenunder var styrtet sammen, og ogsaa Gulvet var borte, men de havde lænet sig ud for at se Ligoget, og det var nu til deres Lykke, ellers var de maaske blevet knust under Stenmasserne.

Der var nok at lave det første Par Timer, men der kom dog flere til Hjælp. De saarede blev kørt paa Lazarettet i en Fart, og de døde blev transporteret bort, Gaden blev ryddet, alt var ved det gamle igen; der var jo Krig.

Franskmændene har skudt mange af deres egne Folk ned, men det kunde vist ikke undgaas. Dybt rystet over det, vi havde oplevet og været Vidner til, gik vi hjem og fortalte de andre, hvad vi havde set. Det gjorde et dybt Indtryk paa alle, men det varede ikke længe, saa var der den samme Spektakel som før vi kom ind i Stuen.

De ti Dage er omme, og vi skal pakke for at drage længere fremad i en anden Stilling. Vi kommer ind i nogle Barakker, men her er der ogsaa godt at være. Barakkerne er udstyrede paa samme Maade som der, hvorfra vi kom, kun var der i Stedet for en Kamin en Kanonkakkelovn. Træ var der nok af, saa vi manglede ikke noget til at fyre op med.

Ude ved Fronten er alt roligt, saa Udsigterne er de bedste. Blot Freden kom, og vi maatte drage hjem nu til Vinteren. Julen staar snart for Døren. Fred paa Jorden, men desværre, det er nu den fjerde Jul, Budskabet forkyndes, og der er ingen Fred endnu; den kommer aldrig. Vi kunde ikke tænke os, naar og hvordan den skulde komme. Det kunde ikke blive ved, det vidste vi, men heller ikke mere. Levemaaden og Adspredelsen var den samme her som andre Steder: spille Kort, skrive Breve, Sang og Musik, lappe Tøj, sy Knapper fast, sove o. s. v. Tjeneste havde vi ingen af, en herlig Tid for Resten. Der blev spillet alle mulige Spil, saasom Skat, 17 og 4, Mausel, Banko, Lotteri og Schafkopf.

De ti Dage er hurtigt forbi, og vi skal rejse igen. Pakke og

rejse, altid det samme, intet blivende Sted. Nu er der da ikke saadan Trængsel paa Landevejen, nu er der Plads til at gaa.

Vi skulde nu til Hindenburgstillingen, men den var ikke pumpet tør endnu, saa selve Skyttegravene blev kun benyttet, hvor Vagtposterne stod. Vi andre laa i Sandkulerne igen, indgravet i Siderne af disse. Vi fyrede derinde i Hulerne med Birke-træ, Marmeladespandene blev anvendte som Kakkellovne. Birke-træ var noget udmærket Brændsel, da det kunde brænde i frisk Tilstand.

Vi havde det godt, men Tiden blev lang for os. Til Adspredelse gik vi paa Jagt efter de mange vilde Kaniner. Vi samlede ogsaa Granathylstre, der blev betalt, saa somme Tider kunde der komme et Tusind Mark til Kompagniet, og Pengene blev delt mellem os. Tjenesten var den samme hver Dag. Forholdet i Kompagniet var godt, men Føden var lidt knap; dog fik vi altid en Del Pakker hjemmefra.

Vi havde en Schlesier til Sanitetsunderofficer. Han var Apoteker og for øvrigt et prægtigt Menneske, men han kunde næsten ikke bære sit Tornyster og havde svært ved at gaa i de lange Skaffestøvler. Og saa var han i Førstningen bange for alting. Naar vi vaskede os i en Pøl Regnvand, gyste han, det kunde han ikke. Han var bange for at fange sine egne Lus, saa han blev helt hvid og blodfattig. Lusene sugede hver Dag, og de formerede sig godt, naar de ikke blev forstyrrede, men vi maatte saa se at hjælpe ham. En Dag fik vi fyret godt op i vor Hule, fik Tøjet af ham og dækkede ham til med vore Tæpper, hvorefter vi fik ham befriet for de smaa Dyr. Han blev et helt andet Menneske efter den Tur. Ellers var alt ved det gamle.

Vi kedede os og længtes efter at komme hjem til Jul. Vi skrev, digtede og fortalte Historier, men Tiden blev for lang. Nu er de ti Dage omme igen, og vi skal tilbage til Laon i Ro; den 21. skal vi holde Julefest, fordi vi skal i anden Stilling den 22. Vi er alle glade og forventningsfulde som Børn, fordi vi maa ønske os en Del. Jeg havde skrevet paa Ønskesedlen: En Lomme-lygte og et Par Seler.

Vi blev afløst om Natten og gik den samme Vej tilbage. Det var koldt, lidt Frost, og Himlen var fuldt besat med Stjerner. Maanen var lige begyndt at kigge frem — en køn Nat, alt var stille, ikke et Skud hørt over hele Linien. Vi gaar taktfast paa den haarde Landevej; én begynder at synge: „Nach der Heimat möcht' ich wieder“, og snart synger hele Kompagniet.

Om Morgen er vi kommen til det ny Kvarter igen og faar vore Sager paa Plads. Vi faar Kaffe, pakker os godt ind i vore Tæpper og tager os saa en god Søvn. Først henimod Middag er vi alle paa Benene, og Tjenesten begynder igen med Geværrensning, da der altid først er Geværappel. Vi havde kun en Pistol, der altid var godt indfedtet; den brugtes kun, naar vi havde snydt os til nogle Patroner; saa skød vi efter Flasker.

I de Dage, der fulgte, var der Travlhed alle Vegne. Der var stor Rengøring, da der skulde renses ud til Julen. De, der blev udtaget til at rejse til Tyskland for at købe Julegaver, var afrejst, vi andre ventede med Spænding paa dem. En Vogn ankom til Regimentet med „Liebesgaben“ fra Prenslau. Der var en Pakke til hver Mand, og nu gjaldt det blot om at faa den rette Pakke. Dagen gik hurtigt.

Et stort Juletræ havde vi hugget i Skoven, en stor Fod blev lavet, og Træet blev pyntet med Papir, Lys og Vat — og saa i Aften er det Juleaften. Nede ved Køkkenvognen var der travlt, for i Aften skulde vi have alt, hvad vi kunde spise: Kogte Kartofler med Sovs og Flæsketeg og i Tilgift et Rosinbrød til hver, saa man kan tænke sig til Stemningen. Alle gik og fløjtede og nynnede Julesange: „Glade Jul, dejlige Jul“.

En Jul ved Fronten glemmes aldrig. Klokkerne fem skulde vi have Julemaden. Vi stod opstillet i en lang Række med vort Kogekar i den ene Haand og Laaget i den anden. Det tog Tid, men vi var trænede i at vente; nogle franske Flyvere kredsede ganske lavt over Byen; vi stod paa Gaardspladsen og saa spændte efter dem, om de skulde lade en Bombe falde, men vi slap denne Gang. Endelig blev Laaget løftet af Gryden, og Uddelingen begyndte: „Ikke mase paa, I kommer alle til“, raabte Køkken-

hingsten hele Tiden, medens Sveddraaberne løb ham ned ad Kinderne.

Nu er det min Tur. En ordentlig Portion Kartoffler ned i Kogekarret, et Laagfuld Sovs og et ordentligt Stykke Kød, og saa i Galop op ad Trappen; dør snublede to Mand med hele Herligheden, vi i en Fart forbi dem for at komme ind og faa begyndt. Det brændte, men ned skulde det i en Fart, for vi skulde jo af Sted igen efter mere; det fik vi ogsaa, men kun Kartoffler og Sovs.

Klokken seks skulde vi træde an til Andagt paa Gaardspladsen, alle tusinde Mand. Præsten stod paa en Talerstol, som var rejst i Dagens Anledning. Han talte saa kønt til os, og vi sang de dejlige, gamle Julesalmer om Fred paa Jord.

Vi skilles. Minderne kommer op i én: Jul som Barn hos Far og Mor, Jul som voksen, Jul hjemme hos Kone og Barn. Nu sidder de alle hjemme og beder de hjerteligste Bønner til Gud i Himlen: Giv os den Fred, som vi alle længes efter, lad dem komme hjem til os igen, nu kan det være nok. Men Tiden maa ikke være kommen endnu. Med Rusland er der sluttet Fred, fortælles der, men hvad nytter det? Det er her, Kampen foregaar.

Jeg sidder paa Sengekanten og tænker, men saa raabes der efter mig: „Kom nu, du store, du kan nok naa de øverste Lys paa Træet.“

Juletræet er nu tændt. Kompagniføreren, Feldwebelen og de andre Befalingsmænd kommer op til os paa Stuen. Julepakkerne bliver ordnede. Vi kan tage et Nummer i en Kasse, og saa faar vi en Pakke, lydende paa samme Nummer; saa er der ingen, der bliver forurettet. Jeg trak Nummer 13 og fik min Pakke, en lille én. Jeg pakker op; det er fra en Krigsenke i Prens-lau: Et Par Sokker, kanske hendes Mands, en Mundharmonika, en Plade Chocolate og fire Cigarer samt et Brev med en venlig Julehilsen og de bedste Ønsker om en snarlig Fred.

Saa blev Posten uddelt; fem Pakker og tre Breve var min Part. Jeg foldede mine Hænder: Gudskelov, jeg har dem hjemme — Tak for alt. Jeg fik mine Seler og Lommelygten, som jeg

havde ønsket mig. Nogle Jernkors blev uddelt, og et Par blev forfremmede. Nu kunde Festen begynde med Dansen omkring Juletræet. Et stort Anker Øl blev lagt op, Hanen sat i, og vi dansede og morede os som Børn. Julen er Børnenes og Soldaternes Fest. Da Klokken var tolv, og Øllet var drukket, krøb vi til Køjs, et Minde rigere.

Næste Formiddag blev Gaverne beset igen. Jeg tog de nye Seler paa, Lommelygten lyste godt, Brevene blev læst igen, og der blev saa skrevet hjem. Jeg skrev ligeledes til Krigsenken i Prens-lau og takkede hende for den store Julepakke. Efter Middagen pakkede vi for at drage ud til anden Stilling. Klokken 5 drog vi af Sted ud til Barakkerne igen. Vejen var glat, og det frøs haardt, men vi var jo godt indpakkede og i godt Humør fra Aftenen forud. Feldwebelen faldt, saa lang han var, kom hurtigt op igen og faldt atter; han vred sig af Smerte. Hænderne havde han forbrændt under Dansen om Aftenen, da der var én, som havde skubbet til ham, saa han var faldet ind mod Kaminen med begge Hænder. De morede sig alle, da han raabte: „Saniteter! Saniteter!“, for den Herre kom aldrig saa langt frem, at han havde Brug for en Saniteter. Det tog lidt Tid, inden Apotekeren fandt Tasken med Forbindingssagerne i, han havde jo ogsaa smagt Øllet og holdt sig tappert ved Tønden. Men han fik dog Feldwebelen forbundet. Nu faldt han her i det glatte Føre og maatte støtte sig paa de forbrændte Hænder, saa det har jo sikkert gjort ondt. Han siger ikke et Ord, mens vi alle smiler. — Pladask! dør ligger han igen. Nu kan vi ikke holde os længere; vi ler alle, mens et Par hjælper ham op. Han bliver tilbage, han er vist beruset. De gaar tilbage med ham.

Klokken syv overtager vi 2. Stilling. Dem, vi afløser, gaar frem og afløser dem, der ligger i første Række. Her i Barakkerne havde man ogsaa fejret Jul i Aftes, det var nok at se. Det saa ud til, at de havde faaet mere end ét Anker Øl. Natten havde været rolig ved Fronten i vort Afsnit, saa Festen var forløbet uden Forstyrrelser. Et Par fra 11. Kompagni laa sammenkrøbne henne i et Hjørne af Barakken, helt tildækkede; de kunde ikke komme

op med de andre af den gode Grund, at de havde faaet for meget Øl. Snaps havde de vistnok ogsaa faaet; det var for det meste den værste Fusel, man kunde tænke sig, og fik man for meget, kunde det tage Dage, inden man var sig selv igen. Jeg var henne og ruskede i dem, men de svarede ikke. Næste Morgen var de borte.

Dagene gik uden særlige Oplevelser. Nytaarsaften fik vi pludselig Ordre til at pakke og rykke frem; det var da mærkeligt, syntes vi, da de ti Dage ikke var omme endnu. Men os kunde det være ligegyldigt, her var der roligt og godt alle Steder, blot derude skulde vi ligge i Sandgraven. Om Aftenen gik vi fremad, Vejen kendte vi. Men vi kom ikke i Sandgravene. Nu var Stillingen pumpet tør, og vi kom ned ad mange Trappetrin til de dybe, underjordiske Cementkamre, smaa og store Opholdsrum, forbundet med underjordiske Gange. En Kakkellovn i hvert Rum, Sengesteder m. m., her kunde da ingen Rotter grave sig igennem. Bombesikre var de sikkert ogsaa. Hvad det havde kostet af Arbejde og Udgifter er ikke let at taksere, men solidt var det, Cement og Jern. Et Par Dage senere blev vi afløst af Tropper, der var kommet fra den østlige Krigsskueplads. De var fulde af Begejstring. „Nu kommer vi alle fra Rusland og hjælper jer“, sagde de. „Vi har Fred med Rusland. I maa jo være bange her; da forstaar vi det bedre.“ I den Tone blev det ved at gaa, saa længe vi var i Skyttegravene og i „Unterständene“, indtil vi en Morgen, da Klokken var fire, kunde drage tilbage i Ro. Hvor vi senere skulde hen, vidste vi ikke, men alle Paroler lød paa, at til Foraaret skulde Kampen afgøres. Nu faar vi Forstærkninger, og saa skal det hele have en Ende.

Da Dagen brød frem, var vi i Laon igen. Byen var helt forandret, overfyldt med Militær. Pladser og Gader stod fulde af Vogne og Krigsmateriel. Nye Skilte prangede paa Husene: Divisionsstab, Regimentsstab, Pionerer, Train. Der var vist ikke ét Hus, hvor der ikke var Militær. Vi kunde knap forstaa det hele og talte med hverandre om det. Kom alle disse Tropper fra Østfronten her til Frankrig, saa kunde det jo være muligt, at der kunde ske noget, saa Freden kunde komme.

Et Par Dage senere satte hele vort Regiment sig i Bevægelse for at gaa endnu længere tilbage. Det var haard Vinter med lidt Sne, men vi var glade og saa os engang tilbage: Gudskelov, at vi slap helskindede herfra. De syv Dage under Landevejen ved Brohovedet var et uhyggeligt Minde.

Men nu vil vi tænke paa Fremtiden. Hvad nu? Hvor skal vi nu hen? Kanske det bliver et Sted, der er værre end her; men Freden kan jo ogsaa komme. Bare tilbage, bort herfra. Henimod Aften gør vi Holdt i en lille fransk By, hvor vi bliver indkvarterede for Natten. Alt er i Orden til at modtage os: Sengesteder var opslaaede, Kakkellovn fandtes ogsaa, men det vigtigste manglede: Brændsel. Det kunde vel findes. Kammeraterne var alle rede i Færd med at save Brædder i Stykker, som de havde slaaet ud af en Lade. Jeg kom ogsaa derud for at hjælpe. Med en stor Hammer, jeg fandt, hamrede jeg løs paa den ene Stolpe. Endelig faldt hele Laden sammen med et Brag.

Bataillonskommandøren kom gaaende forbi, da den styrtede sammen. Kammeraterne havde set ham og forsvandt i en Hast; jeg stod alene med Hammeren i Haanden. Han kaldte paa mig, jeg maatte derhen.

„Hvad laver De dér?“

„Hr. Major“, svarede jeg, „vi manglede Brænde, og for at faa det tog vi her et Par Brædder frem, og saa faldt hele Laden sammen.“

Han skældte ud. „De véd, det er forbudt! Hvilket Kompagni tilhører De?“

„Sjette, Hr. Major!“

„Ja, altid det sjette, men De skal blive straffet, skal De!“

„Hr. Major“, svarede jeg, „der er ogsaa blevet hentet Brædder her til Bataillonsstaben.“

Men saa blev han først forrykt. Endelig gik han. Straks kom hele Flokken tilbage igen for at slæbe Brændet bort. En Time efter var Laden forsvundet.

Om Aftenen ved Parolen blev det bekendtgjort ved Kompagniet, at de skulde finde Manden, der havde faaet en Lade til at styrte sammen, og senere skulde han straffes. Ja, lad dem bare se, om de kan finde Synderen, tænkte jeg. Næste Morgen gik det videre tilbage, om Aftenen det samme igen, indkvarteret og sikkert en Lade mindre i Byen den følgende Morgen. Jeg var ikke mere med til at skaffe Brænde.

„Naar I alle løber og lader mig i Stikken“, sagde jeg, „saa maa I ikke regne med mig mere ved den Slags Arbejde.“

Men Brædder fandt de, og vi blev opvarmede, det var Hovedsagen.

Vi marcherede hver Dag, indtil der blev gjort Holdt i Mau-beuge. Her blev vi indkvarterede for en Tid. Vi fem Saniteter kom op paa Loftet i et Hus, der laa i en Sidegade. Nu kunde vi faa vore Sager ordentligt anbragt, faa os vaskede og rensede, det var dejligt. Nye Halmmadrasser var der ogsaa. Madammen bød os straks ind i Stuen til Kaffe, og vi begyndte saa at faa en Samtale i Gang. „La guerre finis?“ spurgte hun. Nej, det viste vi ikke. Hun havde to smaa Børn, hendes Mand arbejdede nede paa Lokomotivfabriken, fortsatte hun, og to af hendes Brødre ogsaa. Vi spurgte, om de kunde faa Føden. Kaffe og Flæsk fik de udleveret fra Amerika, fortalte hun videre, men ellers var alt knapt tilmaalt. Vi fik Kaffe og spiste vort Brød med Marmelade paa. Saa gik vi igen med et flot: „Merci, Madame!“ Vi følte os helt stolte over det Franske, vi kunde.

Vi gik tidligt til Ro den Aften. Jeg havde været nede i en Boghandel og havde købt en Bog. Jeg læste lidt, men da jeg vaagnede om Morgen, laa Bogen ved Siden af mig, saa Søvn havde nok faaet Bugt med mig straks.

Næste Formiddag stillede vi op paa Gaden, Geværappel blev ansat til Klokken 3, og Klokken 12 skulde vi hente Middag. Hele Gaden vrimlede af fransk Ungdom, der med store Øjne betragtede os. Om Middagen, da vi gik hjem fra Køkkenet, stod Børnene parate med en Tallerken, om de ikke maatte faa lidt. Det var slet ikke saa nemt at sige nej, men der var jo for mange. Vi

fem tog hver en lille Dreng paa Armen med op i Stuen, og der gav vi dem saa saa meget, som de kunde spise. Børnene var glade, og det var vi ogsaa.

Ved Appellen spurgte Kompagniføreren, hvor den Mand var, der havde revet en Lade ned. Da hele Kompagniet vidste Besked, maatte jeg frem. Smilende gik jeg hen til Kompagniføreren og meldte mig.

„De skal sandelig ikke le, Sagen er alvorlig nok“, sagde han. „Bataillonskommandøren vil have Dem straffet.“

„Hr. Hauptmann“, svarede jeg, „Bataillonsstaben har jo selv taget Del i Plyndringen af Laden.“

„Ja, det er sandt nok“, sagde han, „De har bare været alt for dum. Havde De for Eksempel sagt til Majoren, at De vilde slaa et Bræt fast, og at Laden var faldet om paa Grund deraf, saa var Sagen slet ikke kommet frem.“

Hauptmann'en noterede mig, og jeg kunde gaa.

Der blev holdt Øvelser hver Dag i Omegnen, og hver Formiddag var der Undervisning om den nye Giftgas, de havde opfundet, noget, der hed „Gelbkreutz“. Nu i Foraaret skulde det store Slag staa og Giftgassen benyttes. Det var en meget farlig Gasart, absolut dræbende. Hvis nogen af os skulde passere Terrænet, inden der var forløbet to Timer, efter at Stedet var blevet beskudt, skulde Tøjet, vi havde paa, klippes af os og begraves. Man maatte ikke røre ved det. Vi stod alle og var bange. De arme Franskmand, Englændere og Belgiere, der skulde beskydes med det. Der maatte være noget stort i Gære, kunde vi forstaa.

Der var Bataillons-, Regiments- og Divisionsøvelser. Hele Tiden gik med Øvelser, baade Dag og Nat, der var saa at sige aldrig Ro. Nye Gasmasker blev udleveret, saa alt var klappet og klart til det store Fremstød. Hvornaar og hvor det skulde begynde, var der ingen, der vidste. Mens vi trænede Nat og Dag, skred Tiden fremad, og en skønne Dag kunde vi pakke og rejse igen.

Den Dag, vi skulde af Sted, havde jeg sat mig for at ville blive tilbage, jeg turde ikke gaa med mere. Det var aftalt med

Familien, hvor vi boede, at jeg skulde have Mandens Tøj paa og desuden Paryk og Skæg, saa jeg blev ukendelig. Vi tænkte, at Krigen varede ikke længe mere, saa kunde jeg altid rejse derfra til Danmark og saa se, hvorledes Forholdene vilde udvikle sig. Men da Afmarchen fandt Sted, kom jeg godt nok med. De ledte efter mig, og i sidste Minut tog Pligtfølelsen Overhaand. Jeg kom i Trøjen i en Fart, og igen gik det mod det uvisse.

Vi marcherede igen en Dagsrejse, som da vi gik tilbage, somme Tider med en Terrænøvelse ind imellem. Vi kom i Stilling lidt Nord for St. Quentin. Her var Militær samlet, et stort slaaet Skue; nu vidste vi Besked. Vi talte med hverandre om det. Nu kan vi sagtens bryde igennem. Maaske vi kan rulle det hele op, inden Amerika faar alt for mange Tropper sendt herover. Vi maatte ikke skrive hjem, alt var spærret for at hindre Spionage. En Mængde Artilleri kom hver Nat — nye Kanoner fra Krupp i Essen — det ene Batteri efter det andet. Ammunitionskolonner i lange Rækker, alle de Tusinder af Heste. Hvorfra de kommer, er os en Gaade. Krig i fire Aar, og endnu kunde saadan en Op-march finde Sted. Der var Orden i det, alt passede paa en Prik, ingen Togsammenstød, ingen Uheld. Ledelsen maatte være sin Opgave voksen.

Den 21. Marts Klokker 4 om Morgenen begyndte det tyske Artilleri at sætte ind paa Kraft. Vi havde Englændere foran os. De er sikkert blevet forskrækkede eller forstyrrede i deres Morgensøvn. Beskydningen tog til Time for Time. Klokker 10 skulde der stormes. Vi, som laa i Regimentsreserve, gik fremad paa samme Klokkeslet.

Der var en tyk Taage, saa vi næsten ikke kunde se hverandre. Taagen fyldtes med Gas, saa det sved i Øjnene. De første syge begyndte at melde sig. Flere begynder at græde og raabe: „Jeg kan ikke gaal“ Vi holder hinanden i Trøjen, Taagen bliver mere tæt, vi kan ikke se fire Meter frem. Nogle løb og vilde tilbage, men de vidste ingen Vej i Taagen. Det gik langsomt fremad. Artilleriet skød endnu, men dog ikke saa voldsomt; de havde lagt Ilden længere fremad, kunde vi høre. Alle de smaa Felthaubitze

havde hørt op, de var ogsaa ved at bryde op og faa Hestene spændt for for at komme hurtigt bagefter. Det gik stadig fremad. Vi kommer over en bred Landeveje, og paa den første Mark blev der gjort Holdt. Vi lægger os ned. Taagen er endnu tæt.

Længere nede ligger det svære Artilleri. Det drøner, saa Jorden ryster under os, men vi kan intet se. Ved Tolvtiden bryder Solen igennem, Taagen er forsvunden. Vi ligger lige bag den første Stilling, men den er tom, fordi de er gaaet fremad. Nede ved Landevejen staar 10 østrigske Motorkanoner, 30,5, med Mundingen lige i Vejret og fyrede løs for fuld Kraft. Vi kan se Granaten, naar den tager Afsked for at slaa ned hos Englænderne. Krudtrøgen gør dem alle usynlige dernede; Mandskabet arbejder i Benklæder og Skjortearmer, det maa være varmt for dem.

Vi gaar derned for at se, men bliver standsede af en østrigsk Officer, vi maa ikke komme derhen. Vi spørger ham, hvor de skyder hen. „Over i Holnan-Skoven“, svarer han, „der er fuldt af engelske Maskingeværer. Vore Tropper kan ikke komme frem for dem.

Vi maa tilbage i Rækkerne igen og skal nu rykke frem. I Skyttekæde gaar vi over den tyske Grav og gennem Pigtraaden. Det var her ét Virvar af Pigtraad, Pæle, døde, Tornystre, Tøj og Støvler. Saa igennem den engelske Pigtraadsspærring, her var det samme Billede, og saa ned i den engelske Skyttegrav; den var fuld af døde. Det første, jeg nappede dernede, var et Stykke Sæbe, et Haandklæde og en Barberkniv. Der saa det skrækeligt ud. Min Kammerat fandt en stor, fin Pengemappe, fyldt med engelske Pund.

De næste Skyttegrave var som de første helt sammenskudte af det tyske Artilleri. Videre gik det, men kun langsomt. Vi kunde høre Maskingeværerne knitre og Haandgranaterne eksplodere.

Jorden var helt oprevet, ikke ét Græsstraa var der at se. Døde laa der alle Vegne, mange laa halvt tildækkede; de har villet flygte tilbage, men Døden har indhentet dem. Forfærdeligt saa dette Landskab ud, der her laa for os, hvilket Billede; hvad skal det dog blive til? De arme Mennesker, som denne Jord tilhører!

Den Krig, den Krig! Her var Frankrigs bedste Jord, her var før de bedste Græsmarker, omgivet af levende Hegn; de smalle Veje bugtede sig fremad mellem de smaa, idylliske Byer; den gladeste og mest tilfredse Befolkning levede her. Men nu ikke et Hus, ikke en Vej, ikke et Hegn, ikke en Spire mere paa den opskudte, omgravede, forgassede, forgiftede Jord.

Flyverne fløj lavt hen over os, engelske og tyske mellem hverandre, og bestrøg hele Terrænet med deres Maskingeværer. Vi løber længere fremad, saa vi kan se de forreste, naar de løber over Højdedraget; vi følger, men holder en bestemt Afstand. De første engelske Fanger kommer løbende forbi os i store Flokke.

Det bliver Aften, vi afløser første Linie; nu er det vor Tur i Morgen. Vi graver os ned i Jorden, Vagtposter bliver opstillede, og vi sover. Klokkeren fire den næste Morgen begynder „Musiken“ igen. Artilleriet sætter ind, men Englænderne kun med det mindre Skyts, det store er de vist ved at faa flyttet tilbage, for de mærker nok, at de ikke kan holde for Fremstødet. Det var saa voldsomt og pludseligt. Vi angriber, men Englænderne er der stadig, deres Maskingeværer knitrer alle Vegne fra. De skyder til sidste Minut. I smaa Huller sidder de, to eller tre Mand, med deres morderiske Vaaben, og de fejer mange af vore Kammerater ned. Jeg er uskadt endnu.

Det værste er snart de forbistrede Flyvere, der er alle Vegne og kan se os i Jordhullerne. De skyder hele Tiden og kaster Bomber ned, saa vi ingen Steder er sikre, Døden lurser alle Vegne. Der bliver igen taget nogle til Fange, men der skal flere til, hvis det skal hjælpe.

De engelske Artillerister er dristige. Ammunitionsvognene kører frem, og bag hvert Dige mellem Markerne kaster de en Snes Granater af; derefter Kanonerne i fuld Fart bagefter. Granaterne bliver afskudt i en Fart, og saa af Sted igen til de næste 20—25 Skud, og saadan gaar det videre tilbage. Men de tyske Flyvere var ogsaa paa Vingerne hele Tiden; de skød Hestene ned foran Kanonerne, saa de ikke kunde køre mere.

Vi naar længere frem og kommer til en engelsk Fodbold-

plads, hvor Markerne er begyndt at blive grønne. Nu kom vi til en By, der hidtil havde været forskaanet for Ødelæggelse. Det første Hus gaar vi ind i. Middagen staar paa Bordet, man kan se, at de er flygtet i Hast. En lille Kalv staar bundet ved et Træ og slider i Rebet for at komme løs. Der kommer nogle svære Granater susende, og vi springer ned i Kælderen, hvor en Del saarede Englændere ogsaa havde søgt Dækning. Vi blev bange, og det blev de sikkert ogsaa. De gav os Tobak og Cigaretter. Det var noget nyt, vi havde kun tørret Løv at ryge. Det var en ren Nydelse, og vi gav os god Tid; Stegen, der stod paa Bordet, fik vi ogsaa derned, og vi fortærede den staaende. Den smagte lige saa godt som Julestegen, vi fik i Laon.

Vi tog de saarede med ind i Byen, hvor vi gik ind paa et stort Slot og afleverede dem. Tyskerne var ved at slæbe Tøj ud. Lange Bordduge blev klippet i Stykker til Fodlapper, alt brugeligt Linned blev ombyttet med gammelt, fem til seks Par Damestrømper blev taget paa paa én Gang og saa i Støvlerne med dem. Jo, saadan en Offensiv indbragte altid noget.

Paa den anden Side af Byen kommer vi ind i en nyopkastet, engelsk Skyttegrav. Bataillonskommandøren kryber langs Rækken med Monoclen i Øjet; det ser helt grinagtigt ud i den alvorlige Situation, vi befinder os i. Vor Kompagnifører er gaaet længere fremad med sine Ordonnanser og Underofficer Gertzmann. De kommer løbende tilbage og springer ned til os. Gertzmann er ikke med. Vi aner, at der er sket en Ulykke; det var den flinkeste Underofficer, vi havde ved Kompagniet. Der gaar straks Melding fra Hauptmann'en langs Rækkerne: „Frivillige frem, der vil hente Underofficer Gertzmann!“ Jeg melder mig med det samme og kryber hen til Hauptmann'en. Han forklarer mig, at Gertzmann ligger ca. 100 Meter fremme i et Granathul lidt til højre for os; der skulde hurtig Hjælp til. Jeg tøvede et Øjeblik for at se, om der kom én, der vilde gaa med; men jeg tog saa af Sted alene og satte i Løb over den flade Mark. De skød som gale, men jeg ænsede det ikke. Jeg fandt ham liggende med Hovedet ned i et Granathul. Et Stykke var revet ud af det ene Laar, og den ene

Arm laa et Stykke fra ham. Jeg fik ham vendt om paa Siden. „Jeg vidste, du kom“, sagde han. Vi var de bedste Venner. Nu havde jeg kun et elastisk Bind, og det lagde jeg om Armstumpen; hans Læderrem, som han bar sin Feltkikkert i, fik jeg snøret om Benet paa ham, saa Blodet blev standset. Blodtabet var stort. Hvad skulde jeg nu? Jeg turde ikke gaa med ham, da jeg ikke vidste, om de skød efter os, naar jeg tog ham paa Ryggen og gik med ham. Jeg besluttede at vente og blev hos ham. Stormede Englænderne frem og drev Tyskerne tilbage, kom vi i Fangenskab, men det troede jeg dog ikke. Og hvor længe det vilde vare, førend Tyskerne kom, vidste vi ikke. Med bange Anelser laa jeg dør og ventede. Gertzmann skulde have hurtig Hjælp; han skulde hurtigst muligt paa et Lazaret, hvis han skulde frelles fra Heltedøden. Den ene Time gik, og alt var stadig det samme. Gertzmann talte ikke ét fornuftigt Ord, kun nu og da en forvirret Sætning. Jeg var grædefærdig.

Endelig stormede vore Kammerater frem, men Englænderne lavede mange Huller i Rækkerne; jeg laa i Dækning og iagttog, hvorledes Maskingeværerne mejede dem ned. Inden de naar helt over, springer Englænderne op af Graven lige i Nærheden af os og overgiver sig. Kompagniføreren kommer hen til os.

„Hvordan gaar det?“ spørger han.

„Det gaar daarligt“, svarede jeg.

Han henter fire Mand, der skal gaa tilbage med Gertzmann, og jeg skulde gaa med for at se at finde Stabslæge Giese.

„Og saa er du dispenseret i to Dage“, sagde han, idet han gav mig Haanden. „Tak!“

Taarerne stod ham i Øjnene, da han gik bort igen. Vi fik den saarede i en Teltdug, og saa gik det tilbage.

Lægen var ikke til at finde.

„Sæt ham ned, saa jeg kan faa Bindene løsnede“, siger jeg. „Blodet skal løbe igen.“

Endelig fandt vi Stabslægen og fortalte ham, hvem vi bragte.

„Ja, ja“, siger Lægen, „hvis det bliver saadan ved, saa slip per der ingen.“

En Mængde Fanger stod og røg røgmæssigt deres Cigaretter. Gertzmann blev lagt paa en tohjulet Bærevogn, og et Par Fanger travede ned ad Vejen med ham til Feltlazaret, hvor han døde Dagen efter.

Tre Dage senere melder jeg mig ved Kompagniet igen. De er naaet langt frem. Fronten er gennembrudt, hele Forbindelsen mellem Englændere og Franskmænd var borte. Den ene Transport af Fanger drog tilbage efter den anden, foruden en Mængde Krigsmateriel. Vi var glade for hver Kanon, vi gik forbi — nu skød den da ikke mere paa os. Lagre af Beklædningsgenstande og Proviant til Folk og Heste kom i Tyskernes Besiddelse. Hele Regimentet af Franskmænd kørte ind paa Stationen, hvor Tyskerne tog imod dem og bød dem stige ud. En fransk Divisionsstab kørte med Biler lige ind i vore Rækker; de vidste ikke, hvor de var.

Vi havde faaet en Mængde Proviant at slæbe paa, ti til femten Køddeaser i Tornystret. Det var gode, engelske Varer, bedre end vore egne. Tobak og Cigaretter havde vi ogsaa en god Portion af, saa noget havde det Fremstød da indbragt.

Vore Tab var smaa, langt fra saa store som ved Verdun og Somme. De fangne Englændere var alle store, slanke Karle. De lod, som om de var ligegyldige med, hvordan det gik, hvorimod Franskmændene var forbitrede. Ikke et Ord kunde man faa ud af dem, ikke et Smil. — Det var smaa, faste Karle. De kunde ogsaa nok være forbitrede, naar de saa deres Land og Folk ødelagt.

Det gik kun smaat videre. Artilleriet var med os, men Ammunitionen kunde ikke naa frem saa hurtigt, den skulde bruges. Her var hverken Jernbaner eller Veje, alt var sprængt og ødelagt, saa det kneb med at holde Forbindelsen, til Skaderne var udbedrede. Flanken skulde ogsaa holdes stærk, da de stormede løs paa os fra begge Sider, baade Englænderne og Franskmændene. Brød de igennem, var hele Offensiven mislykket, og vi kunde ikke komme tilbage.

Den sidste Morgen, vi er med, begynder det franske Artilleri at skyde; det er taaget, og vi maa til at grave os ned i Jorden. Vi

regnede ellers med, at vi skulde videre fremad. Klokken seks bliver vi afløst af Sachserne, og vi var ikke længe om at komme tilbage — over Stok og Sten løb vi den første halve Time, saa kom der endelig lidt mere Ro over os. Vi blev samlede igen og marcherede tilbage i Arméreserve.

Næste Morgen gik jeg til Lægen, da jeg havde faaet en Byld i Nakken. Han sagde til mig: „Se at komme længere tilbage og tag med et Tog endnu længere bort, og find saa et Lazaret.“ En rask Afsked med mine Kammerater, og jeg gik det bedste, jeg havde lært. Mad havde jeg nok af foreløbig, saa det havde ingen Nød. Ved Aftenstid fandt jeg et Godstog, der havde været ude ved Fronten med Ammunition. Jeg sprang op i en Vogn, fik mig lagt til Rette i et Hjørne, og saa kunde Toget køre for mig, hvorhen det vilde.

Ved flere Omstigninger naaede jeg helt ind til Maubeuge, hvor jeg lod mig indskrive paa et Lazaret. Her var flere Sønderjyder: én fra V. Sottrup, én fra Dybbøl, én fra Sønderborg, én fra Flensborg samt én fra Stenderup, som nu var Oppasser paa et Sygehus.

Vi maatte nok gaa lidt rundt i Byen, mens vi ventede paa en Lejlighed til at komme til Tyskland; der var nemlig overfyldt af syge og saarede her. Vi fik næsten intet at spise, da det var en Kunst at opdrive noget, men da vi fandt Oppasseren fra Stenderup, gik vi hen til ham. Naar de saarede, som han passede, havde faaet, saa kunde vi nok faa Maven fyldt hos ham med „Dürrgemüse“ (tørrede Roer). Penge havde vi ingen af. En Dag, da vi fem spadserede op ad Gaden, opdagede vi en Bank, hvor der over Døren stod med store Bogstaver: „Her veksles fremmed Mønt“. Jeg sagde: „Kom med en Kniv og skær Foret af Trøjen. Her har jeg en Sterling siddende.“ Jeg fortalte de andre om den førnævnte Pengemappe, som min Kammerat fandt paa Slagmarken. Jeg havde kun taget den ene Seddel, hvorpaa der stod: „Et Pund, Bank of Irland“. Den vilde jeg have med hjem til Erindring; de andre havde været paategnet „Bank of England“. Vi gaar alle ind paa Banken og spørger Manden bag Bordet, om han vil købe Sterling. Jo, det vilde han nok. Han saa paa den

og spurgte, om den var ægte. Det mente vi nok, den var. Efter at have studeret Kurslisten erklærede han, at han kun kunde give 19,60 Mark for den.

„Kom hurtigt med dem“, sagde vi og forsvandt i en Fart.

I en belgisk Café bestilte vi Kaffe og Lagkage, og Samtalen kom til at dreje sig om, hvor alle de Penge mon blev af, som kunde findes derude. Hvad havde været rigtigt: at tage Mappen, eller at kaste den fra sig. Vi var ikke enige, men i Øjeblikket havde det været rart, hvis vi havde kunnet veksle et Hundrede Pund Sterling. Jeg var selv glad for, som det var gaaet. Jeg var ikke faldet for Fristelsen. Et Par Dage senere var det Pund Sterling borte.

Flensborgeren havde fundet en Sønderjyde mere, som vi straks besøgte. Han boede i et stort Hus i to store, pæne Værelser med al mulig Komfort. Her havde han holdt Stillingen. Han var Kusk for Bykommandanten og drev privat Forretning ved Siden af. Han købte alt muligt af Befolkningen og Soldaterne: Lærred, Tøj, Ure o. s. v. Militærkapper købte han for en Mark af de saarede, der kom til Byen og skulde paa Lazaret. Det sendte han hjem i store Kasser. Vi vilde laane fem Mark hos ham. Vi vidste, at han havde flere Tusinde hos sig, men det vilde han ikke. Jeg siger til ham:

„Er du en Sønderjyde og vil ikke laane os fem Mark, saa behold dem i Guds Navn. Tak du Gud for, at du kan holde Krig her og ikke ved Fronten, for dér kom du maaske paa andre Tanker, men for dig er Krig Forretning. Du sidder selvfølgelig her og ønsker, at Krigen maatte blive ved, saa du omsider kan drukne i Penge. Din Stamtavle kan ikke være en Sønderjydes, den maa gaa i en anden Retning. Nu maa du have Farvel og god Lykke med dine Penge, Forretning og Svindel.“ Saa gik vi.

Jeg kommer med en Letsyge-Transport til Tyskland og bliver udladet i Göttingen. Dér kom vi ind i store Træbarakker. Her var jeg i fjorten Dage for saa at blive sendt til Breitenworbitz paa et Rekreationshjem. Dér fik vi god Kost, saa vi kunde komme til Kræfter. Fire Uger efter skulde vi sendes til Garnisonen igen.

I Breitenworbitz laa vi ca. 30 Mand paa en Kommuneskole. Her kunde vi sove roligt om Natten. Lægen paa Sygehuset havde Tilsyn med os, men vi kunde færdes, hvor vi vilde. Det var i Maj Maaned 1918. Det var varmt og kønt, og her hørte vi Fuglene synge og Duerne kurre paa Taget. Det var godt for hele Nerve-systemet, som var ved at komme i Uorden. Vi gik lange Ture i Omegnen, saa de fire Uger svandt bort som en Drøm. En Dag stod jeg atter paa Banegaarden med Billet til Prenslau. Jeg længtes efter at komme hen og se, om der var nogle af mine Kammerater der. Om Aftenen steg jeg ud af Toget i Prenslau, hvor jeg sidst rejste fra i Februar 1916. Et Par enkelte Militære mødte jeg, ellers var Gaderne tomme; jeg gik lige hen paa Kasernen, hvor jeg fik en Seng anvist. Plads var der nok af, kunde jeg se. Om Morgenen meldte jeg mig paa Skrivestuen, og saa kunde jeg gaa. Min første Vej gik til Bagerbutikken, men den stod tom. Bageren var indkaldt. Saa gik jeg ned til Smeden, men her var alt forandret. Konen var saa bleg og mager, men hun kendte mig. Hendes Mand var ogsaa indkaldt. Jeg blev budt ind til Kaffe, men af spiseligt havde hun næsten ingenting, fortalte hun mig. De eneste, der havde holdt sig nogenlunde, var Musikerne. De boede der endnu og var begge blevet forfremmede til Feldwebler. Jeg spurgte dem, om de ikke ogsaa havde faaet Jernkorset, men det havde de dog ikke. Saa gik jeg til Kasernen igen og smed mig paa Sengen.

Hvor her var tomt og trist, intet Liv og ingen Lyst. De faa, der gik her, saa noget forkullede ud, udtærede, blege og med store Øjne; de gik og skulede efter hinanden. Der var ikke det Kammeratskab som før. Nede fra Gaardspladsen raaber de: „Træd an til Middag!“ Køkkenfolkene ser endnu helt velnærede ud. Sikken en Suppe vi fik, den fyldte i Maven, men man skulde ikke faa Forstoppelse af den.

Om Eftermiddagen gik jeg i Byen igen. Jeg var inde paa Soldaterhjemmet og fik mig en Kop Rugkaffe og en Kartoffelkage til. Her var de sandelig daarligt stillede. Civilbefolkningen kunde næsten ikke faa den bare Hungerføde. Nu kunde jeg nok

regne ud, at hvis Tyskerne ikke klemte paa nu og fik Sejren hjem i denne Sommer, saa blev det aldrig til noget. Det kunde ikke blive ved at gaa paa den Maade. Naar man saa de lange Rækker af Kvinder staa foran Butikerne for at faa en lille Stump Brød eller en lille Klat Margarine eller et Par Gram Sukker eller en lille Sjat Mælk, og saa de tynde, simple Klæder, de havde paa — sikken Elendighed og Mangel paa Varer. Jeg gik hjem igen for at gaa i Seng, alt var mig modbydeligt. Jeg følte mig ensom, og jeg var ked af det hele.

Næste Dag kunde jeg rejse hjem paa fjorten Dages Orlov. Jeg fik min Orlovsseddel og 28 Mark; vi fik nemlig 2 Mark Forplejningspenge pr. Dag, naar vi rejste paa Orlov.

Hjemme var alt det samme. De kogte Sirup, lavede Kartoffelmel, slagtede om Natten og hamstrede.

Jo, her i Sønderjylland var Krigen ogsaa at mærke; de længtes efter Fred, efter Befrielse, de længtes efter at faa det tunge Aag af sig. Det Tryk, som hvilede over Sindene, gjorde, at de ikke var sig selv. Jeg rejste igen. Var der bedst ved Fronten, i Garnisonen — eller hjemme? Elendighed, Sorg og Fortvivlelse alle tre Steder.

Ankommet til Prenslau om Aftenen blev jeg udtaget til Vagtjeneste næste Middag og kom til at staa Vagt ved Skydebanen. Jeg kunde ikke holde ud at staa og satte mig derfor ned paa en Bænk, som stod i Nærheden. Det gik ikke godt ret længe. En Løjtnant kom gaaende over Pladsen, Lommebog og Blyant havde han i Haanden, inden han naaede hen til mig. Jeg gik hen til Skilderhuset, tog Gevær paa Skulder og stod ret, mens Løjtnanten allerede skændte og bandede det bedste, han havde lært. Jeg skulde straffes med Fæstning, og hvem véd alt det, han raabte op om. Da han saa var færdig, sagde jeg:

„Hr. Løjtnant, De maa sende bedre Folk nerhen, for jeg kan hverken staa eller gaa.“

Han gik, efter at jeg var noteret, og jeg satte mig paa Bænken igen. Lidt efter blev jeg afløst og kunde gaa til Kasernen igen.

Næste Morgen melder jeg mig syg. Vi var mange, og en

tjenestegørende Underofficer førte os til Lægen, som smed mig ud og sagde, at jeg var den stærkeste Karl i Bataillon. Den følgende Morgen stod jeg dør igen og bad Lægen om at blive fritaget for alle Marchture og Vagttjeneste. „Tre Dage Ro“, sagde Lægen.

De tre Dage er omme; jeg melder mig igen hos Lægen og beder ham om det samme igen. Lægen beordrede, at jeg skulde møde næste Morgen med mine Sygepapirer. Feldwebelen paa Skrivestuen er arrig, fordi jeg melder mig syg hver Morgen.

Lægen studerer saa den følgende Morgen mine Sygepapirer. Han læser længe i dem. Saa stod han op fra Stolen og klappede mig paa Skulderen.

„De er fri for al Tjeneste“, sagde han, „men kanske De kan hjælpe lidt ved Rengøringen?“

„Ja, det kan jeg nok.“

„Det er godt“, sagde han.

Jeg gik og var fri.

Livet i Byen og i Garnisonen vil jeg ikke skrive noget om, da det er saa forvirret og saa utiltalende, at det ikke kan fortælles, men maaske en anden Gang.

Tre Uger senere ankommer den store Undersøgelseskommission til Byen, og vi blev alle undersøgt. De erklærede mig ubrugbar for al Militærtjeneste i tre Maaneder. Gudskelov, saa kommer jeg da ikke til Fronten endnu. Kanske Freden kommer til den Tid.

Dagene er lange, ingen Tjeneste, man gaar og længes. I en lang Tid gik vi udenfor Byen hver Eftermiddag og samlede Nælder. Henimod Aften kom vi saa gaaende med ca. 50 Nælder i en Snor paa Ryggen. Det var et kønt Kor at sende gennem Byen. Paa Kasernepladsen blev Bladene taget af, og Stænglerne blev lagt hen til Tørring. Saa blev de sendt bort til Væverierne for at blive lavet til Skjorter. Alt skulde bruges, der var Mangel paa Raastoffer til alt. Naar man sad om Aftenen paa Stuen i sine egne Tanker, kunde man rigtig forstaa det.

Et Folk i Nød.

Den 3. Oktober 1918 kommer jeg til Undersøgelse. Der er Reklamation om at faa mig til Torpedofabriken i Høruphav paa Als.

Lægen erklærer mig for 10 pCt. erhvervsudygtig, og den følgende Dag kan jeg rejse paa en fjorten Dages Orlov til Høruphav. Mine Entlassungspapirer skulde saa komme senere.

Mine Kammerater ønskede mig til Lykke, og jeg var glad og rejste fra Garnisonen for aldrig at komme der mere.

To Dage opholdt jeg mig hjemme og fik en Cykle i Stand, og den 8. Oktober 1918 meldte jeg mig paa Torpedofabriken Schwartzkopf, Høruphav.

Om Formiddagen maatte jeg gaa rundt og bese alt, og om Eftermiddagen blev jeg ansat i Værktøjsafdelingen, hvor der arbejdedes paa Loftet.

Det første Arbejde, jeg skulde udføre, var at lave Skruer. Der blev lagt en Haand paa min Skulder. Jeg vender mig om, det var min Sidemand.

„Hør“, siger han, „du maa ikke tage saa voldsomt fat og ikke arbejde saa haardt, for naar de vil have mere lavet, kan de reklamere nogle flere. Der er nok, der vil hjem.“

Jeg satte mig paa Filebænken.

„Dør maa du heller ikke sidde“, siger han. „Du skal kun se efter Trappen. Hører du noget, saa kan du begynde at file.“ Det var jo nemt at lære.

Det er Aften, og vi kan gaa. Der arbejder ca. 400 Mand her, og der staar Marinevagtposter ved Indgangen og nede ved Broen. En Del af os logerer oppe i Hørup Kro, hvor vi fik Morgenkaffen. Forplejningen havde vi med hjemmefra for en Uge ad Gangen. Middagsmaden kunde vi købe for 1 Mark i Fælleskøkkenet paa Fabriken.

En Uges Tid arbejdede jeg paa Loftet, og saa kom jeg ud i Smedien. Her var godt at være.

De fjorten Dage er omme, og mine Papirer er ikke kommet endnu. Jeg henvender mig til én af Ingeniørerne, beder ham forklare Direktøren det og lægge et godt Ord til.

„Deutsch sprechen!“ raaber han.

„Tak“, siger jeg, „skal jeg snakke Tysk, saa kan jeg tale med Direktøren selv. De maa meget undskylde.“

Omsider lykkedes det mig at komme til at tale med Direktøren, og han lovede mig, at der skulde blive sendt et Telegram af Sted. Der kom intet Svar tilbage, saa jeg maatte af Sted hjemad og til Prenslau igen. Det var kedeligt, nu da jeg engang var i Fred og havde faaet Indblik i den hele Svindel — hvordan de med Flæsk og Smør og Penge forstod at holde sig borte fra Krigen.

I fire Dage holdt jeg mig skjult hjemme, og om Aftenen gik jeg om til Sogneraadsformanden for at melde mig fra. Da jeg kom ind, gav han mig mine Entlassungspapirer. De havde ligget der en hel Uge. Saa var den Nød forbi, og jeg cyklede til Høruphav igen.

Den 11. November, da vi om Morgenen kommer ned til Fabriken, er alt mørkt. Maskinerne er ikke i Gang, Dampmaskinen er kold. Vi gaar hen til Indgangen, og der staar Vagten med opplantet Gevær og forbyder os Adgang. „De vil ikke lave Fred“, sagde han. „Klokken 7 er der Foredrag i Spisesalen. Bort fra Indgangen.“

Vi gik. Hvad kan det blive til, spurgte vi hverandre, det gaar aldrig godt. Vi bliver nok indkaldt igen. Hele Salen er fyldt, og der bliver diskuteret ivrigt.

Klokken syv kom Gefreiter Schmidt og forklarede os, at Freden skulde fremtvinges nu. De vilde ikke lege med mere ved Marinen. Vinteren staar for Døren, ingen har noget at spise eller at brænde. Hele Tyskland gaar til Grunde, det kan ikke gaa mere.

Den røde Fane vajede fra Vandtaarnet, den var at se viden om. Klokken otte kom Direktøren sejlene i sin Motorbaad fra Sønderborg. Han blev afhentet af to Marinesoldater og ført hen til Spisesalen, hvor Gefreiteren klarlagde ham Standpunktet. Der maa ikke arbejdes mere. De, som vil hjem, kan drage bort, og de, som vil blive, kan blive.

„Og naar I faar den røde Seddel“, raabte Gefreiteren til os, „og I skal møde igen i Garnisonen, saa brænd den og bliv hjemmel!“

Saa lod Gefreiteren Direktørens Chauffør køre Bilen frem, og med den røde Fane paa Køleren kørte han til Sønderborg, mens jeg tog min Cykle og cyklede hjem. Min Krigsrejse var e n d t.

